

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΜΣ Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση
και Έρευνα

Μεταπτυχιακή Εργασία

**«Οι συνέπειες της πανδημίας Covid-19 στις
εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια
Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η
περίπτωση της Ελλάδας.»**

2021

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Ημερομηνία: 15/06/2021

Η Δηλούσα

Αικατερίνη Αθ. Κιαμίλη
Μ.Π:19006

(Υπογραφή)

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Αικατερίνη Κιαμίλη', written in a cursive style.

Η παρούσα Διπλωματική εργασία με θέμα «Οι συνέπειες της πανδημίας Covid-19 στις εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η περίπτωση της Ελλάδας», εκπονήθηκε στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση κ Έρευνα» Υπό την καθοδήγηση της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Δρ. Φωτεινής Ασδεράκη.

Θα ήθελα να εκφράσω τις βαθύτερες ευχαριστίες μου στους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής κ. κ. Φωτεινή Ασδεράκη, Μαρία Μενδρινού και Σπυρίδων Ρουκανά.

Στην Δρ. Φωτεινή Ασδεράκη εκφράζω τις θερμές ευχαριστίες για την συνεχή καθοδήγηση, την αμέριστη συμπαράσταση και τις εύστοχες επιστημονικές παρατηρήσεις της που συνετέλεσαν στη βελτίωση, ανάπτυξη και ολοκλήρωση της συγγραφής της παρούσας εργασίας.

Ευχαριστώ εγκάρδια την Δρ. Χριστίνα Κοντογουλίδου για την πολύτιμη βοήθεια της, σε συνδυασμό με την αγαστή συνεργασία μας συνέβαλε καθοριστικά στην εκπόνηση της εργασίας μου.

Επίσης οφείλω να ευχαριστήσω το διοικητικό προσωπικό του ΠΑ ΠΕΙ για την υλικοτεχνική και διοικητική υποστήριξη.

Ευχαριστώ επίσης τους συναδέλφους μου στο τμήμα που υπηρετώ Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών του Δήμου Σαλαμίνας καθώς και το Διοικητικό προσωπικό του Δήμου Σαλαμίνας για την πολύτιμη συμπαράσταση και την εμπιστοσύνη που μου έδειξαν ώστε να ανταποκριθώ τόσο στα εργασιακά μου καθήκοντα (τηλεργασία και δια ζώσης εργασία σε συνθήκες πανδημικής κρίσης) όσο και στις ακαδημαϊκές μου υποχρεώσεις (παρακολούθηση μαθημάτων, συγγραφή εργασιών).

Ευχαριστώ ιδιαίτερα το σύζυγό μου Λεωνίδα και τους δυο μας γιούς Χρήστο και Αθανάσιο για την αγάπη, φροντίδα και εμπύχωση που μου έδειξαν καθ'όλη τη διάρκεια της συγγραφής της Διπλωματικής μου την οποία τους αφιερώνω.

Περίληψη

Στην παρούσα Διπλωματική διερευνήθηκαν οι συνέπειες της πανδημίας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και στην επανατοποθέτηση (rebranding) των Ελληνικών Ιδρυμάτων στην διαδικασία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε θεσμικό αλλά και σε λειτουργικό επίπεδο. Για την εκπλήρωση των ερευνητικών στόχων και την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων διεξήχθη ποιοτική έρευνα με τη χρήση ημιδομημένων συνεντεύξεων σε 14 άτομα που εργάζονται στο Πανεπιστήμιο Πειραιά (μέλη ΔΕΠ και άτομα του διοικητικού). Η ανάλυση έγινε με τη χρήση κωδίκων και συχνοτήτων.

Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της Διπλωματικής ήταν ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια ακολούθησαν συγκεκριμένες θεσμικές μεταρρυθμίσεις για να ανταποκριθούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες των σπουδαστών επιχειρώντας παράλληλα να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες μάθησης. Επιπλέον, η Διπλωματική ανέδειξε ότι εν μέσω της πανδημίας η Ελλάδα ανταποκρίθηκε άμεσα στην αντιμετώπιση κομβικών εκπαιδευτικών ζητημάτων. Η πρωτογενής έρευνα ανέδειξε επίσης την ανάγκη εφαρμογής νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων με την βοήθεια των νέων τεχνολογιών. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι η τηλεεκπαίδευση είναι μια σημαντική ευκαιρία. Επίσης, η Διπλωματική ανέδειξε κάποια από τα βασικά προβλήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα (π.χ. έλλειψη κατάρτισης από το προσωπικό, έλλειψη υποστήριξης από το κράτος, μη εξελιγμένα τεχνολογικά μέσα, δυσκολίες πρόσβασης και επικοινωνίας). Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι οι επιδόσεις των φοιτητών αυξήθηκαν. Ωστόσο, μειώθηκε η κοινωνικοποίηση τους αλλά και το ερευνητικό τους έργο. Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των ελληνικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων σε θεσμικό πλαίσιο, η Διπλωματική ανέδειξε ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν διευκόλυναν την εκπαιδευτική διαδικασία.

Λέξεις Κλειδιά: Εξ αποστάσεως Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, θεσμικό πλαίσιο, μεταρρυθμίσεις, COVID-19, εκπαιδευτικές πολιτικές ΠΑΠΕΙ.

Abstract

The present Dissertation Thesis investigated the consequences of the pandemic in Higher Education and the repositioning (rebranding) of Greek institutions regarding institutional and operational level. To fulfil the research objectives and answer the research questions, qualitative research was conducted using semi-structured interviews with 14 people working at the University of Piraeus (faculty members and administrators). The analysis was performed using codes and frequencies.

One of the main conclusions of the Dissertation was that Greek universities followed specific institutional reforms to meet the diversified educational needs of students while trying to provide quality learning services. In addition, the Dissertation pointed out that during the pandemic, Greece responded immediately to address critical educational issues.

Primary research has also highlighted the need to implement new educational approaches with the help of new technologies. However, survey participants consider distance learning to be an important opportunity. The dissertation also highlighted some of the main problems of higher education in Greece (e.g. lack of training by staff, lack of support from the state, underdeveloped technological means, difficulties of access and communication). It is encouraging that student performance has increased. However, their socialization and research work decreased. Regarding the effectiveness of the Greek educational reforms in an institutional framework, the Dissertation pointed out that these reforms did not facilitate the educational process.

Key Words: distance higher education, institutional framework, reforms, COVID-19, educational policies Piraeus University.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	6
1.1 Η σπουδαιότητα του θέματος της πανδημίας όσον αφορά στις επιπτώσεις του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	6
1.2 Σκοπός και στόχοι της εργασίας.....	9
1.3 Η συμβολή της εργασίας στη θεωρητική γνώση/καινοτομία εργασίας	10
1.4 Μεθοδολογία.....	11
1.5 Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας	12
1.6 Η δομή της εργασίας.....	12
2. Πανδημία και τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	15
2.1 Στόχος του κεφαλαίου	15
2.2. Η νέα πραγματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μετά τον καιρό της πανδημίας.....	16
2.3 Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά την πανδημία.....	18
2.4 Κρίση της πανδημίας και πανεπιστημιακή εκπαίδευση από τη μεριά των σπουδαστών των ελληνικών πανεπιστημίων	22
2.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου	25
3. Επισκόπηση των ευρωπαϊκών οδηγιών και πολιτικών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	27
3.1 Στόχος κεφαλαίου.....	27
3.2. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την εμφάνιση της πανδημίας.....	27
3.2.1 Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ευρώπης	27
3.2.2 Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ελλάδας.....	32
3.2.3 Ελληνικά πανεπιστήμια: νομοθεσία και εγκύκλιοι για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση τον καιρό της πανδημίας.....	34
3.4 Συμπεράσματα κεφαλαίου	37
4. Πανδημία και τεχνολογία στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση	38
4.1 Ψηφιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού	38
4.2 Ο ρόλος της τεχνολογίας στην εκπαίδευση	42
4.3 Σύγχρονη εκπαίδευση και πανδημία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	45
4.4 Ασύγχρονη εκπαίδευση και πανδημία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	48
4.5 Έρευνα στον καιρό της πανδημίας.....	50
4.6 Συμπεράσματα κεφαλαίου	51
5. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιά (Μελέτη Περίπτωσης).....	53
5.1 Στόχος του κεφαλαίου	53

5.2 Μεθοδολογία έρευνας.....	53
5.3 Ερευνητική διαδικασία	55
5.4 Φιλοσοφία της έρευνας.....	57
5.5 Ερευνητικό εργαλείο	59
5.6 Δειγματοληπτική διαδικασία.....	60
5.7 Ερευνητικό δείγμα και διαδικασίες διεξαγωγής συνεντεύξεων.....	61
5.8 Συμπεράσματα κεφαλαίου	62
6. Ανάλυση αποτελεσμάτων	63
7. Συμπεράσματα-προτάσεις.....	86
Βιβλιογραφία	91
Ξενόγλωσση.....	91
Ελληνική	95
Παραρτήματα	96
Παράρτημα Α: Συνέντευξη.....	96
Παράρτημα Β: Φόρμα συγκατάθεσης συμμετεχόντων	108
Παράρτημα Γ: Φόρμα ενημέρωσης συμμετεχόντων	109
Παράρτημα Δ: Κώδικες.....	110

1. Εισαγωγή

1.1 Η σπουδαιότητα του θέματος της πανδημίας όσον αφορά στις επιπτώσεις του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η πανδημία COVID-19 έχει επιφέρει ένα σύνολο κοινωνικών, πολιτικών και εκπαιδευτικών επιπτώσεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη. Σύμφωνα με την UNESCO, περίπου 1,3 δισεκατομμύρια μαθητές σε όλο τον κόσμο δεν μπόρεσαν να φοιτήσουν δια ζώσης σε σχολείο ή πανεπιστήμιο από τις 23 Μαρτίου 2020 (Marinori, et. al., 2020).

Σχεδόν όλες οι διαθέσιμες πηγές εκφράζουν σαφώς έντονες ανησυχίες σχετικά με τις κοινωνικές και τις ψυχολογικές συνέπειες των επιπτώσεων της πανδημίας. Η υιοθέτηση μέτρων πρόληψης όπως η διατήρηση της φυσικής απόστασης καθώς και η απαγόρευση των δημοσίων συγκεντρώσεων οδήγησε στην αναστολή των τακτικών μαθημάτων καθώς και στην ακύρωση ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων όπως σεμινάρια και συνέδρια (Azorín, 2020).

Η εκπαιδευτική κοινότητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήρθε αντιμέτωπη με πρωτοφανή προβλήματα που αφορούν τόσο στην οργάνωση και τη διοίκηση των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όσο και στο τρόπο διεξαγωγής των μαθημάτων. Η συντριπτική πλειοψηφία των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων έκλεισε τις πανεπιστημιούπολεις τον Μάρτιο του 2020. Η πανδημία οδήγησε τα πανεπιστημιακά ιδρύματα της Ευρώπης να κάνουν στροφή προς στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αυτή η ξαφνική και αποδιοργανωτική μετατόπιση παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ανάλογα με το μέγεθος και τα μοντέλα διακυβέρνησης του εκάστοτε πανεπιστημίου. Τα μεγάλα πανεπιστημιακά ιδρύματα αντιμετώπισαν σημαντικές δυσκολίες και προκλήσεις στην ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης θεσμικής προσέγγισης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (European University Association, 2020).

Τα μαθήματα πλέον διεξάγονται διαδικτυακά ενώ φυσικά έχουν διακοπεί όλες οι δια - ζώσης ενέργειες για τους φοιτητές όπως για παράδειγμα οι ανταλλαγές φοιτητών. Η επιδείνωση της παγκόσμιας επιδημίας οδήγησε επίσης σε μακροπρόθεσμη διακοπή του συστήματος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αυτό συνέβη γιατί οι απαγορεύσεις μετακίνησης οι οποίες αρχικά είχαν αναγγελθεί για περιορισμένο χρονικό διάστημα αποδείχθηκε ότι θα διαρκούσαν για πολύ περισσότερο χρόνο (Azorín, 2020).

Προκειμένου να μπορέσει να διατηρηθεί η εκπαιδευτική διαδικασία, τα πανεπιστημιακά ιδρύματα προσάρμοσαν τα προγράμματα τους ως απάντηση στην

διάδοση του COVID 19. Σύμφωνα με στοιχεία της UNESCO, του Υπουργείου Παιδείας της Δημοκρατίας της Κίνας και του Υπουργείου Παιδείας των ΗΠΑ, κατά τη διάρκεια του πανδημίας, η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών συστημάτων διεθνώς ανέστειλε την λειτουργία τους (European University Association, 2020).

Αρχικά, είχε τεθεί το ερώτημα αν οι φοιτητές θα πρέπει να σπουδάζουν στην πανεπιστημιούπολη ή εξ αποστάσεως. Όπως αποκάλυψε πρόσφατα μια μελέτη που δημοσιεύτηκε στη New York Times, *«από τα τέλη Αυγούστου, οι θάνατοι από την πανδημία έχουν διπλασιαστεί σε πολιτείες με μεγάλο πληθυσμό κολλεγίων, σε σύγκριση με αύξηση 58% στο υπόλοιπο έθνος. Θύματα ήταν τόσο φοιτητές αλλά και εργαζόμενοι οι οποίοι ζούσαν και εργαζόταν στην πανεπιστημιακή κοινότητα».*

Προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτή η έκτακτη κατάσταση, δόθηκε έμφαση στην υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας μέσα από την τεχνολογία. Η διεθνής τάση για την εκπαίδευση δεν ήταν να παρέχει εξ αποστάσεως εκπαίδευση αλλά να προσφέρει υπηρεσίες απομακρυσμένης υποστήριξης για την εκπαιδευτική κοινότητα, δηλαδή, σε μαθητές, γονείς και καθηγητές, προκειμένου να εξασφαλιστεί ίση πρόσβαση σε όλους. (Pifarré, 2021).

Σύμφωνα με πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα τα τελευταία χρόνια η συνολική αποδοχή της ψηφιακής μάθησης και διδασκαλίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είχε αυξηθεί, και πολλά πανεπιστημιακά ιδρύματα σχεδίαζαν ήδη πριν το ξέσπασμα της πανδημίας να αναπτύξουν μια πιο συστηματική και στρατηγική προσέγγιση προς την ψηφιακή μάθηση (Gannon, 2020). Την παραμονή της κρίσης της πανδημίας τα περισσότερα ευρωπαϊκά πανεπιστημιακά ιδρύματα (80% +) είχαν δημιουργήσει διαδικτυακά αποθετήρια για εκπαιδευτικό υλικό, ένα κέντρο ή μονάδα για την υποστήριξη των εκπαιδευτικών αλλά και για την ψηφιακή κατάρτιση δεξιοτήτων (European University Association, 2020).

Ωστόσο, παρόλο που τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια είχαν κάνει προόδους προς την ψηφιακή εκπαίδευση πριν την έναρξη της πανδημίας, οι ψηφιακές δυνατότητες τους δεν ήταν επαρκείς για την κάλυψη της αυξημένης ζήτησης της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ως αποτέλεσμα των αλλαγών που επέφερε η πανδημία. Σύμφωνα με έρευνα που έγινε σε πανεπιστήμια της Ιρλανδίας βρέθηκε ότι το 70% των ακαδημαϊκών δεν είχαν διδάξει ποτέ πριν την κρίση στο διαδίκτυο. Παρόμοια στοιχεία προέκυψαν και από έρευνα που έγινε στο Ηνωμένο Βασίλειο (European University Association, 2020).

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω δεδομένα, το 2020 μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια κομβική χρονιά για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση της Ευρώπης. Ποτέ δεν υπήρξαν τόσοι πολλοί σπουδαστές και προσωπικό που είχαν ανάγκη την εξ αποστάσεως διδασκαλία και μάθηση (Daniel, 2020).

Οι προκλήσεις της κρίσης της πανδημίας σηματοδοτούν μια νέα εποχή στο πλαίσιο της οποίας ανακύπτει μια σημαντική ιστορική ευκαιρία για την ψηφιακή εκπαίδευση και εν γένει για τη μεταμόρφωση της μάθησης και της διδασκαλίας. Ο εν λόγω ισχυρισμός αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η συντριπτική πλειονότητα των ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων δείχνει ότι σχεδιάζει να διερευνήσει και να αναπτύξει νέους τρόπους διδασκαλίας (87%) και ενίσχυση της ψηφιακής ικανότητας (70%) (European University Association, 2020).

Όπως και οι άλλες Ευρωπαϊκές χώρες έτσι και η Ελλάδα προκειμένου να μπορέσει να αντιμετωπίσει αυτήν την πρωτοφανή κρίση σε παγκόσμιο επίπεδο, ακολούθησε την διεθνή τάση η οποία όριζε την αναστολή των δραστηριοτήτων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Στην Ελλάδα, το lockdown ξεκίνησε σε τοπικό επίπεδο με το κλείσιμο του Πανεπιστημίου Πατρών, στο οποίο εντοπίστηκαν τα πρώτα κρούσματα COVID-19 στην Ελλάδα (Tzifopoulos, 2020).

Σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, το lockdown επεκτάθηκε από τοπικό σε εθνικό επίπεδο. Το κράτος ανταποκρίθηκε άμεσα στη έκτακτη κατάσταση, που προκάλεσε η πανδημία, παρέχοντας την ευκαιρία σε όλα τα πανεπιστήμια της χώρας να μεταφέρουν τη διδασκαλία τους στο Διαδίκτυο, τροποποιώντας το νομικό πλαίσιο. Τα Ελληνικά πανεπιστήμια λαμβάνοντας υπόψιν τα κριτήρια τόσο της υπάρχουσας υποδομής που διέθεταν όσο και των πόρων και των ικανοτήτων τους σε σχέσεις με τις ψηφιακές διαδικασίες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ενήργησαν άμεσα διδάσκοντας σχεδόν όλα τα μαθήματά τους διαδικτυακά (Karalis & Raïkou, 2020).

Στο πλαίσιο της κρίσης της πανδημίας δοκιμάστηκαν οι τεχνολογικές δυνατότητες των Ελληνικών πανεπιστημίων. Για παράδειγμα, μικρά πανεπιστημιακά ιδρύματα χρειάστηκε να υποστηρίξουν πάνω από 7000 online μαθήματα στο εαρινό εξάμηνο 2019-20 για εκατοντάδες χιλιάδες φοιτητές.

Το παραπάνω θεωρητικό πλαίσιο, αναδεικνύει τις επιπτώσεις της πανδημίας στη λειτουργία, την οργάνωση και τη διδασκαλία των ευρωπαϊκών και των ελληνικών πανεπιστημίων. Ως εκ τούτου, η διερεύνηση των επιπτώσεων της πανδημίας στις Ελληνικές και Ευρωπαϊκές πολιτικές που επιχειρεί η παρούσα Διπλωματική είναι ένα σημαντικό ζήτημα, που θα προσφέρει ουσιαστική γνώση σε σχέση με τον τρόπο τον

οποίο η Τριτοβάθμια εξ αποστάσεως Εκπαίδευση επηρεάστηκε από αυτές τις πολιτικές.

1.2 Σκοπός και στόχοι της εργασίας

Ο σκοπός της εργασίας είναι να διαπιστώσει τις συνέπειες της πανδημίας στην ΤΕ και την επανατοποθέτηση (rebranding) των Ελληνικών Ιδρυμάτων στην διαδικασία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε θεσμικό αλλά και σε λειτουργικό επίπεδο. Στη παρούσα εργασία θα αναλυθεί ως περίπτωση μελέτης το Πανεπιστήμιο Πειραιώς. Αναλυτικά, οι στόχοι της εργασίας είναι:

- Η μελέτη τόσο των θεσμικών όσο και των λειτουργικών προβλημάτων της ΤΕ που ανέδειξε η νέα πανδημία όσον αφορά στον κοινωνικό ρόλο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Επίσης, στην εργασία μελετάται η λειτουργία της ΤΕ τόσο από την οπτική πλευρά των φοιτητών όσο και από αυτήν των διδασκόντων. Η μελέτη της λειτουργίας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα πραγματοποιηθεί υπό το πρίσμα της υγειονομικής, γραφειοκρατικής και υλικοτεχνικής οργάνωσης.
- Η κριτική επισκόπηση των εκπαιδευτικών αλλά και των ερευνητικών πολιτικών οι οποίες διαμορφώθηκαν από την αρχή και κατά τη διάρκεια της πανδημικής περιόδου, με στόχο την θετική τους συμβολή στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και στη διδακτική διαδικασία.
- Η διαμόρφωση προτάσεων που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές.
- Η αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού/ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της ΤΕ.
- Η διαμόρφωση προτάσεων σχετικά με την εφαρμογή των παραπάνω στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιώς (ΠΑ.ΠΕΙ.).

1.3 Η συμβολή της εργασίας στη θεωρητική γνώση/καινοτομία εργασίας

Η συμβολή της παρούσας εργασίας είναι ιδιαίτερα σημαντική και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι έρχεται να καλύψει το κενό που υπάρχει στην ελληνική βιβλιογραφία αναφορικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας στην ΤΕ. Ειδικότερα, στην Ελλάδα έχουν δημοσιευτεί ελάχιστες έρευνες (Karalis & Raïkou, 2020, Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020) οι οποίες εστιάζουν κυρίως στις επιπτώσεις της πανδημίας στην Ελληνική ΤΕ σύμφωνα με την οπτική γωνία των σπουδαστών. Οι εν λόγω μελέτες καταλήγουν σε συμπεράσματα σχετικά με τις απόψεις των φοιτητών τόσο για τα οφέλη όσο και για τα εμπόδια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των ελληνικών πανεπιστημίων.

Ωστόσο, αυτές οι έρευνες (Karalis & Raïkou, 2020, Kamarianos et. al., 2020, Kedreka & Katsidis, 2020) δεν εστιάζουν στις μεταρρυθμίσεις του Ελληνικού θεσμικού πλαισίου για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Από την άλλη μεριά η έρευνα σχετιζόμενη με το υπό εξέταση θέμα σε παγκόσμιο επίπεδο επικεντρώθηκε σε δύο βασικούς άξονες: Ο πρώτος από αυτούς τους άξονες αφορά τον αντίκτυπο της πανδημίας στη λειτουργία των ιδρυμάτων της ΤΕ και τις συνέπειες για το μέλλον (Reimers & Schleicher, 2020, Van Doren συν άλλοι, 2020). Ο δεύτερος άξονας της παγκόσμιας έρευνας (Chahrour συν άλλοι, 2020, Daniel, 2020, Marinoni, Jensen & Hilligje, 2020) σχετίζεται με τις συνέπειες της αναστολής της λειτουργίας των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και τη μετάβαση στη διαδικτυακή διδασκαλία. Ο δεύτερος άξονας της παγκόσμιας έρευνας επικεντρώνεται επίσης στις νέες παιδαγωγικές πρακτικές, που ανακύπτουν στο πλαίσιο της κρίσης της πανδημίας.

Τόσο η Ελληνική όσο και η παγκόσμια βιβλιογραφία πρέπει να εμπλουτιστεί με νέες έρευνες οι οποίες θα επικεντρώνονται στην ερευνητική στρατηγική της μελέτης περίπτωσης ώστε να διερευνηθούν σε βάθος οι θεσμικές και πολιτικές επιπτώσεις της κρίσης της πανδημίας στην ΤΕ. Η παρούσα έρευνα έχει ακριβώς αυτό τον ερευνητικό προσανατολισμό καθότι εξετάζει την περίπτωση της Ελλάδας μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής ένωσης και των πολιτικών που αναπτύχθηκαν για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας στην ΤΕ.

Στο πλαίσιο της παρούσας Διπλωματικής συλλέγονται και αναλύονται όλα τα πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα που είναι διαθέσιμα και χρησιμοποιούνται προκειμένου τελικά να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα σε σχέση με το υπό

εξέταση θέμα. Η μελέτη περίπτωσης του Πανεπιστημίου Πειραιά αναμένεται να οδηγήσει σε μια εις βάθος, πολύπλευρη κατανόηση του σύνθετου ζητήματος μέσα από τη διερεύνηση των επιπτώσεων της πανδημίας στο πανεπιστημιακό πλαίσιο του Ιδρύματος Πειραιά.

1.4 Μεθοδολογία

Ως μεθοδολογία της έρευνας επιλέχθηκε η μελέτη περίπτωσης που θα εκπονηθεί στο Πανεπιστήμιο του Πειραιά. Η μελέτη περίπτωσης ως ερευνητική μεθοδολογία αναφέρεται στη συστηματική έρευνα για ένα συμβάν ή ένα σύνολο σχετικών γεγονότων και στοχεύει στο να περιγράψει και να εξηγήσει το φαινόμενο του ενδιαφέροντος (Cresswell, Worth & Sheikh, 2010).

Οι ερευνητές (Heale, James & Garceau, 2016, Cresswell, Worth & Sheikh, 2010) περιγράφουν πώς οι μελέτες περιπτώσεων εξετάζουν σύνθετα φαινόμενα σε ένα πραγματικό πλαίσιο για να αυξήσουν την κατανόηση των υπό εξέταση φαινομένων. Για παράδειγμα, οι Heale, James & Garceau (2016) προτείνουν τη χρήση περιπτώσιολογικών μελετών στην έρευνα για την ολιστική κατανόηση ενός φαινομένου μέσα από την συστηματική ανάλυση διάφορων διαστάσεων του. Συλλέγοντας ποιοτικά δεδομένα σχετικά με το φαινόμενο, ο ερευνητής στην μελέτη περίπτωσης αποκτά μια πιο εις βάθος εικόνα του φαινομένου, Τα δεδομένα μιας μελέτης περίπτωσης προέρχονται σε μεγάλο βαθμό από τεκμηρίωση, από αρχειακές πηγές, από συνεντεύξεις και από άμεσες παρατηρήσεις στο πεδίο της έρευνας (Cresswell, Worth & Sheikh, 2010). Τα δεδομένα της παρούσα μελέτης περίπτωσης προέρχονται από ημιδομημένες συνεντεύξεις που διεξήχθησαν σε στελέχη του Πανεπιστημίου Πειραιά.

1.5 Τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας

1. Πώς επηρέασε η πανδημία COVID 19 την εκπαιδευτική κοινότητα του Πανεπιστημίου Πειραιά;
2. Πώς οι συνέπειες της πανδημίας επηρέασαν την απόδοση των φοιτητών; Υπήρξε χειροτέρευση, επιδείνωση και γιατί;
3. Ποιες και σε ποιο βαθμό ήταν οι επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα που διεξήχθη στο Πανεπιστήμιο Πειραιά;
4. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά;
5. Ποιες είναι οι πολιτικές ή οι πρακτικές οι οποίες υιοθετήθηκαν στον καιρό της πανδημίας και θα μπορούσαν να συνεχιστούν και μετά την πανδημία διευκολύνοντας την εκπαιδευτική κοινότητα στο έργο της;

1.6 Η δομή της εργασίας

Στο πρώτο μέρος της εργασίας θα χρησιμοποιηθεί βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία θα περιέχει δημοσιευμένες πηγές αναφορικά με το θέμα της εργασίας. Λόγω της ιδιαιτερότητας του θέματος, οι βιβλιογραφικές αναφορές που θα συμπεριληφθούν θα είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία χρονικά πολύ πρόσφατες έτσι ώστε η εργασία να αντικατοπτρίζει τις σύγχρονες εξελίξεις πάνω στο θέμα το οποίο εξετάζουμε. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση δεν θα περιοριστεί μόνο σε βιβλία και σε άρθρα περιοδικών αλλά και σε έγκυρες ιστοσελίδες.

Το πρώτο κεφάλαιο της Διπλωματικής είναι Εισαγωγικό και έχει σα στόχο την αποσαφήνιση του ερευνητικού θέματος, του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων. Επίσης, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας οριοθετείται το θεωρητικό πλαίσιο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας μελετάται η πανδημία σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, το κεφάλαιο εξετάζει τη νέα πραγματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μετά τον καιρό της πανδημίας, τα προβλήματα που ανέκυψαν καθώς και τις συνέπειες της πανδημίας στην ΤΕ σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο η μελέτη εστιάζει στην επισκόπηση των πολιτικών αλλά και οδηγιών που συνήθιζαν να ισχύουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα πριν

την εμφάνιση της πανδημίας, ενώ στην συνέχεια θα εξεταστούν οι εκπαιδευτικές πολιτικές και οδηγίες για την ΤΕ που προέκυψαν μετά την εμφάνιση της πανδημίας. Αναφέροντας την κατάσταση πριν και μετά την πανδημία εντοπίζονται οι βασικές διαφορές μεταξύ τους και αξιολογείται η επάρκεια ή μη, των πολιτικών, που διαμορφώθηκαν με σκοπό την αντιμετώπιση της πανδημίας τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η αντίδραση της εκπαιδευτικής κοινότητας όσον αφορά στις πολιτικές για την ΤΕ αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό μέρος το οποίο θα αναλυθεί στο ίδιο κεφάλαιο.

Η τεχνολογία διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας και των αλληπάλληλων εγκλεισμών (lockdowns) (Chahrour, et. Al, 2020). Οι τεχνολογικές αυτοί παράμετροι θα εξεταστούν στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας. Εφόσον αναλυθεί η έννοια της ψηφιοποίησης του εκπαιδευτικού υλικού και εξεταστεί η βαρύτητα της σημασίας του, θα διερευνηθεί ο ρόλος της τεχνολογίας στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια, θα διερευνηθούν οι τεχνολογικές λύσεις που προσφέρονται τόσο στο πλαίσιο της σύγχρονης όσο και της ασύγχρονης εκπαίδευσης.

Η πανδημία εκτός από την εκπαιδευτική διαδικασία έπληξε και την έρευνα. Πλέον οι ερευνητές έπρεπε να αλλάξουν τη δομή της ερευνητικής διαδικασίας. Επίσης λόγω των αυστηρών περιορισμών, δεν ήταν δυνατή η μετακίνηση των εργαζομένων σε μέρη που αποτελούν σημαντικές πηγές για την έρευνα τους. Παρά το γεγονός ότι έχει γίνει μια αγαστή προσπάθεια για την ηλεκτρονική ψηφιοποίηση διάφορων επιστημονικών βιβλίων και περιοδικών στις βιβλιοθήκες, δεν παύει να αποτελεί επιτακτική ανάγκη η ολοκλήρωση αυτού του έργου.

Στην συνέχεια, θα διερευνηθεί η μελέτη περίπτωσης του πανεπιστημίου Πειραιά. Ειδικότερα, θα εξεταστούν η παράμετροι της τηλεεκπαίδευσης, της εξ αποστάσεως έρευνας, της ψηφιοποίησης καθώς και της υγειονομικής θωράκισης του Ιδρύματος ώστε να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της πανδημίας. Μάλιστα θα γίνει προσπάθεια ώστε να αναλυθεί το «ψηφιακό» Erasmus μέσα από την πιλοτική εφαρμογή των φοιτητών που έχουν συμμετάσχει ήδη στο Erasmus+.

Επιπλέον, θέματα που θα απασχολήσουν την μελέτη περίπτωσης είναι η εξομοίωση των ευρωπαϊκών πιστοποιήσεων μεταξύ των χωρών της ΕΕ και η διεθνής καθιέρωση της «Ερευνητικής ταυτότητας» του φοιτητή, που θα αποτελεί για τους ελεγμένους φοιτητές το μέσο έγκυρης πρόσβασης σε μια ποικίλη και ευρεία γκάμα πηγών για την

διεξαγωγή της έρευνάς τους (<https://www.spoudase.gr/arthra/ti-ischyei-gia-tin-anagnorisi-ptychion-apo-to-exoteriko-kai-apo-kollegia-ti-einai-o-doatap-kai-to-saep/>)

Τέλος θα γίνει προσπάθεια προκειμένου να αναπτυχθεί ένας τρόπος σύνδεσης μεταξύ του Πανεπιστημιακού Ιδρύματος Πειραιά με τις τοπικές ναυτιλιακές εταιρείες όπως για παράδειγμα να δημιουργηθεί μια πλατφόρμα με διαφανείς διαδικασίες τύπου logistics η οποία θα αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ εμπορικών εταιρειών τροφοδοσίας με ναυτιλιακά είδη και των πλοίων που θα ζητούν συγκεκριμένα αγαθά.

2. Πανδημία και τριτοβάθμια εκπαίδευση

2.1 Στόχος του κεφαλαίου

Σε αυτό το κεφάλαιο της Διπλωματικής μελετάται η πανδημία σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, το κεφάλαιο εξετάζει τη νέα πραγματικότητα που επικρατεί στην ΤΕ μετά τη χρονική περίοδο της πανδημίας, τα προβλήματα που ανέκυψαν καθώς και τις συνέπειες της πανδημίας στη τριτοβάθμια εκπαίδευση σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών. Η μελέτη των προβλημάτων, που είναι αποτέλεσμα της πανδημικής κρίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθότι τα εν λόγω προβλήματα επέφεραν σημαντικές αλλαγές στη διοίκηση, στη λειτουργία και στις εκπαιδευτικές αλλά και παιδαγωγικές πρακτικές των Ελληνικών και των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων. Ως εκ τούτου, το παρόν κεφάλαιο αποτελεί το πρόδρομο εδάφιο του τρίτου κεφαλαίου το οποίο εστιάζει στη συστηματική διερεύνηση των Ελληνικών και των Ευρωπαϊκών πολιτικών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την διάρκεια της πανδημίας που στοχεύουν στην ενίσχυση του έργου των Ελληνικών και Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.

2.2. Η νέα πραγματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μετά τον καιρό της πανδημίας

Η πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει πολλές πτυχές της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ζωής, συμπεριλαμβανομένης αυτής της εκπαίδευσης. Ενώ κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα αντιμετωπίζει μοναδικές προκλήσεις, η ΤΕ βρίσκεται σε ένα μεταβατικό στάδιο κάνοντας πολλούς ερευνητές να αναφέρονται στην ανάδειξη μιας πραγματικής μαθησιακής επανάστασης. Τόσο το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (2020) όσο και η Παγκόσμια Τράπεζα, στις προτάσεις του προγράμματός τους για το 2020, σχετικά με την μετά COVID-19 εποχή υπογραμμίζουν την ανάγκη για αναγέννηση των εκπαιδευτικών συστημάτων παγκοσμίως (European University Association, 2020).

Η πρόκληση για τα πανεπιστήμια έγκειται στην επιτυχημένη αντιμετώπιση των ψηφιακών προκλήσεων καθώς και τη ζήτηση για τον σχεδόν άμεσο ψηφιακό μετασχηματισμό των μαθημάτων, τόσο των προπτυχιακών όσο και των μεταπτυχιακών, δεν απαιτεί μόνο ταχεία ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στην εκπαιδευτική και την παιδαγωγική πρακτική αλλά και την τροποποίηση της διδασκαλίας και των μαθησιακών διαδικασιών για την κάλυψη των αναγκών των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων (UNESCO, 2020).

Στην Ελλάδα, η πανδημία COVID-19 ανάγκασε τα πανεπιστήμια να υιοθετήσουν τη διαδικτυακή εκπαίδευση, δεδομένου ότι ήταν η μόνη πρακτική λύση για να συνεχιστεί το εαρινό εξάμηνο του 2020. Όλοι οι τύποι των διδακτικών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων διακόπηκαν από τις 11 Μαρτίου 2020, μετά την Κοινή Υπουργική Απόφαση 16838 / 10.03.2020 (B 783). Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα κλήθηκαν να βρουν αποτελεσματικές και δραστικές λύσεις για τη συνέχιση της μαθησιακής διαδικασίας. Η προτεινόμενη λύση ήταν η από απόσταση μάθηση στην περίπτωση όλων των μη εργαστηριακών μαθημάτων, μια πρακτική που εφαρμόστηκε ευρέως σε πολλά πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο. Με βάση τα επίσημα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από το υπουργείο Παιδείας από ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε εθνικό επίπεδο, το Πανεπιστήμιο Κρήτης και το Πανεπιστήμιο Χαροκοπίου προσφέρουν το 93% των μαθημάτων τους μέσω εξ αποστάσεως εκπαίδευσης Το αντίστοιχο ποσοστό για το Πανεπιστήμιο Πάτρας είναι 91% (European Center of Development of Vocational Training, 2021).

Οι Karalis & Raïkou (2020), που εκπόνησαν μία μελέτη περίπτωσης για τις επιπτώσεις της πανδημίας στο πανεπιστήμιο της Πάτρας, υποστήριξαν ότι η εμπειρία από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση είχε καταλυτική επίδραση στη διδασκαλία και στις διοικητικές αλλά και στις εκπαιδευτικές λειτουργίες των Ελληνικών πανεπιστημίων.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι Raïkou et. al., (2020) αναφέρονται στην ανάδυση μιας νέας πανεπιστημιακής παιδαγωγικής παρόλο που ο όρος της «πανεπιστημιακής παιδαγωγικής» είναι ήδη γνωστός στην Ελλάδα από την δεκαετία του 60'. Αυτή η νέα πανεπιστημιακή παιδαγωγική αναφέρεται στο ρόλο των Ακαδημαϊκών εκπαιδευτικών, στα χαρακτηριστικά των μαθητών, στην αναδυόμενη ενηλικίωση και στην ανάπτυξη κρίσιμων ψηφιακών δεξιοτήτων για τους σπουδαστές της ΤΕ (Raïkou συν άλλοι, 2020).

2.3 Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μετά την πανδημία

Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη, η πανδημία έχει προκαλέσει τη μεγαλύτερη αναστάτωση των εκπαιδευτικών συστημάτων στην ιστορία, επηρεάζοντας σχεδόν 1,6 δισεκατομμύρια μαθητές - φοιτητές σε περισσότερες από 190 χώρες και σε όλες τις ηπείρους. Ένα από τα βασικά προβλήματα, που προκάλεσε η κρίση της πανδημίας, είναι η αναστολή των ερευνητικών λειτουργιών των πανεπιστημίων. Η κρίση διέκοψε τις ερευνητικές δραστηριότητες λόγω περιορισμών στην κινητικότητα των διεθνών ερευνητών και λόγω των εμποδίων που ανέκυψαν στις ερευνητικές συνεργασίες. Πολλά ερευνητικά εργαστήρια έκλεισαν κατά τη διάρκεια της μετάβασης από την παραδοσιακή στην διαδικτυακή εκπαίδευση (OECD, 2020).

Κρίσιμη ήταν επίσης, η κατάσταση των ερευνητών πρώιμης σταδιοδρομίας οι οποίοι αντιμετώπισαν εμπόδια τα οποία καθυστέρησαν την ολοκλήρωση του ερευνητικού τους έργου. Σύμφωνα με τη μελέτη SMaRteN, η οποία συγκέντρωσε σχόλια από 4.000 υποψήφιους για διδακτορικό και 1.000 ερευνητές πρώιμης σταδιοδρομίας ένα μήνα πριν το ελληνικό lockdown, τα 2/3 των ερωτηθέντων ανησυχούν για το μέλλον. Οι διεθνείς διδακτορικοί υποψήφιοι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο, καθώς συχνά δεν έχουν τοπικά δίκτυα υποστήριξης (European University Association, 2020).

Επιπλέον, λόγω της πανδημίας οι χορηγήσεις της Ευρώπης για την έρευνα και την ανάπτυξη στα πανεπιστήμια αναβλήθηκαν και πήραν παρατάσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι ερευνητές να μείνουν χωρίς πρόσθετη χρηματοδότηση και χωρίς εισόδημα (European University Association, 2020). Κατά τη διάρκεια της κρίσης της πανδημίας αναδύθηκε η σαφής ανάγκη για ανάπτυξη ικανοτήτων και διατήρηση «νέων τρόπων εργασίας», όπως αυξημένη διεπιστημονικότητα και συνεργασία τόσο μεταξύ των πανεπιστημίων όσο και με εξωτερικά ενδιαφερόμενα μέρη.

Μία έρευνα, που διεξήχθη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για τις επιπτώσεις της πανδημίας στη τριτοβάθμια εκπαίδευση ανέδειξε την ανάγκη για την ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στον τομέα της εκπαίδευσης, της έρευνας και της καινοτομίας. Επιπρόσθετα, η έρευνα ανέδειξε την ανάγκη ανταλλαγής καλών πρακτικών μεταξύ των πανεπιστημίων για τη βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών τους πάνω στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (European Commission, 2020).

Επίσης, η έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανέδειξε κάποια από τα βασικά προβλήματα των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων που τα εμπόδισαν να ανταπεξέλθουν

αποτελεσματικά στη νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα της κρίσης της πανδημίας. Ενδεικτικά, μπορεί να αναφερθεί ότι το 96% των θεσμικών οργάνων των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων πιστεύουν ότι θα ήταν καλύτερα προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν την πανδημία αν τα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια ήταν έτοιμα τόσο σε λειτουργικό όσο και σε διοικητικό επίπεδο για να προσαρμοστούν στη νέα κατάσταση (π.χ. ψηφιακό περιβάλλον μάθησης και διδασκαλίας με κοινά εργαλεία ψηφιακής διακυβέρνησης, πλήρως λειτουργική υποδομή και δοκιμασμένη μεθοδολογία για κοινά συνδυασμένα μαθήματα) (European Commission, 2020).

Εν μέσω της κρίσης της πανδημίας τα περισσότερα πανεπιστημιακά Ιδρύματα αντιμετώπισαν μια ξαφνική και απροετοίμαστη μετάβαση από την παραδοσιακή διδασκαλία στην διδασκαλία μέσω του διαδικτύου. Η μετάβαση αυτή αντανακλά διάφορες διασυνδεδεμένες διαστάσεις που επηρεάζουν τη σκοπιμότητα και την ποιότητα της παρεχόμενης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (π.χ. τεχνική υποδομή και προσβασιμότητα, ικανότητες καθηγητών να ανταποκριθούν στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, ανάδυση νέων εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών πρακτικών) (OECD, 2020).

Για παράδειγμα, η κρίση της πανδημίας οδήγησε στην ανάδυση μιας διαφορετικής παιδαγωγικής στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και μάθησης. Η ετοιμότητα των εκπαιδευτικών να ανταπεξέλθουν σε αυτήν την πρόκληση δεν ήταν ολοκληρωμένη. Τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα δεν διέθεταν τις απαραίτητες δομές διαχείρισης για την ανάπτυξη διδακτικών ικανοτήτων του εκπαιδευτικού προσωπικού πάνω στην εξ αποστάσεως διδασκαλία (International Association of Universities, 2021).

Υπό αυτό το πρίσμα, η πρόκληση για τα Ελληνικά πανεπιστήμια έγκειται στην ικανότητά τους να μεταβούν με επιτυχία στην ψηφιακή εκπαίδευση, καθώς η ζήτηση για τον σχεδόν άμεσο ψηφιακό μετασχηματισμό των μαθημάτων, τόσο προπτυχιακών όσο και μεταπτυχιακών, δεν απαιτεί μόνο την ενσωμάτωση τεχνολογιών, αλλά και τη δημιουργία ή τη βαθύτερη τροποποίηση των διαδικασιών διδασκαλίας και μάθησης για την κάλυψη των αναγκών σε κάθε τομέα μελέτης (Kedreka & Katsidis, 2020).

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες που την κάνουν να ξεχωρίζει από την παραδοσιακή εκπαίδευση. Αυτό συμβαίνει διότι η ψηφιακή εκπαίδευση απαιτεί την προσαρμογή ψηφιακά προηγμένων προσεγγίσεων διδασκαλίας και τεχνικών με τρόπο τον οποίο να προάγουν ολοκληρωμένες μεθοδολογίες διδασκαλίας, παιδαγωγικά κατάλληλες για τους σπουδαστές

(Koutselini, 2020). Επιπλέον, ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην εξ αποστάσεως μάθηση είναι εντελώς διαφορετικός από αυτόν της παραδοσιακής μάθησης. Στην πρώτη μορφή μάθησης, ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι κυρίως συμβουλευτικός, υποστηρικτικός και καθοδηγητικός (Fragoulis & Valkanos, 2016, Vogiatzaki, 2019). Σε αυτό το πλαίσιο, οι εκπαιδευτικοί έχουν έρθει αντιμέτωποι με νέες προκλήσεις που σχετίζονται με τη διαδικτυακή διδασκαλία (π.χ. εξοικείωση με τεχνολογικά μέσα ψηφιακής διδασκαλίας και επίλυση τεχνικών προβλημάτων) (Farrel et al., 2019).

Η πλειονότητα των πανεπιστημίων δεν είχαν την απαραίτητη τεχνική υποδομή ή τα τεχνολογικά μέσα και εργαλεία που απαιτούνται για τη βελτιστοποίηση της εξ αποστάσεως μάθησης. Επιπλέον, υπήρχαν και συνεχίζουν να υπάρχουν κάποια πανεπιστήμια στα οποία εντοπίζεται ένα χάσμα μεταξύ των φοιτητών που έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο και των φοιτητών που δεν έχουν. Αυτή η κατάσταση καθιστά δύσκολη την παροχή ίσων ευκαιριών απέναντι στην εκπαίδευση και τη μάθηση (International Association of Universities, 2021).

Μερικά πανεπιστημιακά ιδρύματα μάλιστα αποφάσισαν να διακόψουν πλήρως τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια του lockdown επειδή δεν μπορούσαν να προσεγγίσουν την πλειοψηφία των φοιτητών τους μέσω της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Κάποιες κυβερνήσεις επιχειρώντας να δώσουν λύση στο πρόβλημα αποφάσισαν να επέμβουν θεσμικά, με σκοπό την παροχή και διανομή τεχνολογικών μέσων (tablet ή τηλέφωνα) σε σπουδαστές με χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό υπόβαθρο (International Association of Universities, 2021).

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της παγκόσμιας έρευνας της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων για τις επιπτώσεις της πανδημίας στα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα, η πανδημία έχει σημαντικό αντίκτυπο στη διεθνή κινητικότητα των φοιτητών. Η πλειονότητα των Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων που πήραν μέρος στην έρευνα δήλωσαν ότι δεν διαθέτουν σχέδια έκτακτης ανάγκης για να μετριάσουν αυτόν τον αντίκτυπο (International Association of Universities, 2021).

Η Ελληνική κυβέρνηση, θέλοντας να ενθαρρύνει την ΤΕ, δημιούργησε ένα νέο νομικό πλαίσιο που εστιάζει στη διεθνοποίηση. Μέσω αυτής της νομοθεσίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του 2019, το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων στοχεύει στην άρση των τυχόν εμποδίων σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών, των ακαδημαϊκών και του διοικητικού προσωπικού. Ο νέος νόμος ενισχύει τη διεθνοποίηση με διάφορους τρόπους. Αναφέρει ότι τα Ιδρύματα ΤΕ έχουν αποστολή να προωθήσουν τη συνεργασία με άλλα εκπαιδευτικά

ιδρύματα και ερευνητικούς φορείς στη χώρα και στο εξωτερικό, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην Ευρωπαϊκή και Διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα (Papaioanou, 2021).

Τα πανεπιστήμια είχαν, και συνεχίζουν να έχουν, τη στήριξη των κυβερνήσεων. Τα δύο τρίτα των ΑΕΙ ανέφεραν ότι ζητήθηκε η γνώμη των ανώτερων διευθυντικών στελεχών και των σχολών τους από δημόσιους ή κυβερνητικούς αξιωματούχους στο πλαίσιο δημόσιων πολιτικών σχετικά με την COVID-19. Αυτό είναι ενθαρρυντικό καθώς δείχνει ότι οι κυβερνήσεις συνεργάζονται με τα πανεπιστήμια στο πλαίσιο της κρίσης της πανδημίας (International Association of Universities, 2021).

Ειδικότερα, το 48% των πανεπιστημίων, που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσαν ότι η κυβέρνηση και ειδικότερα το υπουργείο Παιδείας, υποστηρίζουν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα για την αντιμετώπιση των λειτουργικών, των διοικητικών και των εκπαιδευτικών αλλαγών που έχει επιφέρει η COVID-19. Ωστόσο, το ¼ των πανεπιστημίων δήλωσαν ότι δεν έχουν την ανάλογη στήριξη από την κυβέρνηση. Η κρίση της πανδημίας επηρέασε επίσης τις διεθνείς συνεργασίες των πανεπιστημίων καθώς το 48% των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων αναγκάστηκε να διακόψει τις διεθνείς συνεργασίες (International Association of Universities, 2021).

Η παραπάνω ανασκόπηση αναδεικνύει τα υψίστης σημασίας προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ελληνικά πανεπιστήμια κατά το ξέσπασμα της κρίσης της πανδημίας. Τα προβλήματα αυτά είναι διοικητικής, λειτουργικής και διδακτικής / εκπαιδευτικής φύσεως. Επιπλέον, η ανασκόπηση ανέδειξε ότι τα πανεπιστημιακά ιδρύματα είναι αντιμετώπα με σημαντικές προκλήσεις που για να τις αντιμετωπίσουν θα πρέπει να προβούν σε βελτιώσεις και σε προσαρμογές των διοικητικών, παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών λειτουργιών τους. Τέλος η ανασκόπηση ανέδειξε ότι παρόλο που πολλά πανεπιστήμια δεν ήταν έτοιμα για την ψηφιακή μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, είχαν την απαραίτητη υποστήριξη από τις κυβερνήσεις και τα αντίστοιχα Υπουργεία Παιδείας.

2.4 Κρίση της πανδημίας και πανεπιστημιακή εκπαίδευση από τη μεριά των σπουδαστών των ελληνικών πανεπιστημίων

Οι έρευνες, που έχουν γίνει στην Ελλάδα για τις επιπτώσεις της πανδημίας από τη μεριά των σπουδαστών των πανεπιστημίων είναι ελάχιστες. Για παράδειγμα, η έρευνα των Karalis & Raïkou (2020) έδειξε οι σπουδαστές είναι θετικοί στη μετάβαση από την παραδοσιακή μάθηση στην εξ αποστάσεως μάθηση. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα ευρήματα αυτής της μελέτης, κατά το κλείσιμο των πανεπιστημίων, οι φοιτητές ήταν φορτισμένοι από έντονα αρνητικά συναισθήματα. Ωστόσο, κατά την έναρξη των ηλεκτρονικών τάξεων αυτά τα αρνητικά συναισθήματα μετατράπηκαν σε θετικά (αισιοδοξία και ανακούφιση, ενθουσιασμός για τη νέα εμπειρία).

Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των σπουδαστών δεν αντιμετώπισε καμία δυσκολία κατά την εναλλαγή από την παραδοσιακή στην διαδικτυακή διδασκαλία, καθώς η συμμετοχή στην τάξη ήταν ευκολότερη, κυρίως μέσω των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες. Επιπλέον, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων δείχνουν ότι μέσω της διαδικτυακής διδασκαλίας αναπτύσσονται νέες δεξιότητες, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με την εξ αποστάσεως μάθηση. Όσον αφορά το περιεχόμενο της διδασκαλίας, η πλειοψηφία θεωρεί ότι καλύπτεται από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση, αλλά ένα σημαντικό ποσοστό δεν συμφωνεί με αυτό. Όσον αφορά τα αρνητικά στοιχεία της διαδικτυακής εκπαίδευσης, εκτός από τα τεχνικά εμπόδια που έχουν προκύψει, οι σπουδαστές αναφέρουν επίσης τόσο προβλήματα επικοινωνίας όσο και συνεργασίας (Karalis & Raïkou, 2020).

Η έρευνα των Kedreka & Katsidis (2020), που διενεργήθηκε σε φοιτητές της βιολογικής σχολής του Πανεπιστημίου της Θράκης, έδειξε παρόμοια αποτελέσματα με την έρευνα των σπουδαστών για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση και διδασκαλία. Ειδικότερα, οι σπουδαστές δήλωσαν ότι θεωρούν ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ενδιαφέρουσα, σύγχρονη, επαρκής και βολική, αλλά δεν μπορεί να αντικαταστήσει την εμπειρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης με συναδέλφους και καθηγητές. Επίσης, οι σπουδαστές της έρευνας εξέφρασαν κάποιες ανησυχίες για τα μαθήματα, τις εξετάσεις και τις εργαστηριακές εργασίες. Η έρευνα των Kedreka & Katsidis (2020) έδειξε ότι σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών, η κρίση της πανδημίας και η συνακόλουθη κρίση της εκπαίδευσης συνιστά μια ευκαιρία για τα πανεπιστήμια ώστε να βελτιώσουν τη χρήση ψηφιακών εργαλείων με στόχο τη βελτιωμένη εμπειρία μάθησης και

διδασκαλίας. Οι σπουδαστές της έρευνας των Karalis & Raikou (2020) συμφωνούν επίσης με αυτή την άποψη εφόσον υποστήριξαν ότι η νέα εμπειρία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είχε καταλυτική επίδραση στη διδασκαλία των ελληνικών πανεπιστημίων, προωθώντας την ταχεία χρήση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων και ψηφιακών εργαλείων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι Kedreka & Katsidis (2020) υποστηρίζουν ότι τα Ελληνικά πανεπιστήμια θα πρέπει να επενδύσουν σε ψηφιακές υποδομές για τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Kedreka & Katsidis, 2020).

Οι θετικές στάσεις των σπουδαστών απέναντι στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση αναδείχτηκαν και από την έρευνα των Kamarianos συν άλλοι (2020), οι οποίοι στην ερευνά τους καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι περισσότεροι από τους σπουδαστές δεν είχαν καμία δυσκολία να στραφούν σε διαδικτυακή διδασκαλία και πιστεύουν ότι οι αλλαγές, που επέφερε στην εκπαίδευση η πανδημία, δημιούργησαν ευκαιρίες ώστε να μάθουν νέες δεξιότητες και να αποκτήσουν νέες εμπειρίες.

Επιχειρώντας να κάνουμε μία σύνδεση των ευρημάτων από τις έρευνες (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raikou, 2020) διαπιστώνεται ότι οι σπουδαστές θεωρούν το νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον ως ευκαιρία να αναπτύξουν νέες δεξιότητες που μπορούν να τους βοηθήσουν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Οι φοιτητές των πανεπιστημίων όντας εξοικειωμένοι με τα νέα μέσα δεν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαδικτυακή διδασκαλία. Επομένως, σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raikou, 2020) δεν φαίνεται να έχουν τεχνικές δυσκολίες στη μάθηση μέσω ηλεκτρονικών μαθημάτων.

Ωστόσο, οι σπουδαστές δήλωσαν ότι το πιο σημαντικό μειονέκτημα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η αδυναμία αλληλεπίδρασης με τους συναδέλφους και με τους εκπαιδευτές. Αυτό οφείλεται, λόγω κυρίως της μη οπτικής επικοινωνίας κατά τη διάρκεια διαδικτυακών μαθημάτων και της έλλειψης συνεργασίας με τους συμμαθητές τους. Αυτά τα ευρήματα επιβεβαιώνονται και από άλλα ευρήματα διεθνών μελετών (Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016) που υποστηρίζουν ότι οι σπουδαστές αναζητούν ουσιαστικές διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις και αναμένουν από τους εκπαιδευτικούς τους να είναι αποτελεσματικοί σε προσεγγίσεις διαδικτυακής διδασκαλίας και μάθησης, ενώ τα μη αποτελεσματικά και τα κακά οργανωμένα διαδικτυακά μαθήματα τους προκαλούν αισθήματα άγχους και δυσφορίας.

2.5 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο της Διπλωματικής μελετήθηκε η πανδημία σε σχέση με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε περιόδους αναταραχής και αβεβαιότητας, η επιβίωση του εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας σχετίζεται στενά με την ποιότητα της αντίληψης των φοιτητών για αλλαγή και την προσαρμοστικότητά τους σε νέα περιβάλλοντα.

Τα ευρήματα της βιβλιογραφικής επισκόπησης του κεφαλαίου ανέδειξαν ότι η πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει πολλές πτυχές της κοινωνικής, πολιτιστικής και οικονομικής ζωής, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης. Η πρόκληση για τα πανεπιστήμια έγκειται στην επιτυχημένη αντιμετώπιση των ψηφιακών προκλήσεων. Η ζήτηση για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει αυξηθεί ραγδαία και τα πανεπιστήμια πρέπει να προβούν σε έναν άμεσο και επιτυχημένο ψηφιακό μετασχηματισμό των μαθημάτων. Επιπλέον, η αυξημένη ζήτηση για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση οδήγησε στην ανάδυση μιας νέας ψηφιακής παιδαγωγικής πρακτικής που διαφέρει από την παραδοσιακή. Σύμφωνα με την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας τα βασικά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν σήμερα τα πανεπιστήμια, είναι διοικητικής, λειτουργικής και διδακτικής/εκπαιδευτικής φύσεως.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα περισσότερα πανεπιστήμια δεν ήταν έτοιμα για την ψηφιακή μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι οι φοιτητές των ελληνικών πανεπιστημίων αντιμετώπισαν θετικά τη μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Σύμφωνα με τα ευρήματα ερευνών, που διεξήχθησαν στην Ελλάδα διαπιστώθηκε ότι οι σπουδαστές θεωρούν το νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον ως ευκαιρία να αναπτύξουν νέες δεξιότητες. Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι οι φοιτητές των Ελληνικών πανεπιστημίων, λόγω του ότι είναι εξοικειωμένοι με τα νέα μέσα, δεν αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα μεταβαίνοντας από την παραδοσιακή στη διαδικτυακή διδασκαλία. Ωστόσο, το βασικό μειονέκτημα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας σύμφωνα με τους σπουδαστές των ελληνικών πανεπιστημίων είναι η αδυναμία αλληλεπίδρασης με συναδέλφους και τους εκπαιδευτές.

Με την ολοκλήρωση του κεφαλαίου, αναδεικνύεται η ανάγκη για τη στήριξη των πανεπιστημίων από τις κυβερνήσεις με απώτερο σκοπό να καταφέρουν να προσαρμοστούν στη νέα πραγματικότητα και τις νέες ανάγκες της εποχής εν καιρώ πανδημίας. Τις περισσότερες φορές, η αλλαγή που είναι αποτέλεσμα μιας κρίσης εμφανίζεται ως μία αναγκαιότητα που αναγκάζει τους οργανισμούς να επαναπροσδιορίσουν τους στόχους τους και τις εκπαιδευτικές τους πολιτικές.

Σε αυτό το πλαίσιο, η πανδημία της COVID-19 έφερε σημαντικές αλλαγές στις παραδοσιακές θεσμικές έννοιες και κατέστησε επιτακτική την ανάγκη για την ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών πολιτικών. Η Ελληνική κυβέρνηση έχοντας ως στόχο να ενισχύσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση της χώρας ανέπτυξε ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για τη διεθνοποίηση. Το εν λόγω θεσμικό πλαίσιο, που τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του 2019, στοχεύει στην άρση τυχόν εμποδίων σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών, των ακαδημαϊκών και του διοικητικού προσωπικού. Η μελέτη και η ανάλυση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου για την ενθάρρυνση και τη στήριξη της ΤΕ στην Ελλάδα αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης του επόμενου κεφαλαίου της διπλωματικής.

3. Επισκόπηση των ευρωπαϊκών οδηγιών και πολιτικών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

3.1 Στόχος κεφαλαίου

Στόχος του κεφαλαίου είναι η επισκόπηση των ευρωπαϊκών και των ελληνικών πολιτικών στο πλαίσιο της πανδημίας. Το κεφάλαιο δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο νέο θεσμικό πλαίσιο (υπουργικές αποφάσεις και εγκύκλιοι) του ελληνικού Υπουργείου Παιδείας που έχει σα στόχο τόσο τη ρύθμιση όσο και την διευκόλυνση θεμάτων που σχετίζονται με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση των ελληνικών πανεπιστημίων.

3.2. Οι εκπαιδευτικές πολιτικές στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση μετά την εμφάνιση της πανδημίας

3.2.1 Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ευρώπης

Η κρίση της πανδημίας επέφερε σημαντικές παρεμβάσεις στην λειτουργία και την οργάνωση των δημόσιων πανεπιστημίων της Ευρώπης. Οι κανονικές διαδικασίες διαπίστευσης, αξιοπιστίας και αξιολόγησης που είναι βασικές για τη διατήρηση και την ενίσχυση της ποιότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τέθηκαν σε αναστολή ή περιορίστηκαν σημαντικά. Αν και μέχρι τον Ιούνιο του 2020 είχαν αρθεί ορισμένοι περιορισμοί, υπάρχουν πολλά νομικά ζητήματα που προκύπτουν από την κρίση (European Union, 2021). Για την αντιμετώπιση του COVID-19 τα κράτη μέλη υιοθέτησαν τις δικές τους διαφορετικές, ασυντόνιστες και μερικές φορές ανταγωνιστικές εθνικές στρατηγικές σύμφωνα με τα διακριτικά τους πλαίσια ανάλυσης των κινδύνων (Alemano, 2020).

Η ψηφιοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τέθηκε σαν θέμα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Ατζέντας το 2018, με αφορμή τη δημοσίευση του πρώτου σχεδίου δράσης της Ευρώπης (ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027). Το νέο σχέδιο ευρωπαϊκών πολιτικών και πρακτικών για την ψηφιοποίηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης προτείνει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα μέτρα για την αντιμετώπιση των ψηφιακών προκλήσεων που έχει θέσει η κρίση της πανδημίας. Το νέο σχέδιο δράσης παρουσιάζει το όραμα της Ευρώπης αναφορικά με το θεματολόγιο των ψηφιακών δεξιοτήτων, του ψηφιακού γραμματισμού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Το σχέδιο δράσης της Ευρώπης μπορεί να επωφεληθεί

από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και τις πολιτικές «Συνδέοντας την Ευρώπη», το πρόγραμμα «Ψηφιακή Ευρώπη» και το πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Το προαναφερόμενο σχέδιο δράσης, που σκιαγραφεί τις ευρωπαϊκές πολιτικές για την ψηφιακή εκπαίδευση επί της ουσίας συνιστά την απάντηση της Ευρώπης στην κρίση της πανδημίας και έχει σαν στόχο να καθοδηγήσει τα κράτη μέλη ώστε να αναπτύξουν τις κατάλληλες πολιτικές και να πάρουν τις ανάλογες πρωτοβουλίες για την ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης στο πλαίσιο του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Οι πολιτικές του εν λόγω σχεδίου χωρίζονται σε δύο ευρύτερους θεματικούς άξονες: α) την χρήση νέων τεχνολογιών και β) τη δημιουργία και την ανάπτυξη συστημάτων εκπαίδευσης που μπορούν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής (Digital education action plan 2017-2021).

Μία από τις βασικές στρατηγικές προτεραιότητες της Ευρώπης τόσο εν μέσω της κρίσης της πανδημίας όσο και μετά τη λήξη της είναι η προώθηση και η ανάπτυξης ενός οικοσυστήματος ψηφιακής εκπαίδευσης υψηλών επιδόσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ευρώπη αναλαμβάνει δράσεις με σκοπό τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και την ανάπτυξη ψηφιακών δυνατοτήτων (όπως για παράδειγμα την εκπαίδευση και την ανάπτυξη του προσωπικού, τα φιλικά προς το χρήστη εργαλεία και τις ασφαλείς πλατφόρμες που σέβονται την ιδιωτικότητα και τα ηθικά πρότυπα) (Digital education action plan 2017-2021).

Επίσης, άλλη μια βασική προτεραιότητα της Ευρώπης για την ψηφιακή εκπαίδευση είναι η ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και ικανοτήτων για τον ψηφιακό μετασχηματισμό. Επίσης, στο ευρωπαϊκό σχέδιο δράσης της Ευρώπης για την εκπαίδευση τονίζεται ως βασική στρατηγική προτεραιότητα η ενίσχυση της συνεργασίας και της ανταλλαγής στην ψηφιακή εκπαίδευση σε επίπεδο ΕΕ (π.χ. καλές πρακτικές και υποστήριξη των κρατών μελών με εργαλεία, πλαίσια, καθοδήγηση, τεχνική εμπειρογνωμοσύνη και έρευνα δημιουργώντας ένα νέο Ευρωπαϊκό Κέντρο Ψηφιακής Εκπαίδευσης) (Digital education action plan 2017-2021).

Η Ευρώπη επίσης, εν μέσω της κρίσης της πανδημίας πρότεινε στα κράτη μέλη πολιτικές που αφορούν τον μετριασμό των κρουσμάτων και τη βελτίωση της ΤΕ. Σε αυτές τις πολιτικές περιλαμβάνονται πρακτικές που σχετίζονται με την διδασκαλία

και την μάθηση, τέτοιες πρακτικές είναι μεταξύ άλλων η ισχυρή και η άμεση υποστήριξη στους υπάρχοντες εθνικούς ιστότοπους και στις πανεπιστημιακές πλατφόρμες, η διασφάλιση αποτελεσματικής λειτουργίας τους ακόμη και με μεγάλο αριθμό συνδέσεων, ο σχεδιασμός και η ενίσχυση των πανεπιστημιακών πυλών, η ανάπτυξη σύντομων (ελεύθερα προσβάσιμων) μαθημάτων βίντεο σχετικά με τον τρόπο χρήσης των υπαρχόντων μέσων για εξ αποστάσεως μάθησης και ο στόχος τους στις πιο εύκολα προσβάσιμες πλατφόρμες (π.χ. στο YouTube).

Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συστήνει ότι η πανεπιστημιακή εκπαίδευση των κρατών μελών θα πρέπει να πάρει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να διασφαλίσει την διασύνδεση όλου του προσωπικού και των σπουδαστών στις διαδικτυακές πλατφόρμες.

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή η καθοδήγηση και η συμβουλευτική δεν πρέπει να θεωρούνται δευτερεύοντα ζητήματα κατά τη διάρκεια της κρίσης της πανδημίας, αλλά θα πρέπει να γίνουν αναπόσπαστα μέρη της βασικής αντίδρασης των πανεπιστημίων απέναντι στη κρίση. Σε αυτό το πλαίσιο, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να αναπτύξουν την εξωστρέφειά τους και να αναζητήσουν ολοένα και περισσότερες νέες συνεργασίες. Τα εύπορα και καλύτερα προετοιμασμένα πανεπιστήμια (και χώρες) ενθαρρύνονται από την Ευρώπη για να κάνουν τους διαδικτυακούς τους πόρους διαθέσιμους και σε άλλα πανεπιστήμια σε διεθνές επίπεδο. Τέτοιες ακαδημαϊκές εταιρικές σχέσεις και δίκτυα θα πρέπει πρωτίστως να λάβουν ειδική υποστήριξη σε εθνικό επίπεδο (European Union, 2021).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι ανάμεσα στις πολιτικές της Ευρώπης για την αντιμετώπιση της κρίσης της πανδημίας στο πλαίσιο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι η ανάπτυξη κάποιων ευρωπαϊκών προγραμμάτων χρηματοδοτούμενων από την Ευρώπη για την ενίσχυση του ευρωπαϊκού μετασχηματισμού. Για παράδειγμα, το EduHack είναι ένα πρόγραμμα ανάπτυξης ικανοτήτων για εκπαιδευτικούς / ακαδημαϊκούς πανεπιστημίων που επιθυμούν να αποκομήσουν διάφορες ποιοτικές διδακτικές και εκπαιδευτικές εμπειρίες για τους σπουδαστές με τη χρήση των ψηφιακών μέσων. Οι εκπαιδευτικοί τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στο πλαίσιο του εν λόγω προγράμματος έχουν την ευκαιρία να πειραματιστούν και με καινοτόμες διδακτικές, προσεγγίσεις, πρακτικές και εργαλεία (European Commission, 2021).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης στην ιστοσελίδα του, έχει συγκεντρώσει κάποιες καλές πρακτικές ευρωπαϊκών πανεπιστημίων για την αντιμετώπιση της κρίσης της πανδημίας με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, τον Μάρτιο του

2020, το Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου εντόπισε 160 φοιτητές οι οποίοι είχαν ελλιπή πρόσβαση σε διάφορα ψηφιακά μέσα, δηλαδή είτε δεν διέθεταν υπολογιστές είτε δεν είχαν σύνδεση στο Διαδίκτυο, κάτι που έθεσε σε κίνδυνο την ομαλή διαδικασία των σπουδών τους εξ αποστάσεως ώστε να περάσουν με επιτυχία τις εξετάσεις τους. Άλλοι φοιτητές είχαν χάσει τις θέσεις εργασίας μερικής απασχόλησης που τους παρείχαν μια μικρή στήριξη και δεν μπορούσαν πλέον να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες. Το Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου με τη βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιούργησε το Ταμείο Έκτακτης Ανάγκης για τους σπουδαστές του. Μέχρι τις 7 Απριλίου 2020, είχαν συγκεντρωθεί 61.000 ευρώ και το Πανεπιστήμιο κατάφερε να διανείμει περισσότερους από εκατό υπολογιστές σε φοιτητές που είχαν άμεση ανάγκη (European Commission, 2021).

Ολοκληρώνοντας, είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στον τρόπο που η πανδημία επηρέασε το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus και στις αντίστοιχες ευρωπαϊκές πολιτικές που αναπτύχθηκαν. Οι ταξιδιωτικοί περιορισμοί και οι κλειστές ή και κοινωνικά απομακρυσμένες πανεπιστημιούπολεις, έθεσαν περιορισμούς στην ομαλή διεξαγωγή του προγράμματος Erasmus, παρά ταύτα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εισέπραξε 200 εκατομμύρια ευρώ για να διευκολύνει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και να διατηρήσει το πρόγραμμα Erasmus + (European Commission, 2021).

Στο πλαίσιο της κρίσης της πανδημίας, οι Ευρωπαίοι καθώς και μη Ευρωπαίοι φοιτητές πανεπιστημίων συνέχισαν να σπουδάζουν σε ξένα πανεπιστήμια, παρόλο που η κρίσιμη πτυχή της κινητικότητας βρέθηκε σε κίνδυνο. Στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών, οι σπουδαστές μπορούν να εγγραφούν σε ξένα πανεπιστήμια, αν και ορισμένα πανεπιστήμια δεν τους προσκαλούν να έρθουν στις πανεπιστημιούπολεις τους με αποτέλεσμα να παρέχουν μόνο διαδικτυακά μαθήματα. Άλλα πανεπιστήμια προσφέρουν πλήρη ή μικτή κινητικότητα, η οποία δίνει την δυνατότητα στους σπουδαστές να μαθαίνουν εξ αποστάσεως, με την ευκαιρία να πάνε στο εξωτερικό εάν και εφόσον το επιτρέψουν οι περιστάσεις. Επιπλέον, οι φόβοι σχετικά με την COVID-19 και τα ταξίδια οδήγησαν σε μείωση της επιθυμίας και του ενδιαφέροντος των σπουδαστών να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα (Naujokaitytė, 2021).

Σύμφωνα με την Ivana Didak, μια ανώτερη αξιωματικός πολιτικής στο 'The Guild of European-Intensive Research University', δήλωσε ότι είναι ικανοποιημένη με τις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να διασφαλίσει τη συνέχιση της ανταλλαγής των φοιτητών, αλλά προειδοποίησε ότι ο προγραμματισμός για την κινητικότητα του

προγράμματος παραμένει ένα δύσκολο και οικονομικά κοστοβόρο επίτευγμα. «*Τα πανεπιστήμια θα πρέπει να διαθέσουν σημαντικούς πόρους για να φτάσουν τους αριθμούς κινητικότητας πριν από την πανδημική περίοδο Covid-19*», είπε (Naujokaitytė, 2021).

Παρά τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες οι επιχορηγήσεις για το νέο ψηφιακό Erasmus + παρέμειναν στην ίδια κατάσταση όπως ήταν και πριν. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επένδυσε 200 εκατομμύρια ευρώ για την ενίσχυση των ψηφιακών πόρων και την προώθηση της δημιουργικότητας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα επιπλέον 200 εκατομμύρια ευρώ που πρόκειται να επενδυθούν σε ψηφιακά δεν είναι νέα εγκεκριμένα χρήματα. Κάθε χρόνο, ορισμένα έργα Erasmus + δεν χρησιμοποιούν ολόκληρο τον προϋπολογισμό του έτους. Σε αυτό το πλαίσιο, αυτά τα κεφάλαια συγκεντρώθηκαν από εθνικές και κεντρικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του COVID-19 στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Naujokaitytė, 2021).

Οι πολιτικές της Ευρώπης σε σχέση με το Erasmus + είναι προσανατολισμένες στην δημιουργία ενός νέου ψηφιακού προγράμματος που θα ενσωματώνει τις ευρωπαϊκές αρχές περί περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Κάποιες από τις αλλαγές που σκοπεύει να εφαρμόσει η Ευρώπη, είναι η παροχή κινήτρων στους σπουδαστές για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Επιπλέον, η Ευρώπη έχει σκοπό να εστιάσει στη μικτή κινητικότητα. Ωστόσο, αρχικά η Επιτροπή είχε προτείνει προϋπολογισμό 30 δισεκατομμυρίων ευρώ για το πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης, αλλά αυτός ο προϋπολογισμός κατά τη διαδικασία της έγκρισής του μειώθηκε σε 21,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Σύμφωνα με τους Ευρωπαίους εμπειρογνώμονες η ΤΕ βιώνει βαθιές και καινοτόμες αλλαγές και το Erasmus + θα είναι ένα κρίσιμο πρόγραμμα για την ενίσχυση της διδασκαλίας και της μάθησης. Για τον λόγο αυτό, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θα πρέπει να δώσει προτεραιότητα στη βελτίωση των δαπανών σχετικά με το Erasmus + .

3.2.2 Οι εκπαιδευτικές πολιτικές της Ελλάδας

Τα πανεπιστήμια στην Ελλάδα έκλεισαν από τις 11 Μαρτίου λόγω της πανδημίας του κοροναϊού ως μέρος των κυβερνητικών μέτρων για την πρόληψη της εξάπλωσης της νόσου. Το Υπουργείο Παιδείας ανταποκρίθηκε άμεσα σε αυτήν την έκτακτη κατάσταση με αποτέλεσμα να εφαρμόσει την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και συνεπώς έδωσε την δυνατότητα στους μαθητές να διατηρήσουν επαφή με την εκπαιδευτική διαδικασία. Χωρίς να σκοπεύει να αντικαταστήσει την “πρόσωπο με πρόσωπο μάθηση”, το Υπουργείο ενεργοποίησε συγκεκριμένες ψηφιακές πλατφόρμες και εργαλεία που προσφέρονται αφιλοκερδώς από παρόχους ΤΠΕ, οι οποίες απευθύνονται, τόσο σε μαθητές δευτεροβάθμιας και δημοτικής εκπαίδευσης, όσο και σε φοιτητές πανεπιστημίων (Greek News Agenda, 2021).

Σύμφωνα με την Υπουργό Παιδείας Νίκη Κεραμέως ο ψηφιακός μετασχηματισμός της εκπαίδευσης είναι μία πρόκληση που η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει. Ειδικότερα, η Υπουργός Παιδείας κατά τη διάσκεψη που είχε με την UNESCO αναφέρθηκε «στον καταλυτικό ρόλο που διαδραμάτισε η πανδημία στον ψηφιακό μετασχηματισμό της εκπαίδευσης, καθώς και στην περαιτέρω καλλιέργεια ψηφιακών δεξιοτήτων μαθητών και εκπαιδευτικών», σημειώνοντας ωστόσο ότι, «η μεγάλη πρόκληση που έχουμε μπροστά μας είναι το πώς θα δρέψουμε τους καρπούς του μεγάλου ψηφιακού άλματος που συντελέστηκε, καθώς και ο τρόπος με τον οποίον θα εμπλουτίσουμε τη δια ζώσης διδασκαλία με περαιτέρω ψηφιακά εργαλεία» (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2021).

Το πρόγραμμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης της Ελλάδας, όπως ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας περιλαμβάνει τόσο τη σύγχρονη μάθηση που είναι διαδικτυακή και πραγματοποιείται σε πραγματικό χρόνο όσο και την ασύγχρονη μάθηση που πραγματοποιείται μέσω διαδικτυακών καναλιών, χωρίς αλληλεπίδραση σε πραγματικό χρόνο. Επιπλέον, το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων λαμβάνοντας υπόψη τους πιθανούς τεχνολογικούς περιορισμούς στην πρόσβαση σχετικά με τις ψηφιακές πλατφόρμες, προέβλεψε τη δυνατότητα σύνδεσης με τις

ψηφιακές τάξεις μέσω μιας απλής τηλεφωνικής σύνδεσης. Επιπρόσθετα, στις πολιτικές του Υπουργείου συμπεριλαμβάνονται οι δράσεις που σχετίζονται με την υιοθέτηση ειδικών εφαρμογών ΤΠΕ, προκειμένου να προσαρμοστούν οι ψηφιακές τάξεις στους μαθητές - σπουδαστές με αναπηρίες ή και ειδικές ανάγκες (Greek News Agenda, 2021).

Η Ελλάδα αναφορικά με την διαχείριση της κρίσης της πανδημίας στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση έκανε συντονισμένες προσπάθειες έχοντας ως απώτερο στόχο τη διασύνδεση των πανεπιστημίων της με το παγκόσμιο ακαδημαϊκό περιβάλλον ώστε να καταστεί η χώρα ως ένας διεθνής ακαδημαϊκός προορισμός. Από αυτή την άποψη, η ψηφιοποίηση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα εργαλείο διεθνοποίησης. Η ελληνική κυβέρνηση θέλοντας να ενθαρρύνει την εξωστρέφεια της ΤΕ, δημιούργησε ένα νέο νομικό πλαίσιο που εστιάζει στη διεθνοποίηση (Papaioannou, 2021).

Μέσω αυτής της νομοθεσίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του 2019, το Ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων στοχεύει στην άρση τυχόν εμποδίων σχετικά με την κινητικότητα των φοιτητών, των ακαδημαϊκών και του διοικητικού προσωπικού. Ο νέος νόμος ενισχύει τη διεθνοποίηση με διάφορους τρόπους. Αναφέρει ότι τα ιδρύματα ΤΕ έχουν ως αποστολή τους να προωθήσουν τη συνεργασία με άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα και ερευνητικούς φορείς στη χώρα και στο εξωτερικό, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην ευρωπαϊκή και διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα (Greek News Agenda, 2021).

Ο νόμος επιτρέπει επίσης στα πανεπιστήμια να προσφέρουν προπτυχιακά προγράμματα που διδάσκονται αγγλικά για διεθνείς φοιτητές και να παρέχουν κοινά προγράμματα με διεθνή πανεπιστήμια μέσω πολύ απλών και γρήγορων διαδικασιών. Όλα τα ανώτατα ιδρύματα της Ελλάδας στο πλαίσιο των ελληνικών πολιτικών για την ΤΕ, ξεκίνησαν να εφαρμόζουν σύγχρονες τεχνολογικές λύσεις για την υποστήριξη της ψηφιακής μάθησης. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι δυνατότητες και οι τεχνολογικές αντοχές των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων της Ελλάδας δοκιμάστηκαν καθότι κλήθηκαν να διεξάγουν περίπου 400 μαθήματα διαδικτυακά. Ένα τέτοιο εγχείρημα απαιτεί εξαιρετικό συντονισμό πόρων και δυνατοτήτων από τη μεριά των ελληνικών πανεπιστημίων και φυσικά χρειάζεται και την υποστήριξη της κυβέρνησης (Greek News Agenda, 2021).

Καθόλη τη διάρκεια της κρίσης, τόσο οι κυβερνήσεις όσο και τα πανεπιστήμια βιώνουν μία αβέβαιη και ασταθή κατάσταση και αδυνατούν να προβλέψουν την

πορεία του εκπαιδευτικού σχεδιασμού. Σύμφωνα με έρευνα, που διεξήγαγε η UNESCO, για τις παγκόσμιες εκπαιδευτικές πολιτικές των πανεπιστημίων, τόσο τα πανεπιστήμια της Ελλάδας όσο και των άλλων χωρών στηρίχτηκαν από τις κυβερνήσεις έτσι ώστε να χρησιμοποιούν εφαρμογές για την υποστήριξη της επικοινωνίας με τους σπουδαστές καθώς και για να διεξάγουν ζωντανά μαθήματα μέσω πλατφορμών τηλεεκπαίδευσης (MOOC) (Chang & Yano, 2020).

Σύμφωνα με τον Dimoroulo (2020), καθηγητή του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου, τα ελληνικά πανεπιστήμια με τις πολιτικές, που υιοθέτησαν κατάφεραν να ανταποκριθούν αρκετά αποτελεσματικά στην κρίση της πανδημίας. Με αυτό τον τρόπο, τα πανεπιστήμια απέδειξαν εμπράκτως ότι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της ελληνικής κοινωνίας και των τοπικών κοινοτήτων, ιδίως, αναλαμβάνοντας ακαδημαϊκή έρευνα, αλλά και εκτεταμένη κοινωνική δράση.

3.2.3 Ελληνικά πανεπιστήμια: νομοθεσία και εγκύκλιοι για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση τον καιρό της πανδημίας

Στις 11/3/2020, το Υπουργείο Παιδείας εξέδωσε νομοθετική πράξη (άρθρο 12) για τη νομοθέτηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα ΑΕΙ. Η εν λόγω διάταξη όριζε ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια θα πρέπει να ξεκινήσουν την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία των προπτυχιακών και των μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών τους. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη τα περισσότερα από τα ελληνικά ΑΕΙ διαθέτουν τα απαραίτητα μέσα (π.χ. συστήματα ή πλατφόρμες) για τη διεκπεραίωση της εξ αποστάσεως μάθησης εν μέσω της πανδημίας (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2021).

Επίσης, το Υπουργείο Παιδείας για την ενίσχυση του έργου των ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων προχώρησε στην παροχή συμπληρωματικών πακέτων λογισμικού. Επιπλέον, η νομοθετική πράξη του 2020 προέβλεπε την ενίσχυση των πανεπιστημιακών υποδομών με την προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού, κεντρικών εξυπηρετητών και νέων αδειών χρήσης πλατφόρμας λογισμικού (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2021).

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι η υπό εξέταση διάταξη όριζε ότι οι εκπαιδευτικοί των πανεπιστημίων μέχρι τις 24/3/2020 θα πρέπει να προετοιμαστούν κατάλληλα για

την διεκπεραίωση των ηλεκτρονικών μαθημάτων προκειμένου να μη χαθεί το εαρινό εξάμηνο. Η υπό εξέταση διάταξη όρισε και κάποιους μεσοπρόθεσμους στόχους των ελληνικών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων όπως ο εξοπλισμός της σύγχρονης διδασκαλίας και της εκπαιδευτικής διαδικασίας με κατάλληλες και συγκεκριμένες μεθόδους και διαδικασίες. Παράλληλα, το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε συνεργασία με την Google και την Microsoft προκειμένου να παρέχει στα ελληνικά πανεπιστήμια δύο δωρεάν διαδικτυακές πλατφόρμες σχετικά με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι σύμφωνα με την υπό εξέταση διάταξη, ενισχύεται ο ρόλος του ακαδημαϊκού διαδικτύου GUNET έτσι ώστε αυτό να μπορέσει να συνδράμει στην αναβάθμιση των υπάρχοντων συστημάτων της ηλεκτρονικής διεξαγωγής και της διαχείρισης των μαθημάτων. Συνοπτικά, το Υπουργείο Παιδείας τον καιρό της πανδημίας προέβλεψε τον εκσυγχρονισμό των ήδη υπάρχοντων ψηφιακών εργαλείων και των δυνατοτήτων των ελληνικών πανεπιστημίων με σκοπό την ομαλή διεξαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, 2021).

Σύμφωνα με την εγκύκλιο, που υπογράφηκε τον Μάρτιο του 2020, τα πανεπιστήμια θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τόσο τον σύγχρονο δηλαδή την διαδικτυακή διεξαγωγή μαθημάτων όσο και τον ασύγχρονο τρόπο μάθησης και δεν θα πρέπει να περιοριστούν μόνο στην ανάρτηση εκπαιδευτικού υλικού, στις ηλεκτρονικές πλατφόρμες (ασύγχρονη διδασκαλία). Η εγκύκλιος ορίζει επίσης ότι τα πανεπιστήμια θα πρέπει να ενημερώνουν επίσημα το Υπουργείο Παιδείας για τον αριθμό των μαθημάτων του εαρινού εξαμήνου ανά τμήμα.

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 5727/Β/28.12.2020 με τίτλο «Έναρξη δράσης Ταχύρρυθμης επιμόρφωσης εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση εν μέσω της πανδημίας», το Υπουργείο Παιδείας ξεκίνησε δράσεις σε συνεργασία με οκτώ φορείς ήτοι το Πανεπιστήμιο Πειραιά, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, το Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου και το ΙΤΥΕ-Διόφαντος, για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και για μέλη Δ.Ε.Π./Ε.ΔΙ.Π./Ε.Τ.Ε.Π./Ε.Ε.Π. και επιστημονικούς συνεργάτες με

διδασκαλική Ακαδημαϊκή εμπειρία και με το γνωστικό αντικείμενο της ειδικότητας που θα επιλέξουν.

Η πανδημία οδήγησε το Υπουργείο Παιδείας να πάρει αποφάσεις σχετικά με την αύξηση της χρηματοδότησης στην ΤΕ. Ειδικότερα, σύμφωνα με ανακοίνωση της Υπουργού Παιδείας τον Δεκέμβριο του 2020 αυξήθηκε η χρηματοδότηση των ελληνικών πανεπιστημίων με επιχορηγήσεις ύψους 5.780.000 € για την κάλυψη των διοικητικών και των λειτουργικών τους δαπανών. Επίσης, τον Δεκέμβριο του 2020 εγκρίθηκε έκτακτη επιχορήγηση για τα ελληνικά πανεπιστήμια της τάξης των 16 εκ. ευρώ, με βάση συγκεκριμένα και αντικειμενικά κριτήρια. Τέλος, το Υπουργείο Παιδείας μερίμνησε για την ενίσχυση των οικογενειών των σπουδαστών με εισοδηματικά κριτήρια των οικογενειών που έχουν τέκνα τα οποία σπουδάζουν σε μακρινές αποστάσεις από την οικία τους. Αυτή η πράξη είχε ως στόχο και τον εκσυγχρονισμό του συστήματος μετεγγραφών (Υπουργείο Παιδείας, 2021).

Σύμφωνα με Υπουργική Απόφαση (αρθμ.πρωτ.36148/Ζ1/31-3-21) λόγω των έκτακτων καταστάσεων της πανδημίας τέθηκε σε αναστολή η πρακτική άσκηση των φοιτητών που φοιτούν σε προγράμματα είτε του πρώτου είτε του δεύτερου κύκλου σπουδών, των ελληνικών πανεπιστημίων. Ωστόσο, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση, η πρακτική άσκηση κατέστη δυνατή στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης υπό το πρίσμα κάποιων ορισμένων προϋποθέσεων, όπως για παράδειγμα το αντικείμενο της πρακτικής άσκησης. Τέλος, με την ολοκλήρωση της παρουσίασης του ελληνικού θεσμικού πλαισίου για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση των ελληνικών πανεπιστημίων σχετικά με την πανδημία είναι σημαντικό ζήτημα να γίνει αναφορά στο νομοσχέδιο που προτάθηκε στη Βουλή τον Μάρτιο του 2021 και το οποίο αποτελείται από 10 άρθρα. Κάποιες από τις επείγουσες ανάγκες, που καλύπτουν οι ρυθμίσεις του νομοσχεδίου είναι οι εξής: οι εκλογικές διαδικασίες των ΑΕΙ (ηλεκτρονική ψηφοφορία), το ζήτημα της παράλληλης απασχόλησης μελών Δ.Ε.Π. των Α.Ε.Ι, οι δείκτες ποιότητας και επιτευγμάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (παρ. 2 του άρθρου 16 του ν. 4653/2020),

3.4 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Με την ολοκλήρωση της επισκόπησης των ελληνικών και των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών πολιτικών διαπιστώνεται ότι τόσο η Ελλάδα όσο και η Ευρώπη ανταποκρίθηκαν άμεσα στην αντιμετώπιση κομβικών εκπαιδευτικών ζητημάτων που προέκυψαν κατά την κρίση της πανδημίας. Ειδικότερα, η Ευρώπη, κατανοώντας και επισημαίνοντας το ρόλο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για το μέλλον, εστιάζει να την εντάξει στις μελλοντικές της πολιτικές, σε στρατηγικούς στόχους για την διευκόλυνση των κρατών ώστε να ενσωματώσουν πρακτικές της εξ αποστάσεως μάθησης. Επιπλέον, στην Ελλάδα τα πανεπιστήμια με τις πολιτικές που υιοθέτησαν, κατάφεραν να ανταποκριθούν αρκετά αποτελεσματικά στην κρίση της πανδημίας. Το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο, παρά των προβλημάτων και των προκλήσεων που κλήθηκε και συνεχίζει να καλείται να αντιμετωπίζει έχει συνεισφέρει σε σημαντικό βαθμό στη ρύθμιση θεμάτων της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των ελληνικών πανεπιστημίων. Σίγουρα, όμως η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να κάνει ακόμα πιο συντονισμένες προσπάθειες για την αναβάθμιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των ελληνικών πανεπιστημίων, δίνοντας έμφαση τόσο σε επίπεδο ποιότητας των εκπαιδευτικών διαδικασιών όσο και σε επίπεδο ποιότητας της διδασκαλίας και της μάθησης.

4. Πανδημία και τεχνολογία στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση

4.1 Ψηφιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού

Η ψηφιακή οικονομία είναι το τμήμα της οικονομικής παραγωγής που προέρχεται αποκλειστικά ή κυρίως από ψηφιακές τεχνολογίες με ένα επιχειρηματικό μοντέλο που βασίζεται σε ψηφιακά αγαθά ή υπηρεσίες» (Bukht και Heeks, 2018).

Η ψηφιακή οικονομία διαφέρει από την ψηφιοποίηση η οποία αναφέρεται στη μετατροπή δεδομένων από αναλογική σε ψηφιακή μορφή και την εφαρμογή τους σε οργανωσιακές, κοινωνικές και οικονομικές δραστηριότητες. Η ψηφιοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης είναι μέρος της ευρύτερης αλλαγής της παγκόσμιας οικονομίας προς την ψηφιακή οικονομία. Οι εταιρείες της εκπαιδευτικής τεχνολογίας (EdTech) έχουν γίνει βασικοί παράγοντες στην ΤΕ, με την τρέχουσα πανδημία Covid-19 να επιταχύνει κατά 5 έως 10 χρόνια τις προβλεπόμενες εξελίξεις στην ψηφιοποίηση των πανεπιστημίων (Pyshkin και Gifford, 2020).

Η πανδημία Covid-19 ανάγκασε πολλές κυβερνήσεις κρατών να υιοθετήσουν μια παιδαγωγική πολιτική έκτακτης ανάγκης, να κατευθύνουν και να χρηματοδοτήσουν σχολεία και πανεπιστήμια και να επεκτείνουν τη λειτουργία τους στο διαδίκτυο, προκαλώντας έκρηξη συνεργασιών μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και εταιρειών EdTech σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οι περισσότεροι μελετητές προβλέπουν ότι θα καθιερωθεί μετά την πανδημία μια νέα μορφή διδασκαλίας, όπου οι παραδοσιακές μέθοδοι θα συμπληρωθούν σε μεγάλο βαθμό από ψηφιακές μεθόδους, εξαλείφοντας

οριστικά κάθε αντίδραση που υπήρχε για τη διαδικτυακή διδασκαλία και τη μάθηση, ενώ οι πλατφόρμες EdTech θα έχουν ενσωματωθεί στις ψηφιακές υποδομές των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (Williamson και Hogan, 2020).

Τα πανεπιστήμια σε όλο τον κόσμο ψηφιοποιούν όλο και περισσότερο όλες τις δραστηριότητές τους, όπως αποδεικνύεται από την συνεχή ανάπτυξη πλατφορμών για την παροχή διδασκαλίας και τη διεξαγωγή έρευνας στο διαδίκτυο, τη λήψη αποφάσεων με βάση την ανάλυση των ακαδημαϊκών και επιχειρηματικών δεδομένων και τη μετατροπή των πανεπιστημιακών αιθουσών σε ψηφιακούς διαδραστικούς χώρους. Η ψηφιοποίηση των πανεπιστημίων γίνεται με την συνεργασία εταιρειών όπως οι πάροχοι πλατφορμών Online Program Management (OPM) και Massive Open Online Course (MOOC) για την παροχή προγραμμάτων σπουδών στο Διαδίκτυο. Ενώ τα πανεπιστήμια ψηφιοποιούν ορισμένες από τις δραστηριότητές τους σε συνεργασία με τις εταιρείες, αυτές την ίδια στιγμή παρέχουν ψηφιακά προϊόντα και υπηρεσίες απευθείας σε φοιτητές και διδακτικό προσωπικό. Η βιομηχανία EdTech το 2020 είχε κύκλο εργασιών 187 δισεκατομμύρια δολάρια με ρυθμό ανάπτυξης 15%, που θα φτάσει στα 406 δισεκατομμύρια δολάρια το 2025, όπως εκτιμάται από την IBIS Capital, μια ειδική συμβουλευτική ομάδα επενδύσεων και εταιρικών χρηματοοικονομικών που επικεντρώνεται στους τομείς των μέσων ενημέρωσης, της εκπαίδευσης και της υγειονομικής περίθαλψης (Ibiscap, 2021).

Οι ψηφιακές πλατφόρμες αποτελούν τη βάση της ψηφιοποίησης στην ανώτατη εκπαίδευση, υποστηρίζουν τη διδασκαλία και τη μάθηση, την έρευνα, τη διαχείριση και άλλες διαδικασίες και λειτουργούν σαν μέσα διαμεσολάβησης και επιχειρηματικής υποδομής (Langley και Leyshon, 2017). Σαν ενδιάμεσοι, συνδέουν διάφορους εμπλεκόμενους και τους επιτρέπουν να αλληλεπιδρούν. Σαν επιχειρηματικές δομές, δημιουργούν αγορές πολλαπλών επιπέδων και συντονίζουν το δίκτυο των εμπλεκόμενων. Καθώς οι ψηφιακές πλατφόρμες είναι ενδιάμεσοι και υποδομές ταυτόχρονα, έχουν το πλεονέκτημα της καταγραφής και της εξαγωγής όλων των δεδομένων σχετικά με τις ενέργειες και τις αλληλεπιδράσεις των χρηστών. Από τις ψηφιακές πλατφόρμες που λειτουργούν στην ανώτατη εκπαίδευση κάποιες έχουν αναπτυχθεί μόνο από πανεπιστήμια, αλλά οι περισσότερες από εξωτερικές εταιρείες ή από συνεργασίες των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων με άλλους φορείς του ιδιωτικού

και του δημόσιου φορέα. Η συνεργασία των εκπαιδευτικών οργανισμών με τους παρόχους ψηφιακών πλατφορμών μπορεί να χωριστεί σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- σχέση πελάτη-προμηθευτή, με την οποία τα πανεπιστήμια, οι φοιτητές και το προσωπικό που είναι χρήστες ψηφιακών πλατφορμών πληρώνουν για να έχουν το δικαίωμα χρήσης και
- σχέση συνεργασίας με την οποία τα πανεπιστήμια και οι πάροχοι συμμετέχουν στα κέρδη που προκύπτουν. Οι πάροχοι Online Program Management (OPM) υποστηρίζουν τα πανεπιστήμια στην ανάπτυξη και παράδοση μαθημάτων στο διαδίκτυο και αμείβονται με μέρος των εσόδων για μια συγκεκριμένη περίοδο ή χρεώνουν τα πανεπιστήμια με μια αμοιβή για τις υπηρεσίες που παρέχουν. Οι πάροχοι Massive Open Online Course (MOOC) αμείβονται από τη χρέωση τελών για υπηρεσίες εκτός από την πρόσβαση σε περιεχόμενο, δηλαδή αμοιβές για πιστοποίηση παρακολούθησης, πιστοποίηση δεξιοτήτων, εταιρική εκπαίδευση, πρόσληψη υπαλλήλων και έλεγχο αιτήσεων. (Taneja και Goel, 2014) Πανεπιστήμια όπως το Harvard, MIT, Yale, Columbia, κ.λπ., επένδυσαν και κυριάρχησαν, εξελισσόμενα στους μεγαλύτερους παρόχους MOOC στον κόσμο.

Επειδή οι πλατφόρμες που χρησιμοποιούν τα πανεπιστήμια, συνδέουν την ψηφιακή υποδομή τους με τους εξωτερικούς συνεργάτες τους, υπάρχει ροή ψηφιακών δεδομένων από τις βάσεις δεδομένων του πανεπιστημίου προς τις εταιρείες των οποίων τις πλατφόρμες χρησιμοποιεί το πανεπιστήμιο. Τα δεδομένα αυτά περιλαμβάνουν ψηφιακά ίχνη, που αφήνουν ως μέρος των προσωπικών, κοινωνικών και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους οι χρήστες των πλατφορμών είτε αυτοί είναι φοιτητές, είτε είναι διδακτικό και διοικητικό προσωπικό των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και περιλαμβάνουν περιεχόμενο όπως επιστημονικές συζητήσεις σε ένα εικονικό περιβάλλον μάθησης, δεδομένα σχετικά με τη συμπεριφορά των χρηστών και μεταδεδωμένα, όπως δεδομένα στις συσκευές χρηστών, την τοποθεσία και διεύθυνση πρωτοκόλλου διαδικτύου. Τα ψηφιακά δεδομένα από τα πανεπιστήμια με την εξαγωγή, την αποθήκευση, τη συγκέντρωση, την ανάλυση και την μετατροπή τους σε πληροφορίες γίνονται περιουσιακά στοιχεία των εταιρειών που παρέχουν τις πλατφόρμες (Birch, Artyushina και Chiappetta, 2020).

Οι εξελίξεις αυτές έχουν καταστήσει ξεπερασμένο το κανονιστικό πλαίσιο δικαιωμάτων IP που υπάρχει, για τη διαχείριση ψηφιακών πλατφορμών και εξαγόμενων ψηφιακών δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της EdTech. Το μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης για τις ψηφιακές πλατφόρμες και τα δεδομένα αφορά το απόρρητο, ειδικά υπό το πρίσμα της παρακολούθησης και τη δυνατότητα της ψηφιακής οικονομίας να ελέγχει τους πολίτες και τους οργανισμούς με ψηφιακά δεδομένα και ψηφιακά μέσα (Sadowski, 2020). Στην αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (GDPR) αναγνωρίζεται ως ο πιο προηγμένος στον κόσμο. Ο GDPR δίνει στους χρήστες περισσότερα ατομικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα διαγραφής, το δικαίωμα ενημέρωσης για τη χρήση δεδομένων και το δικαίωμα μεταφοράς δεδομένων.

Ωστόσο, ο GDPR δεν αντιμετωπίζει τα ζητήματα της εξαγωγής αξίας από τα δεδομένα και της αναδιανομής τους με μορφή πληροφοριών και προστατεύει μόνο τα αναγνωρίσιμα προσωπικά δεδομένα και τα μεταδεδομένα, αλλά όχι τα μη αναγνωρίσιμα που πιθανώς κοινοποιούνται χωρίς την έγκριση του χρήστη. Το 2020, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναπτύσσει έναν νέο νόμο για τις ψηφιακές υπηρεσίες (LiFO, 2020). Στο κόσμο πέρα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, απαιτείται παγκόσμιος συντονισμός πολιτικής για την αντιμετώπιση των ανησυχιών για το ψηφιακό χάσμα και την ισότητα και ανισότητα στη λήψη αξιών από ψηφιακά δεδομένα.

Στην Ελλάδα η πανδημία λειτούργησε σαν καταλύτης και έγιναν άλματα στην ψηφιοποίηση διαδικασιών του δημόσιου τομέα που καθυστέρουσαν δεκαετίες ενώ τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα που βρίσκονταν σε ανώτερο επίπεδο ψηφιοποίησης σε σχέση με τον δημόσιο τομέα της χώρας, προσαρμόστηκαν γρήγορα και αποτελεσματικά στην κυβερνητική οδηγία για λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας χωρίς φυσική παρουσία, αφού είχαν ήδη ψηφιοποιημένο εκπαιδευτικό υλικό, τεχνολογικές υποδομές και πλατφόρμες διαδικτυακής τεχνολογίας.

4.2 Ο ρόλος της τεχνολογίας στην εκπαίδευση

Στον 21ο αιώνα, τηλεπικοινωνίες, δίκτυα και συνδεσιμότητα είναι τα κύρια συστατικά που είναι συνυφασμένα με την οικονομία και την κοινωνική ζωή. Η εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου και η ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και των πολυμέσων, έδωσαν στην διδακτική διαδικασία νέα εργαλεία που είχαν σαν αποτέλεσμα πολλές και σημαντικές αλλαγές στα ιδρύματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η τεχνολογία μπορεί να αξιοποιηθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία με τρεις εναλλακτικούς τρόπους:

- σαν πρόσθετο, όπου χρησιμοποιείται σαν συμπληρωματικό στοιχείο της παραδοσιακής εκπαίδευσης
- σαν ισάξιο στοιχείο με την παραδοσιακή εκπαιδευτική διαδικασία, όπου τα μαθήματα μοιράζονται στα δύο στοιχεία
- σαν μοναδικός τρόπος οπότε η εκπαίδευση πραγματοποιείται αποκλειστικά μέσα από το διαδίκτυο, χωρίς φυσική παρουσία του διδάσκοντα και των διδασκομένων. (Algahtani, 2011).

Η πανδημία COVID – 19 και οι επιπτώσεις της με τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και τα γενικότερα προβλήματα στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων σε ολόκληρο τον πλανήτη, αποτέλεσε μια αφορμή για νέες προσεγγίσεις του εκπαιδευτικού σχεδιασμού από την παγκόσμια εκπαιδευτική κοινότητα στην οποία εμπλέκονται κυβερνητικοί λειτουργοί, διοικητικοί υπάλληλοι

ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, διδάσκοντες, φοιτητές και γονείς. Οι εκπαιδευτικοί φορείς και οι κυβερνήσεις οδηγήθηκαν σε μοντέλα διδασκαλίας αποκλειστικά μέσα από το διαδίκτυο ξεπερνώντας προβλήματα όπως:

- διαθεσιμότητα υλικοτεχνικής υποδομής από τους μαθητές όπως δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο ή ηλεκτρονικοί υπολογιστές με τον απαιτούμενο εξοπλισμό
- χρηματοδότηση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα για να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν υποδομές δικτύων, ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών κ.λπ. που είναι αναγκαίες για την ηλεκτρονική διδασκαλία.

Τα ψηφιακά δίκτυα έχουν καταστεί απαραίτητα για την εκπαιδευτική διαδικασία, για την υποδομή που παρέχουν και τις πλατφόρμες που υποστηρίζουν. Μέσα από τα ψηφιακά δίκτυα αναδύθηκαν νέες μαθησιακές ευκαιρίες και διοχετεύθηκαν τεράστιες ποσότητες πληροφοριών. Η μελλοντική πρόκληση στις ψηφιακές πλατφόρμες έγκειται στην διασφάλιση της εγκυρότητας των πληροφοριών που διαχέονται και της αξιοπιστίας των πηγών από τις οποίες προκύπτουν οι πληροφορίες.

Η εκπαιδευτική διαδικασία, ειδικά για τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, επωφελείται από τη χρήση της τεχνολογίας με τη μορφή της τηλεεκπαίδευσης, επειδή:

- Βελτιώνει την ποιότητα της μαθησιακής διαδικασίας βελτιώνοντας τις δυνατότητες διδασκόντων και διδασκομένων.
- Προσφέρει ένα ευρύ φάσμα εργαλείων που επιτρέπουν στο διδακτικό προσωπικό και στους φοιτητές να προσαρμόσουν τα τεχνολογικά μέσα ώστε να ταιριάζουν με το ρυθμό, το επίπεδο και την ικανότητα εκμάθησης που απαιτείται κάθε φορά.
- Σχηματίζονται on-line γενικές ή εξειδικευμένες ομάδες χρηστών που αλληλεπιδρούν και διαχέουν πληροφορίες.
- Μπορεί να προσφέρει εξατομικευμένη μαθησιακή εμπειρία σε όσους φοιτητές επιζητούν μια ιδιαίτερη προσέγγιση, όπως είναι όσοι είναι μακριά (ή δεν μπορούν να παραστούν) από τον χώρο εκπαίδευσης, όσοι παρακολουθούν ειδικό πρόγραμμα σπουδών ή έχουν συγκεκριμένες μαθησιακές ανάγκες και οι άνθρωποι με αναπηρίες. Η τηλεεκπαίδευση αν και μπορεί να δυσκολέψει παραπάνω ορισμένους ανθρώπους με αναπηρία που δεν είναι εξοικειωμένοι με τις νέες τεχνολογίες, για τους περισσότερους από αυτούς μπορεί να

αποτελέσει μια ευκαιρία για σπουδές χωρίς τις δυσκολίες που προκαλεί η μετακίνηση προς και από τη σχολή τους (Jethro, Grace και Thomas, 2021).

- Αυξάνει την προσβασιμότητα στις σπουδές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η έννοια της προσβασιμότητας δεν αφορά μόνο στην μετακίνηση από έναν χώρο σε άλλο, αφορά την δυνατότητα όλων να συμμετέχουν ισότιμα και χωρίς διακρίσεις στην εκπαιδευτική και κάθε άλλη κοινωνική διαδικασία.

Από την άλλη, η αυξημένη χρήση της τεχνολογίας στην εκπαιδευτική διαδικασία, έχει μερικές αρνητικές επιπτώσεις:

- Η διαδικασία μάθησης δυσχεραίνει από την έλλειψη διαπροσωπικής επαφής των διδασκόντων με τους φοιτητές σε ότι αφορά τις απαντήσεις σε απορίες, τις διευκρινίσεις και τον τρόπο επεξήγησης ή ερμηνείας.
- Δεν επιτρέπει τη δημιουργία ισχυρών δεσμών των φοιτητών με το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό του πανεπιστημιακού ιδρύματος (Pande, Wadhai και Thakare, 2016). Η πανεπιστημιακή ζωή εκτός από την εκπαιδευτική διαδικασία στην τάξη, συμπεριλαμβάνει όλα όσα γίνονται στο χώρο του πανεπιστημίου, π.χ. αθλητικές, καλλιτεχνικές δραστηριότητες, βιβλιοθήκες, διασκέδαση και κοινωνική συναναστροφή.
- Υπάρχει η πιθανότητα χρήσης κακόβουλου λογισμικού και πειρατείας.
- Δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πεδία εκπαίδευσης που περιλαμβάνουν πρακτικά, εργαστηριακά μαθήματα.
- Εξαρτάται από το χρησιμοποιούμενο τεχνολογικό υλικό, όπως τις υπολογιστικές και τεχνικές δυνατότητες του ηλεκτρονικού υπολογιστή, την ταχύτητα και ποιότητα σύνδεσης στο διαδίκτυο και την αποτελεσματικότητα της χρησιμοποιούμενης ψηφιακής πλατφόρμας στη διαχείριση μεγάλου αριθμού χρηστών.

4.3 Σύγχρονη εκπαίδευση και πανδημία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Εξ' αποστάσεως εκπαίδευση ορίζεται το σύνολο των ενεργειών ενός εκπαιδευτικού φορέα, προκειμένου να παρέχει διδασκαλία μέσω έντυπου υλικού ή ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας στους εκπαιδευόμενους του, που μετέχουν σε οργανωμένη μάθηση σε τόπο και χρόνο διαφορετικό από εκείνον των εκπαιδευτών τους (Essam και Al-Ammary, 2013). Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση μέσω ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας είναι η τηλεεκπαίδευση, με την οποία ο εκπαιδευτής και ο εκπαιδευόμενος βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους και επικοινωνούν μεταξύ τους με τεχνολογίες και ψηφιακές διαδικτυακές πλατφόρμες.

Βασικό χαρακτηριστικό και κύριο πλεονέκτημα της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, είναι η απόσταση χρόνου και τόπου στην υλοποίηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η πρώτη μορφή εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης εμφανίστηκε το 1840 στη Μεγάλη Βρετανία όταν ο Issak Ditman, δίδασκε στενογραφία μέσω αλληλογραφίας. Η επανάσταση των τηλεπικοινωνιακών τεχνολογιών είχε τεράστια επίδραση στο χώρο της εκπαίδευσης στο τέλος της δεκαετίας του 1980 καθιστώντας εφικτή τη διδασκαλία από απόσταση (Wikipedia, 2020).

Τα τελευταία χρόνια, εμφανίστηκαν σε όλο τον κόσμο πολλά προγράμματα εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης, που με την πανδημία COVID-19 εντάθηκαν και σε πολλές περιπτώσεις έγιναν ο αποκλειστικός τρόπος συνέχισης των μαθημάτων για

εκατομμύρια σπουδαστές ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε πολλές χώρες ανάμεσά τους και στην Ελλάδα. Η χρήση του διαδικτύου, στο οποίο έχει πλέον πρόσβαση η συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού, αποτελεί το ισχυρότερο εργαλείο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εξασφαλίζει την αλληλεπίδραση μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου και στηρίζεται στη δυνατότητα των υπολογιστών να συνδυάζουν εικόνα, ήχο και βίντεο. Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας δημιούργησε ηλεκτρονικές πλατφόρμες, όπως οι Zoom, Google Classroom, Cisco Webex και Edgenuity, κ.λπ. οι οποίες διευκολύνουν την εκπαιδευτική διαδικασία μέσω του διαδικτύου.

Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από έρευνα για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην ανώτατη εκπαίδευση της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων της UNESCO. Την 1η Απριλίου 2020 είχαν κλείσει τα σχολεία και τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε 185 χώρες και 1,5 δισεκατομμύριο μαθητές και φοιτητές (89,4% του συνόλου) παρακολουθούσαν μεθόδους εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Κρασαδάκη, Ζοπουνίδης και Ματσατσίνης, 2020).

Στην περίοδο της πανδημίας, ήταν αναγκαστική λύση η χρήση πρακτικών εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Παρά τα πολλά πλεονεκτήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η έλλειψη διαπροσωπικής επαφής διδασκόντων και διδασκομένων παραμένει ένα αξεπέραστο πρόβλημα που έχει σαν διδακτικό αποτέλεσμα μια απλή παράθεση της διδακτέας ύλης χωρίς στοιχεία κριτικής και εμβάθυνσης στο περιεχόμενο. Από την άλλη, μέσα από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση πιστοποιήθηκε ο πολύς σημαντικός ρόλος που μπορούν να έχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία οι ψηφιακές πλατφόρμες που δίνουν νέες δυνατότητες εμπλουτισμού των μαθημάτων με μεγάλη πρόσβαση σε εκπαιδευτικό υλικό. Η μελλοντικά αναγκαία συμπληρωματική χρήση της παραδοσιακής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης από απόσταση με τη χρήση της τεχνολογίας, πρέπει να ενισχυθεί διασφαλίζοντας τη δυνατότητα πρόσβασης σε όλες τις ομάδες πληθυσμού και στις δύο αυτές μορφές με αναβάθμιση της ταχύτητας των δικτύων και των υπάρχοντων ηλεκτρονικών εργαλείων πλατφορμών, ευρυζωνικών συνδέσεων κ.α.

Υπάρχουν δύο μοντέλα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, η σύγχρονη και η ασύγχρονη εκπαίδευση. Αν και τα δύο μοντέλα φαίνονται αντιφατικά, στην πραγματικότητα μπορούν να συνδυαστούν και να αλληλοσυμπληρωθούν.

Η Σύγχρονη Εκπαίδευση είναι μια διαδικασία με την ταυτόχρονη συμμετοχή και αλληλεπίδραση φοιτητών και διδασκόντων στη διάρκεια της οποίας ανταλλάσσουν απόψεις και εκπαιδευτικό υλικό. Σύγχρονη εκπαίδευση μπορεί να έχουμε είτε με την παρουσία εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων στον ίδιο χώρο, είτε με διαδικτυακή επικοινωνία μέσω ήχου και εικόνας και με δυνατότητα ανταλλαγής αρχείων. (Balla Dora, n.d.)

Οι εκπαιδευόμενοι ακόμα και αν δεν βρίσκονται στον ίδιο χώρο με τον διδάσκοντα, μπορούν να έχουν μαζί του άμεση επαφή με φωνητική και οπτική επικοινωνία και δημιουργείται ιδανικό περιβάλλον για πραγματοποίηση διαλέξεων, συζητήσεων και διευκολύνεται η επίλυση αποριών. Το περιεχόμενο της σύγχρονης εκπαίδευσης μπορεί να καταγραφεί και να χρησιμοποιηθεί σε μελλοντικό χρόνο από τους φοιτητές που συμμετείχαν αλλά και από αυτούς που δεν είχαν παραστεί.

Η εσπευσμένη χρήση της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σαν μέσο συνέχισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας υπό την πίεση των επιπτώσεων της πανδημίας, δεν έδωσε περιθώριο να οριοθετηθούν με σαφήνεια απαντήσεις σε ερωτήματα και αμφισβητήσεις σε θέματα απορρήτου και ασφάλειας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν από τη χρήση καμερών που προβάλλουν εικόνες από τον προσωπικό οικιακό χώρο των συμμετεχόντων σε μια βιντεοδιάσκεψη ή από την καταγραφή μιας διάλεξης στην οποία τα λεγόμενα τόσο του εκπαιδευτή όσο και των φοιτητών που παρεμβαίνουν με ερωτήσεις μπορούν ανεξέλεγκτα να αναπαραχθούν με τα πολυμέσα μέσω του διαδικτύου και πολύ πιθανόν να δημιουργήσουν προβλήματα.

4.4 Ασύγχρονη εκπαίδευση και πανδημία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η Ασύγχρονη Εκπαίδευση είναι περισσότερο ευέλικτη από τη σύγχρονη και δεν απαιτεί την ταυτόχρονη συμμετοχή των εκπαιδευομένων και των διδασκόντων. Οι φοιτητές δεν χρειάζεται να βρίσκονται συγκεντρωμένοι μαζί στον ίδιο χώρο ή την ίδια χρονική στιγμή, αλλά επιλέγουν τη χρονική στιγμή και το εκπαιδευτικό υλικό. (Balla Dora, n.d.)

Η ασύγχρονη εκπαίδευση, διακρίνεται σε:

- Αυτοδιδασκαλία όπου ο εκπαιδευόμενος επιλέγει πότε θα παρακολουθήσει το μάθημα και επιλέγει το μέσο διδασκαλίας.
- Ημιαυτόνομη, για την οποία ισχύει ότι και στην αυτοδιδασκαλία, αλλά υπάρχει και προγραμματισμένη επικοινωνία με τον διδάσκοντα είτε με φυσική παρουσία είτε με κάποια μορφή σύγχρονης εκπαίδευσης μέσω διαδικτύου.
- Συνεργατική όπου οι εκπαιδευόμενοι μελετούν στο δικό τους τόπο και χρόνο, έχουν όμως υποχρέωση να ακολουθούν ένα χρονοδιάγραμμα παράδοσης εργασιών.

Η ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση στερείται της αμεσότητας της διαπροσωπικής επαφής διδασκοντα και διδασκομένων, αλλά υπερτερεί καθώς παρέχει πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό που μπορεί να μελετηθεί από τον φοιτητή οποιαδήποτε στιγμή επιλέξει χωρίς τους περιορισμούς της χρονικά προγραμματισμένης σύγχρονης εκπαίδευσης, ενώ μπορεί να περιλαμβάνει ακόμα και την καταγεγραμμένη διάλεξη. Επίσης η

ασύγχρονη εκπαίδευση δεν αντιμετωπίζει τα προβλήματα απορρήτου και ασφάλειας προσωπικών δεδομένων που προκύπτουν στην σύγχρονη εκπαίδευση, αφού η καταγεγραμμένη διάλεξη, μπορεί να ενταχθεί στο εκπαιδευτικό υλικό από τον ίδιο τον εκπαιδευτή ή με την έγκριση του.

Η σύγχρονη και η ασύγχρονη τηλεεκπαίδευση πολλές φορές αλληλοσυμπληρώνονται ώστε να εκπληρώνονται οι απαιτήσεις της σημερινής εκπαίδευσης που απαιτούν την συνεχή αλληλεπίδραση εκπαιδευτή και φοιτητών και την αξιολόγηση της προόδου των δεύτερων μέσω εργασιών. Έτσι μια σύγχρονη τηλεεκπαίδευση μπορεί να συνεχιστεί μέσα από ασύγχρονη εκπαίδευση με πρόσθετο εκπαιδευτικό υλικό, ομαδικές συζητήσεις, ηλεκτρονική αλληλογραφία και τέλος αξιολόγηση των εκπαιδευομένων μέσα από σχετικές εφαρμογές.

Τα πανεπιστημιακά ιδρύματα της Ελλάδας, από την αρχή της πανδημίας και για τρία διδακτικά εξάμηνα μέχρι σήμερα, εφαρμόζουν, με αρκετή επιτυχία, σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση με την οποία πραγματοποιούνται οι διαλέξεις της διδακτέας ύλης, μέσω πλατφορμών διαδικτυακής επικοινωνίας και εκπαίδευσης. Παρότι οι φοιτητές προτιμούν τη φυσική τους παρουσία στις αίθουσες και τους υπόλοιπους πανεπιστημιακούς χώρους και την αλληλεπίδραση με τους συμφοιτητές τους και το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό, προσαρμόστηκαν στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μοναδικός τομέας που δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά είναι τα επιστημονικά πεδία με εργαστηριακά μαθήματα στα οποία η φυσική παρουσία δεν μπορεί να υποκατασταθεί. Επίσης στην πλειοψηφία των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η αξιολόγηση των φοιτητών γίνεται με διαγωνίσματα που πραγματοποιούνται σε πραγματικό χρόνο, μέσα από τις εκπαιδευτικές πλατφόρμες κάθε ιδρύματος και τους κανόνες που θέτει το διδακτικό προσωπικό.

Η σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευση συμπληρώνεται με την αποστολή βιβλίων και λοιπών εκπαιδευτικών συγγραμμάτων στους φοιτητές, ενώ ανάλογα το αντικείμενο σπουδών και την επιλογή των διδασκόντων, οι φοιτητές εργάζονται ατομικά ή ομαδικά (με τη χρήση των τεχνολογιών του διαδικτύου) σε εργασίες με την καθοδήγηση των εκπαιδευτών τους, που ολοκληρώνονται εντός ενός χρονικού πλαισίου εντός του ακαδημαϊκού εξαμήνου.

4.5 Έρευνα στον καιρό της πανδημίας

Η πανδημία covid-19 είχε αρνητικές επιπτώσεις στην ερευνητική δραστηριότητα των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Οι γενικότερες οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας ανάγκασαν τις κυβερνήσεις να μειώσουν τη χρηματοδότηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με συνέπεια τον περιορισμό των δαπανών σε διάφορους τομείς όπως την πανεπιστημιακή έρευνα σε επιστημονικά πεδία που δεν σχετίζονταν με την πανδημία (Huang, 2020). Ακόμα, αυτή η περιορισμένη χρηματοδότηση προορίζεται για ενέργειες συνεργασίας μεταξύ κυβέρνησης, βιομηχανίας και ακαδημαϊκού χώρου για την αντιμετώπιση διαφόρων ζητημάτων που προκαλούνται από την COVID-19, δηλαδή το μεγαλύτερο μέρος της χρηματοδότησης θα επενδυθεί στην έρευνα για τις ιατρικές επιστήμες και τις βιοεπιστήμες, σε βάρος της χρηματοδότησης για την έρευνα στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες. Παράλληλα, η κατάσταση έκτακτης ανάγκης που προκάλεσε η πανδημία covid-19 οδήγησε σε καινοτομίες στην ερευνητική συνεργασία και την επιστημονική επικοινωνία. Η αναζήτηση πληροφοριών για την καλύτερη κατανόηση του κορωνοϊού και την εύρεση εμβολίου και φαρμάκων για την αντιμετώπισή του έχει αναπτύξει σε πρωτόγνωρα επίπεδα την επιστημονική ερευνητική συνεργασία.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις επιβεβαιώνονται από την έρευνα για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην ανώτατη εκπαίδευση της Διεθνούς Ένωσης Πανεπιστημίων της UNESCO που διαπίστωσε ότι το 80% των πανεπιστημίων επηρεάστηκαν οικονομικά από την πανδημία. Η πιο συχνά αναφερόμενη επίδραση στις ερευνητικές προσπάθειες

των πανεπιστημίων αφορά τη μη ολοκλήρωση ερευνητικών έργων σε ποσοστό 52%, ενώ σημαντικές επιπτώσεις ήταν η ακύρωση ταξιδιών των ερευνητών ή η ακύρωση επιστημονικών συνεδρίων.

Η επιστημονική έρευνα επηρεάστηκε σημαντικά από την ταχεία διακοπή λειτουργίας και τη μείωση όλων των μη απαραίτητων και μη σχετικών με την COVID-19 ερευνών που πραγματοποιήθηκαν σε εργαστήρια και με πολλά μέλη της ομάδας (Basken, 2020). Αυτό σημαίνει ότι πολλές έρευνες έμειναν ημιτελείς και αρκετοί ερευνητές είτε δεν μπόρεσαν να ολοκληρώσουν τις μελέτες τους επειδή δεν μπορούσαν να επισκέπτονται τα πανεπιστημιακά εργαστήρια, είτε αναγκάστηκαν να εργαστούν σε νέες έρευνες σχετικές με θέματα της πανδημίας. Ανίκανοι να ταξιδέψουν λόγω των απαγορεύσεων της πανδημίας, πολλοί επιστημονικοί ερευνητές έχασαν δεδομένα και μερικές φορές ολόκληρη την εργασία τους (Erickson, 2020).

Οι επιπτώσεις αυτής της διακοπής των ερευνών σε διάφορους επιστημονικούς τομείς, θα γίνουν εμφανείς στο προσεχές μέλλον, αλλά δικαιολογούνται αφού παγκόσμια προτεραιότητα αυτή την εποχή είναι η αντιμετώπιση της πανδημίας.

4.6 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Η έλευση της πανδημίας covid-19 αιφνιδίασε όλο τον πλανήτη και είχε επιπτώσεις σε κάθε πτυχή των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, ανάμεσα τους στις κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Στην εκπαίδευση, η πρώτη και σημαντικότερη επίπτωση ήταν η μεγάλη επιτάχυνση της ψηφιοποίησης των εκπαιδευτικών οργανισμών, ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η χρήση της τεχνολογίας των ηλεκτρονικών υπολογιστών και του διαδικτύου και οι ψηφιακές πλατφόρμες έγιναν τα μέσα με τα οποία τα πανεπιστήμια κατάφεραν να συνεχίσουν την εκπαιδευτική τους διαδικασία, παρά το γεγονός ότι, λόγω της πανδημίας οι φοιτητές δεν μπορούσαν να προσέλθουν στους πανεπιστημιακούς χώρους. Η προσαρμογή στις νέες συνθήκες αν και έγινε αναγκαστικά και γρήγορα, ήταν αποτελεσματική, παρά το γεγονός ότι δεν είχε διασφαλιστεί ότι υπήρχε ο απαραίτητος εξοπλισμός σε όλους τους εμπλεκόμενους δεν υπήρχε ισχυρό

κανονιστικό πλαίσιο σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και υπάρχουν εκκρεμότητες για διευθετήσεις σε θέματα απορρήτου και ασφάλειας προσωπικών δεδομένων.

Η κυριότερη μορφή εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι η τηλεεκπαίδευση, με την οποία ο εκπαιδευτής και ο εκπαιδευόμενος βρίσκονται σε διαφορετικούς χώρους και επικοινωνούν μεταξύ τους με τεχνολογίες και ψηφιακές διαδικτυακές πλατφόρμες. Όπως όλες οι διαδικασίες, η τηλεεκπαίδευση έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, Βασικότερα πλεονεκτήματα είναι ότι βελτιώνει το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης και διευκολύνει την προσβασιμότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία εξαλείφοντας προβλήματα χώρου, χρόνου και μετακινήσεων. Βασικό μειονέκτημα η έλλειψη διαπροσωπικής επαφής διδασκόντων και διδασκομένων και η απομάκρυνση του φοιτητή από τον χώρο και την λειτουργία του πανεπιστημίου. Με βασικό κριτήριο την χρονικά ταυτόχρονη ή μη παρουσία εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων στην διαδικτυακή εκπαιδευτική συνάντηση, η τηλεεκπαίδευση διακρίνεται σε δύο αλληλοσυμπληρούμενες μορφές την σύγχρονη και την ασύγχρονη.

Είναι πιθανό, όταν η πανδημία πάψει να εμποδίζει την κοινωνική και εκπαιδευτική δραστηριότητα, η παραδοσιακή εκπαιδευτική διαδικασία να συμπληρωθεί με πολλά από τα θετικά στοιχεία της τηλεεκπαίδευσης, που χρησιμοποιείται αποτελεσματικά από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, στην περίοδο της πανδημίας. Έτσι να οδηγηθούμε σε μια υβριδική εκπαιδευτική διαδικασία που μπορεί να ωφελήσει τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, τους εκπαιδευτικούς και τους φοιτητές.

Τέλος, η πανδημία έπληξε τον χώρο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στον τομέα της επιστημονικής έρευνας. Έγινε απόλυτη προτεραιότητα η έρευνα για αντιμετώπιση του κορωνοϊού, σε βάρος της έρευνας στα υπόλοιπα επιστημονικά πεδία. Αυτή διακοπή των ερευνητικών δραστηριοτήτων θα έχει αρνητικές συνέπειες στην πρόοδο του ερευνητικού έργου. Όμως η πίεση για άμεσα αποτελέσματα στην αντιμετώπιση της πανδημίας, είχε μια θετική επίπτωση αφού αύξησε κατακόρυφα το επίπεδο συνεργασίας επιστημόνων, πανεπιστημίων και κρατικών φορέων.

5. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιά (Μελέτη Περίπτωσης)

5.1 Στόχος του κεφαλαίου

Κάθε έρευνα, η οποία έχει ως στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων, αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, περιλαμβάνει τη μεθοδολογία την οποία θα ακολουθήσει ο ερευνητής και στο δεύτερο μέρος αναλύσσεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Στο παρόν κεφάλαιο, θα επικεντρωθούμε στην μεθοδολογία της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούμε στην μεθοδολογική προσέγγιση, στην ερευνητική διαδικασία, στην φιλοσοφία που διέπει την έρευνα, στο ερευνητικό εργαλείο, αλλά και στην δειγματοληπτική διαδικασία και το ερευνητικό δείγμα.

5.2 Μεθοδολογία έρευνας

Οι επιστημονικές έρευνες διακρίνονται σε δύο είδη: στις ποσοτικές και στις ποιοτικές έρευνες (Πασχαλιώρη & Μίλεση, 2015).

Οι ποσοτικές έρευνες είναι οι αρχαιότερες στον χώρο της επιστημονικής έρευνας, και ονομάζονται «ποσοτικές», γιατί παρουσιάζουν τα δεδομένα τους με αριθμούς, πίνακες κατανομής, στατιστικές αναλύσεις, καθώς και με περιγραφικές και επαγωγικές αναλύσεις. Τα σημαντικότερα είδη ποσοτικών ερευνών είναι (Πασχαλιώρη & Μίλεση, 2015):

- Περιγραφικές έρευνες
- Πειραματικές έρευνες

- ο Δημοσκοπήσεις ή δειγματοληπτικές έρευνες

Στην ποιοτική έρευνα από την άλλη, αξιοποιούνται τα λεκτικά σύνολα και όχι οι αριθμοί. Οι Denzin και Lincoln (2005), όπως φαίνεται και από την ακόλουθο ορισμό, στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής γίνεται παρατηρητής του κόσμου, και επιδιώκει μέσα σε ένα φυσικό πλαίσιο να ερμηνεύσει κάποια συγκεκριμένα φαινόμενα:

«Η ποιοτική έρευνα είναι μια πλαίσιοθετημένη δραστηριότητα (situated activity), η οποία τοποθετεί τον παρατηρητή στον κόσμο. Αυτή συνίσταται σε ένα σύνολο ερμηνευτικών και υλικών πρακτικών, οι οποίες κάνουν τον κόσμο ορατό. Αυτές οι πρακτικές μετασχηματίζουν τον κόσμο. Μετατρέπουν τον κόσμο σε μια σειρά από αναπαραστάσεις του εαυτού, συμπεριλαμβανομένων των σημειώσεων πεδίου, των συνεντεύξεων, των συνομιλιών, των φωτογραφιών, των μαγνητοφωνήσεων και των σημειώσεων σε ημερολόγια. Σε αυτό το επίπεδο, η ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει μια ερμηνευτική, νατουραλιστική προσέγγιση στον κόσμο. Αυτό σημαίνει ότι οι ποιοτικοί ερευνητές μελετούν τα πράγματα στο φυσικό τους πλαίσιο, επιχειρώντας να δώσουν νόημα ή να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα με όρους των νοημάτων που οι άνθρωποι δίνουν σε αυτά».

Μερικά από τα είδη ερευνών ,που εντάσσονται στο φάσμα της ποιοτικής έρευνας είναι (Πασχαλιώρη & Μίλεση, 2015):

- ο Ιστορική έρευνα
- ο Έρευνα δράσης
- ο Μελέτη περίπτωσης
- ο Ανάλυση περιεχομένου
- ο Εθνογραφική έρευνα
- ο Βιογραφική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα, επιλέξαμε ως μέθοδο έρευνας την ποιοτική έρευνα και πιο συγκεκριμένα την μελέτη περίπτωσης. Η μελέτη περίπτωσης αξιοποιείται σε πλήθος ερευνητικών πεδίων με κυριότερα αυτά της οικονομίας, της κοινωνιολογίας και της εκπαίδευσης. Σαν ερευνητική μέθοδος θεωρείται απαιτητική και δύσκολη. Πιο συγκεκριμένα, απαιτεί από τον ερευνητή να αντιμετωπίζει την όλη διαδικασία με πειθαρχία, σωστή μεθόδευση και οργάνωση του υλικού που κατέχει. Επίσης, σημαντικό εργαλείο κατά την διεξαγωγή της, θεωρείται η ανάλογη μελέτη της βιβλιογραφίας και η σύνδεση της με το θεωρητικό υπόβαθρο της εκάστοτε έρευνας. Μέσω της μελέτης περίπτωσης ο ερευνητής κατορθώνει να (Μαγγόπουλος, 2014):

- Οργανώσει την μελέτη του
- Εντοπίσει τι θέλει ακριβώς να μάθει
- Εντοπίσει τι γνωρίζουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα και ποια είναι η άποψη τους σχετικά με το υπό εξέταση ζήτημα

Ο λόγος για τον οποίο επιλέξαμε την ποιοτική έρευνα έναντι της ποσοτικής, βασίστηκε πρώτα από όλα στην φύση του υπό εξέταση ζητήματος. Ειδικότερα, επιλέξαμε την ποιοτική έρευνα γιατί (Ισαρη & Πουρκός, 2015):

- Επιθυμούμε να διερευνήσουμε την ιδιαιτερότητα του φαινομένου.
- Επιδιώκουμε μια εις βάθος μελέτη του φαινομένου, καθώς και των επί μέρους πτυχών και διαστάσεών του.
- Επιδιώκουμε μια ολιστική προσέγγιση του φαινομένου και όχι μια αποπλαισιωμένη μελέτη.

5.3 Ερευνητική διαδικασία

Σημαντικό στάδιο κατά την εκπόνηση της έρευνας, είναι ο σχεδιασμός της ερευνητικής διαδικασίας. Για τον σχεδιασμό της, ο ερευνητής καλείται να εστιάσει στα ακόλουθα (Ισαρη & Πουρκός, 2015):

- ❖ Να ορίσει το πεδίο ή το αντικείμενο της έρευνας
- ❖ Να προσδιορίσει τι στοχεύει να πετύχει μέσω αυτής της έρευνας
- ❖ Να παρουσιάσει το θεωρητικό και το επιστημονικό υπόβαθρο της έρευνας
- ❖ Να ορίσει τα ερωτήματα της έρευνας
- ❖ Να προσδιορίσει την μέθοδο συλλογής δεδομένων, καθώς και την διαδικασία δειγματοληψίας
- ❖ Να τονίσει την μέθοδο ανάλυσης των δεδομένων, που συλλέχθηκαν

Μέσα από τον σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας, ο ερευνητής επιδιώκει ουσιαστικά να προσδιορίσει το ερευνητικό πεδίο μέσα στο οποίο θα «κινήθει», αλλά και τα ερωτήματα που θα απασχολήσουν την έρευνα του. Τα ερωτήματα που απασχολούν τον ερευνητή κατά τον σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας είναι τα εξής (Cohen et al., 2008):

- ❖ Ποιο το ερευνητικό πεδίο;
- ❖ Ποιος είναι ο σκοπός της έρευνας;
- ❖ Ποιο φαινόμενο της κοινωνικής πραγματικότητας επιθυμεί να μελετήσει;

❖ Ποια ερευνητικά ερωτήματα επιδιώκει να καλύψει;

Αξίζει να σημειωθεί ότι, κατά τον σχεδιασμό της ερευνητικής διαδικασίας, ο ακριβής προσδιορισμός των ερευνητικών ερωτημάτων είναι ένα πολύ σημαντικό ζήτημα. Τα ερευνητικά ερωτήματα μπορούν να είναι πιο αμβλυμένα, καθώς αποσκοπούν στην συγκέντρωση ορισμένων γενικών απαντήσεων. Παράλληλα, πρέπει να είναι λεπτομερώς διατυπωμένα και να καλύπτουν διάφορες πτυχές του υπό εξέταση θέματος. Επίσης, ο ερευνητής έχει την ευελιξία να αλλάξει τα ερευνητικά ερωτήματα κατά την διάρκεια της έρευνας, κάτι που δεν είναι εφικτό στην ποσοτική έρευνα (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις συνέπειες της πανδημίας στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση και την επανατοποθέτηση (rebranding) των Ελληνικών Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων στην Διεθνή πανεπιστημιακή διαδικασία, τόσο σε θεσμικό όσο και σε λειτουργικό επίπεδο. Ως μελέτη περίπτωσης χρησιμοποιήθηκε η περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Για την εκπόνηση της έρευνας πραγματοποιήθηκαν γραπτές συνεντεύξεις σε φοιτητές και καθηγητές του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Τα ερευνητικά ερωτήματα, που έπρεπε να απαντηθούν κατά την διάρκεια της έρευνας είναι:

1. Πώς επηρέασε η πανδημία COVID 19 την εκπαιδευτική κοινότητα του Πανεπιστημίου Πειραιά;
2. Πώς οι συνέπειες της πανδημίας επηρέασαν την απόδοση των φοιτητών; Υπήρξε χειροτέρευση, επιδείνωση και γιατί;
3. Ποιες και σε ποιο βαθμό ήταν οι επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα στο Πανεπιστήμιο Πειραιά;
4. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά;
5. Ποιες είναι οι πολιτικές ή οι πρακτικές οι οποίες υιοθετήθηκαν στον καιρό της πανδημίας και θα μπορούσαν να συνεχιστούν και μετά την πανδημία διευκολύνοντας την εκπαιδευτική κοινότητα στο έργο της.

Η συνέντευξη χωρίζεται στους ακόλουθους επτά θεματικούς άξονες:

1ος θεματικός άξονας: Πανδημία και εκπαιδευτική κοινότητα ΠΑΠΕΙ

2ος θεματικός άξονας: Πανδημία και συνέπειες στην απόδοση των φοιτητών

3ος θεματικός άξονας: Επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα στο Πανεπιστήμιο Πειραιά;

4ος θεματικός άξονας: Πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά

5ο θεματικός άξονας: ΠΑΕΙ ΚΑΙ Erasmus+

6ος θεματικός άξονας: Προτάσεις που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές.

7ος θεματικός άξονας: Αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού/ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Οι ερωτήσεις ήταν συνολικά 25. Ο πρώτος θεματικός άξονας κάλυπτε τις ερωτήσεις 1 έως 7, ο δεύτερος από την 8 έως την 9, ο τρίτος από την 10 έως την 12, ο τέταρτος από την 13 έως την 16, ο πέμπτος από την 17, ο έκτος από την 18 έως την 21 και ο έβδομος από την 22 έως την 25. Στις ερωτήσεις οι συμμετέχοντες είχαν να επιλέξουν ανάμεσα στις απαντήσεις «ΝΑΙ / ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ / ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ / ΟΧΙ», ενώ είχαν και την δυνατότητα να προσθέσουν και σχόλια αν το επιθυμούσαν.

5.4 Φιλοσοφία της έρευνας

Κάθε ερευνητική μελέτη συνδέεται με θεωρητικές και φιλοσοφικές παραδοχές. Στο παρόν υπό-κεφάλαιο θα μελετήσουμε τις φιλοσοφικές παραδοχές με τις οποίες συνδέεται η έρευνά μας. Οι κυριότερες φιλοσοφικές παραδοχές είναι οι ακόλουθες τέσσερις (Glesne, 2018):

- ❖ Θετικισμός
- ❖ Μεταθετικισμός
- ❖ Ερμηνευτισμός
- ❖ Κριτική θεωρία

Ο θετικισμός εκφράστηκε σαν φιλοσοφία για πρώτη φορά τον 19^ο αιώνα από τον Γάλλο φιλόσοφο Αύγουστο Κόντ. Η φιλοσοφική παραδοχή του θετικισμού στοχεύει στην προτυποποίηση των κοινωνικών επιστημών, όπως συμβαίνει και στις φυσικές επιστήμες. Ο μεταθετικισμός από την άλλη, αποτελεί συνέχεια του ρεύματος του θετικισμού. Ο μεταθετικισμός επιτρέπει την γενίκευση κοινωνικών φαινομένων, την εξήγηση των αιτιών τους, και δίνει την δυνατότητα στον ερευνητή να

πραγματοποιήσει προβλέψεις που θα αφορούν συγκεκριμένα φαινόμενα. Τα δεδομένα που προκύπτουν με βάση αυτά τα φιλοσοφικά ρεύματα είναι δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν και για αυτό τον λόγο, τα φιλοσοφικά ρεύματα του θετικισμού και του μεταθετικισμού απαντώνται κυρίως στις ποσοτικές έρευνες.

Το φιλοσοφικό ρεύμα του ερμηνευτισμού διατυπώθηκε από τον Γερμανό φιλόσοφο Ιμμάνουελ Κάντ, τον 18^ο αιώνα και αναπτύχθηκε από πολλούς άλλους, μεταξύ άλλων και από τον Μαξ Βέμπερ. Οι υποστηρικτές του ερμηνευτισμού ονομάζονται ιδεαλιστές. Όπως αναφέρει και ο Schwandt (2007): *«Ένας ιδεαλιστής δεν πιστεύει απαραίτητα ότι ο φυσικός και ο κοινωνικός κόσμος δεν υπάρχουν ή δεν είναι πραγματικοί, αλλά ότι δεν υπάρχει...άμεση κατανόηση του κόσμου»*. Πιο συγκεκριμένα, ο ερμηνευτισμός δεν αποδέχεται την ύπαρξη καθολικών νόμων και αποδέχεται ότι η ερμηνεία είναι το θεμέλιο για την κατανόηση της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης και την γνώσης (Schwandt, 2007).

Η κριτική θεωρία από την άλλη, έχει ως αφετηρία της σκέψης της το ερώτημα «τί είναι;», για να καταλήξει να απαντήσει στο ερώτημα «τι μπορεί να είναι;». Η κριτική θεωρία ουσιαστικά στοχεύει στην *«ανακάλυψη και αποκάλυψη των πεποιθήσεων και των πρακτικών που περιορίζουν την ανθρώπινη ελευθερία, δικαιοσύνη και δημοκρατία.»* (Usher, 1996). Η έρευνα που στηρίζεται στην κριτική θεωρία, αναζητά τρόπους μετασχηματισμού των δομικών και ιστορικών συνθηκών καταπίεσης (Glesne, 2018).

Όπως μπορεί να γίνει κατανοητό από τα όσα αναφέρθηκαν, η παρούσα έρευνα ακολουθεί το φιλοσοφικό ρεύμα του ερμηνευτισμού, καθώς επιδιώκει να ερμηνεύσει τις συνέπειες της πανδημίας στην ΤΕ και της επαναφοράς της Πανεπιστημιακής διαδικασίας στην μορφή που είχε πριν την πανδημία.

5.5 Ερευνητικό εργαλείο

Η ποιοτική έρευνα είναι η πιο γνωστή ερευνητική μέθοδος στον χώρο των κοινωνικών επιστημών και τα πιο γνωστά εργαλεία, που μπορούν να αξιοποιηθούν για την συλλογή του υλικού της είναι: α) η παρατήρηση, β) η συνέντευξη και γ) το ερωτηματολόγιο (Γαλάνης, 2018).

Η συνέντευξη είναι πιο διαδεδομένη μέθοδος συλλογής υλικού, καθώς δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να διερευνήσει τις αντιλήψεις και τις απόψεις των συμμετεχόντων πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα. Κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, παρευρίσκονται μόνο ερευνητής και ο συμμετέχων, έτσι ώστε ο τελευταίος να μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα ακόμα και σε πιο ευαίσθητα ζητήματα. Αξίζει να σημειωθεί ότι, η συνέντευξη αποτελεί το ιδανικό ερευνητικό εργαλείο όταν ο ερευνητής γνωρίζει λίγα πράγματα σχετικά με το υπό εξέταση θέμα ή αναζητά πληροφορίες από την πλευρά των συμμετεχόντων (Γαλάνης, 2018).

Υπάρχουν τρία είδη συνεντεύξεων (Λαγουμιντζής et al., 2015):

- I. Η κατευθυνόμενη ή δομημένη συνέντευξη
- II. Η ημι- κατευθυνόμενη ή ημι-δομημένη συνέντευξη
- III. Η ελεύθερη συνέντευξη

Στην δομημένη συνέντευξη υπάρχουν προκαθορισμένα ερωτηματολόγια, στα οποία απαντούν οι συμμετέχοντες, ενώ στην ημι-δομημένη ο ερευνητής επιδιώκει να καλύψει ένα πλήθος θεμάτων, και για αυτό οι ερωτήσεις μπορεί να διαφέρουν από συμμετέχοντα σε συμμετέχοντα (Λαγουμιντζής et al., 2015).

Στην παρούσα έρευνα επιλέξαμε σαν εργαλείο συλλογής δεδομένων τη συνέντευξη, και πιο συγκεκριμένα τις ημι- δομημένες συνεντεύξεις, γιατί προάγουν την διάλογο ανάμεσα στον ερευνητή και στον συνεντευξιαζόμενο, ενώ παρέχουν και ευελιξία

τόσο στον ερευνητή, όσο και στον ερωτώμενο. Ο ερευνητής μπορεί να εκφράσει ερωτήσεις ανάλογα με την κατάσταση, χωρίς περιορισμούς, και ο ερωτώμενος μπορεί να απαντήσει ελεύθερα και να εκφράσει την άποψή του (Μάγος, 2005).

5.6 Δειγματοληπτική διαδικασία

Με τον όρο δειγματοληπτική διαδικασία εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο θα επιλεγεί το δείγμα, που θα συμμετάσχει στην έρευνα. Πρόκειται για την στρατηγική δηλαδή, που θα ακολουθήσει ο ερευνητής έτσι ώστε μέσα από τον «πληθυσμό», τις ομάδες ατόμων που τον ενδιαφέρουν ως προς τα χαρακτηριστικά τους, να επιλέξει τα άτομα εκείνα που θα αποτελέσουν το δείγμα του. Υπάρχουν πολλά είδη δειγματοληψίας μερικά από τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω (Ισαρη & Πουρκός, 2015):

- ❖ Ακραίες ή αποκλίνουσες περιπτώσεις
- ❖ Δειγματοληψία έντασης
- ❖ Δειγματοληψία μέγιστης ποικιλίας- ανομοιογένειας
- ❖ Ομοιογενή δείγματα
- ❖ Δειγματοληψία κρίσιμης περίπτωσης
- ❖ Δειγματοληψία χιονοστιβάδας ή αλυσιδωτή δειγματοληψία
- ❖ Δειγματοληψία ευκολίας
- ❖ Συνδυασμός στρατηγικών σκόπιμης δειγματοληψίας

Για την παρούσα ποιοτική έρευνα επιλέχθηκε η δειγματοληψία ευκολίας, σύμφωνα με την οποία το δείγμα επιλέγεται με βάση το πόσο διαθέσιμο είναι, για να συμμετάσχει στην έρευνα. Το αρνητικό αυτής της μεθόδου δειγματοληψίας είναι ότι, το δείγμα δεν μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτικό, και επομένως είναι δύσκολο να υπολογισθεί στο πιθανό σφάλμα δειγματοληψίας (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

5.7 Ερευνητικό δείγμα και διαδικασίες διεξαγωγής συνεντεύξεων

Ένα σημαντικό ερώτημα, το οποίο απασχολεί κάθε ερευνητή είναι το μέγεθος που θα έχει δείγμα της έρευνας του. Στην ποιοτική έρευνα, δεν υπάρχουν αριθμητικοί περιορισμοί και έτσι ο ερευνητής μπορεί να συμπεριλάβει όσα άτομα επιθυμεί. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι, το δείγμα δεν χρειάζεται να είναι εξαιρετικά μεγάλο, αφού ο μικρός αριθμός συμμετεχόντων στην έρευνα διευκολύνει περισσότερο τον ερευνητή να συλλέξει τις πληροφορίες, ενώ απαιτεί λιγότερο χρόνο και κόστος. Επίσης, ο ερευνητής μπορεί, με την ευελιξία που του προσφέρει η ποιοτική έρευνα, να αυξήσει τον αριθμό των συμμετεχόντων κατά την διάρκεια της έρευνας αν το κρίνει απαραίτητο (Ισαρη & Πουρκός, 2015).

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 7 μέλη ΔΕΠ και 7 άτομα του διοικητικού προσωπικού του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Λόγω της κρίσης της πανδημίας δεν ήταν δυνατόν οι συνεντεύξεις να γίνουν πρόσωπο με πρόσωπο. Για αυτό το λόγο επιλέχθηκαν οι συνεντεύξεις να σταλούν μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (email) στους ενδιαφερόμενους. Οι διαδικασίες, που ακολουθήθηκαν για την επιτυχημένη διεξαγωγή των συνεντεύξεων μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, είναι αυτές που προτείνει ο Mejo (2006).

Σε ένα πρώτο στάδιο συλλέχθηκαν τα μείλ των συμμετεχόντων και δημιουργήθηκε μία λίστα ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με όλα τα απαραίτητα ονόματα/στοιχεία. Σε ένα δεύτερο στάδιο στάλθηκε στους συμμετέχοντες μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας η φόρμα συγκατάθεσης (παράρτημα β) και η φόρμα ενημέρωσης των συμμετεχόντων (παράρτημα γ) καθώς και ο οδηγός συνέντευξης (παράρτημα α). Επίσης, ζητήθηκε από κάθε συμμετέχοντα να απαντήσει εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος. Προκειμένου να αυξηθεί η ανταπόκριση του δείγματος μια

εβδομάδα πριν την ημερομηνία αποστολής της συνέντευξης η ερευνήτρια επικοινωνήσε με τους συμμετέχοντες για ένα follow up. Μετά την αποστολή των συνεντεύξεων από το δείγμα στην ηλεκτρονική αλληλογραφία της ερευνήτριας, η ερευνήτρια τις διάβασε όλες προσεχτικά και σε περίπτωση που οι απαντήσεις δεν την κάλυπταν σχεδίασε διαδικασία follow up με διευκρινιστικές ερωτήσεις.

5.8 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Στο παρόν κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάστηκε η μεθοδολογία την οποία θα ακολουθήσουμε στην έρευνα μας.

Επιλέξαμε σαν μεθοδολογική προσέγγιση την ποιοτική έρευνα, καθώς επιδιώκουμε να μελετήσουμε το φαινόμενο εις βάθος, και να κατανοήσουμε τις απόψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις συνέπειες της πανδημίας στην ΤΕ, αλλά και με την επαναφορά στην συνήθη πανεπιστημιακή διαδικασία.

Επίσης, επιλέξαμε να μελετήσουμε το συγκεκριμένο ζήτημα με την μέθοδο της μελέτης περίπτωσης. Έχοντας ως περίπτωση προς εξέταση, την περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιώς, θα επιδιώξουμε σε συνδυασμό με το θεωρητικό υπόβαθρο, που έχει προηγηθεί, να εντοπίσουμε τις γενικότερες συνέπειες της πανδημίας στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Έχοντας ως γνώμονα μας την φιλοσοφική παραδοχή του ερμηνευτισμού, επιλέξαμε σαν ερευνητικό εργαλείο τις συνεντεύξεις, και πιο συγκεκριμένα τις ημι-δομημένες συνεντεύξεις, έτσι ώστε να έχουμε μια περισσότερη ευελιξία ως προς τις ερωτήσεις, αλλά και για να αισθάνονται οι συμμετέχοντες πιο ελεύθεροι να εκφράσουν την άποψή τους.

Τέλος, επιλέξαμε το δείγμα μας ακολουθώντας την δειγματοληψία ευκολίας. Συμμετείχαν δηλαδή, όσοι δήλωσαν πρόθυμοι και διαθέσιμοι να μας απαντήσουν.

6. Ανάλυση αποτελεσμάτων

Εισαγωγή

Η εμφάνιση της πανδημίας COVID-19 είχε επιπτώσεις σε κοινωνικό, πολιτικό και εκπαιδευτικό επίπεδο, τόσο στην Ελλάδα, όσο και σε άλλες χώρες της Ευρώπης και του κόσμου. Σύμφωνα με ευρήματα τις UNESCO 1,3 δισεκατομμύρια μαθητές - φοιτητές, ολοκλήρωσαν την εκπαιδευτική τους χρονιά εξ αποστάσεως, καθώς τα μαθήματα δια ζώσης σταμάτησαν να πραγματοποιούνται από τον Μάρτιο του 2020 κι έπειτα (Marinori, et. al., 2020).

Η έκταση και η σοβαρότητα της πανδημίας που προκάλεσε αυτός ο ιός, οδήγησε στην λήψη μέτρων προκειμένου ο πληθυσμός να προστατευθεί από τις βαριές, για την υγεία, συνέπειες του. Τα μέτρα αυτά, τα οποία είχαν οικονομικό και κοινωνικό αντίκτυπο, επεκτάθηκαν και στον τομέα της εκπαίδευσης. Τα μέτρα αυτά, αφορούσαν και την αναστολή των μαθημάτων στα πανεπιστήμια, καθώς και την αναβολή άλλων ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων, όπως είναι η διεξαγωγή σεμιναρίων και συνεδρίων (Azorín, 2020).

Για την αντιμετώπιση αυτής της πρωτόγνωρης κατάστασης, αξιοποιήθηκε η τεχνολογία, και τα μέσα που αυτή παράχει. Η αξιοποίηση της τεχνολογίας βέβαια, δεν αποσκοπούσε στην εδραίωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αλλά την πρόσβαση μαθητών, φοιτητών, γονέων και εκπαιδευτικών, σε εκπαιδευτικές υπηρεσίες (Pifarré, 2021). Η σκέψη αυτή, υπήρχε ήδη στην διοίκηση των ευρωπαϊκών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, πριν ακόμα ξεσπάσει η πανδημία. Ενδεικτικό της επιθυμίας των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων για την εγκαθίδρυση ποιοτικότερων ψηφιοποιημένων

υπηρεσιών, είναι η δημιουργία διαδικτυακών αποθετηρίων, τα οποία παρέχουν εκπαιδευτικό υλικό, αλλά και υποστηρικτικές υπηρεσίες σε εκπαιδευτικούς και εκπαιδευόμενους (European University Association, 2020).

Παρόλη όμως αυτή την ροπή των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων προς μια νέα «ψηφιακή εποχή», τα πανεπιστημιακά ιδρύματα σε ολόκληρη την Ευρώπη αποδείχθηκε ότι διαθέτουν ελλειπείς υποδομές. Μάλιστα, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη στην Ιρλανδία, αλλά και το Ηνωμένο Βασίλειο, υπάρχουν πανεπιστήμια τα οποία δεν είχαν πραγματοποιήσει ποτέ ακαδημαϊκές διαλέξεις μέσω διαδικτύου (European University Association, 2020).

Σκοπός της εργασίας αυτής, είναι η μελέτη των συνεπειών της πανδημίας στην Τ. Ε., αλλά και η επανατοποθέτηση των Ελληνικών Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων μετά την πανδημία, όσον αφορά το λειτουργικό και το θεσμικό πλαίσιο. Για την καλύτερη εξέταση του θέματος, διεξήχθη έρευνα, η οποία είχε ως επίκεντρο τη μελέτη της περίπτωσης του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Ειδικότερα, μοιράστηκαν σε μέλη Δ.Ε.Π, και Διοικητικούς υπαλλήλους του Πανεπιστημίου, ερωτηματολόγια τα οποία στόχευαν στην συλλογή των απόψεων των συμμετεχόντων. Το ερωτηματολόγιο έδινε την επιλογή στους συμμετέχοντες να απαντήσουν «*ΝΑΙ / ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ / ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ / ΟΧΙ*», ενώ μπορούσαν να παραθέσουν και κάποια περαιτέρω σχόλια αν το επιθυμούσαν. Οι ερωτήσεις ήταν 25 στο σύνολό τους, και το ερωτηματολόγιο ήταν χωρισμένο στους εξής επτά (7) θεματικούς άξονες:

- 1ος θεματικός άξονας: Πανδημία και εκπαιδευτική κοινότητα Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά
- 2ος θεματικός άξονας: Πανδημία και συνέπειες στην απόδοση των φοιτητών
- 3ος θεματικός άξονας: Επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά
- 4ος θεματικός άξονας: Κατά πόσον οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά
- 5ο θεματικός άξονας: Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά και Erasmus+
- 6ος θεματικός άξονας: Προτάσεις που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές.

- 7ος θεματικός άξονας: Αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού / ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της Τ. Ε.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν συνολικά δεκατέσσερις (14), και επιλέχθηκαν σύμφωνα με την μέθοδο της δειγματοληψίας με βαθμό ευκολίας. Δηλαδή, επιλέχθηκαν με βάση την προθυμία τους να απαντήσουν στα ερωτηματολόγια της έρευνας.

Για την διατήρηση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, τα ονόματά τους θα αντικατασταθούν με το γράμμα Α και με αρίθμηση από το 1 έως το 14. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων συγκεντρώθηκαν σε έναν πίνακα και τα σχόλια τους κωδικοποιήθηκαν, προκειμένου να γίνει πιο αποτελεσματική η ανάλυση και η μελέτη τους. Οι κώδικες που προέκυψαν, καθώς και οι απαντήσεις στις ερωτήσεις, παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες, οι οποίοι θα αναλυθούν διεξοδικά πιο κάτω:

- **Πίνακας 1:** Πανδημία και εκπαιδευτική κοινότητα Πανεπιστημιακού Ιδρύματος Πειραιά

	1	2	3	4	5α	6 ^α	6β	7α	7β
A1	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ
A2	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A3	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Δ.Μ.	ΌΧΙ
A4	ΝΑΙ	Δ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ	Σ.Μ.	Δ.Μ.
A5	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A6	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Δ.Μ.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ
A7	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A8	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Δ.Μ.	ΌΧΙ	ΝΑΙ	Δ.Μ.	Δ.Μ.	ΌΧΙ
A9	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Δ.Μ.	ΌΧΙ
A10	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A11	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A12	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A13	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
A14	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ

Πίνακας 2: Πανδημία και συνέπειες στην απόδοση των φοιτητών

8 9

<i>A1</i>	Δ.Μ.	ΝΑΙ
<i>A2</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A3</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A4</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A5</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A6</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A7</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A8</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A9</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A10</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A11</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A12</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A13</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A14</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ

- **Πίνακας 3:** Επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά

10 11α 11β 12

<i>A1</i>	Σ.Μ.	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A2</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A3</i>	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A4</i>	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ
<i>A5</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A6</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A7</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A8</i>	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ
<i>A9</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A10</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ
<i>A11</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A12</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A13</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A14</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ

Πίνακας 4: Οι Πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά

	13^α	13^β	14^α	14^β	15	16
<i>A1</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ
<i>A2</i>		Σ.Μ.	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ
<i>A3</i>	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A4</i>		ΌΧΙ	ΝΑΙ	Δ.Μ.	ΝΑΙ	
<i>A5</i>		Σ.Μ.	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A6</i>		ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A7</i>		Σ.Μ.	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A8</i>	ΌΧΙ	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Σ.Μ.
<i>A9</i>			ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A10</i>		Σ.Μ	ΌΧΙ	ΌΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A11</i>		Σ.Μ	ΌΧΙ	ΟΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A12</i>		Σ.Μ	ΌΧΙ	ΟΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A13</i>		Σ.Μ	ΌΧΙ	ΟΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ
<i>A14</i>		ΝΑΙ	ΌΧΙ	ΟΧΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ

- **Πίνακας 5:** Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά και Erasmus+

17α 17β

<i>A1</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A2</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A3</i>	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A4</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A5</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A6</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A7</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A8</i>	Δ.Μ.	Σ.Μ.
<i>A9</i>	ΝΑΙ	ΝΑΙ
<i>A10</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A11</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A12</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A13</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A14</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.

Πίνακας 6: Προτάσεις που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές.

	18	19	20	21
<i>A1</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΌΧΙ	ΝΑΙ
<i>A2</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A3</i>	ΌΧΙ	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΌΧΙ
<i>A4</i>	Σ.Μ.	ΌΧΙ	Σ.Μ.	Σ.Μ.
<i>A5</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A6</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A7</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A8</i>	Σ.Μ.	Σ.Μ.	Δ.Μ.	Δ.Μ.
<i>A9</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A10</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A11</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A12</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A13</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.
<i>A14</i>	ΝΑΙ	Σ.Μ.	ΝΑΙ	Σ.Μ.

Πίνακας 7: Αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού/ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

	22	23	24	25
A1	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Δ.Μ.	Σ.Μ.
A2	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A3	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
A4	Δ.Μ.	Σ.Μ.	ΝΑΙ	ΝΑΙ
A5	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A6	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A7	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A8	ΝΑΙ	Δ.Μ.	ΝΑΙ	ΝΑΙ
A9	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A10	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A11	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A12	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A13	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.
A14	ΌΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	Σ.Μ.

Πίνακας 8: Κώδικες

ΕΙΝ.ΕΥΚ	ΑΙΤ.ΚΡΙ	ΠΟΛ.ΗΛ.ΜΗΝ	ΔΕ.ΓΝΩ
ΒΟΗ.ΤΗΛ.	ΥΠ.ΛΥ.	ΠΡΟ.ΠΡΟΣ.ΕΠΙ.	ΥΠ.ΕΜ.ΕΚΦ.
ΒΟΗ.ΣΤΗ.ΜΑΘ.	ΠΡΕ.ΝΑ.ΕΞΕ.	ΔΥΣ.ΕΠΙ.	ΜΕΤ.ΠΡΟ.
ΑΠΑ.ΜΑΘ.ΔΙΑ.	ΕΙ.ΑΝΑ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ.ΕΠΙ.	ΝΑ.ΚΑΘ.ΣΥΜ.
ΕΧ.ΒΟΗ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ	ΔΥ.ΠΡΟ.	ΘΑ.ΜΠΟ.

ΑΙΤ.ΚΡΙ	ΔΕ.ΥΠ.ΣΧΕ.	ΠΑΡ.ΜΕ.ΚΙΝ.	ΒΕΛΤ.ΑΠΟ.
Ο.Π.	ΑΔΥ.ΕΠΙ.	ΜΗ.ΙΣΟ.ΠΡΟ.	ΛΕΙ.ΑΡΝ.
ΠΡΟΦΑΝΩΣ	ΣΥΝ.ΔΙΑ.	ΌΧΙ	ΕΠΗ.ΑΡΝ.
ΟΛ.ΤΑ.ΜΑΘ.	ΕΙΝ.ΑΝΑΠ.	ΔΕ.ΥΠ.ΛΥ	ΔΕ.ΠΡΕ.
ΛΕΙ.ΘΕΤ.	ΙΣ.ΟΧ.	ΥΠ.ΠΡΟ.	ΕΙΝ.ΠΡΩΤ.
ΥΠ.ΠΛΕΟ.	ΜΠΟ.ΝΑ.ΓΙΝ.	ΜΑΛ.ΑΠΟ.	ΜΕ.ΠΡΟΪ.
E.S.G	ΔΕ.ΔΙΑ.ΠΟ.	ΕΙΝ.ΥΛΟ.	ΔΙΕ.ΠΑΝ.

5.2 Πανδημία και η εκπαιδευτική κοινότητα του ΠΑΠΕΙ

Η πανδημία, όπως αναφέραμε και πρωτύτερα, έχει φέρει σημαντικές αλλαγές σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής πραγματικότητας. Όσον αφορά τον τομέα της εκπαίδευσης μάλιστα, αναδεικνύεται η ανάγκη για την εφαρμογή νέων προσεγγίσεων στην εκπαίδευση, με την αξιοποίηση της τεχνολογίας. Πιο πολύ από όλες τις βαθμίδες, η Τ.Ε. φαίνεται ότι βρίσκεται σε μια περίοδο αναγέννησης των μαθησιακών διαδικασιών της, όπως αναφέρουν στις προγραμματικές τους δηλώσεις το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (2020), και η Παγκόσμια Τράπεζα (2020).

Η αναγέννηση των μαθησιακών διαδικασιών των πανεπιστημίων προέκυψε λόγω της ανάγκης των πανεπιστημίων για αντικατάσταση των δια ζώσης μαθημάτων, με μαθήματα εξ αποστάσεως. Πρόκειται για μια μεγάλη πρόκληση, καθώς τα πανεπιστήμια κλήθηκαν όχι μόνο να ενσωματώσουν άμεσα την τεχνολογία στις πρακτικές τους προκειμένου να γίνονται τα διαδικτυακά μαθήματα, αλλά και την εξ ολοκλήρου τροποποίηση της διδασκαλίας και των μαθησιακών διαδικασιών (UNESCO, 2020).

Η πανδημία της COVID-19 έφερε και στα Ελληνικά Πανεπιστημιακά Ιδρύματα τις αλλαγές αυτές. Ειδικότερα, με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 16838 / 10.03.2020 (B 783) διακόπηκαν όλες οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες, και έτσι τα πανεπιστήμια ξεκίνησαν σταδιακά την πραγματοποίηση των διαδικτυακών μαθημάτων, με εξαίρεση αυτά τα οποία πραγματοποιούνταν στα εργαστήρια (European Center of Development of Vocational Training, 2021).

Στον πρώτο θεματικό άξονα του ερευνητικού ερωτηματολογίου, επιδιώξαμε μέσα από τις απαντήσεις να κατανοήσουμε τις απόψεις των συμμετεχόντων, σχετικά με τις αλλαγές που έφερε η πανδημία στην εκπαιδευτική κοινότητα του ΠΑΠΕΙ. Οι ερωτήσεις, που αφορούσαν τον πρώτο θεματικό άξονα ήταν συνολικά 7, από την ερώτηση 1 έως την ερώτηση 7. Τα σχόλια στις ερωτήσεις, κωδικοποιήθηκαν και παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 9: Κώδικες 1^{ου} θεματικού άξονα

ΒΟΗ.ΤΗΛ.	ΥΠ.ΛΥ.	ΠΡΟ.ΠΡΟΣ.ΕΠΙ.	ΥΠ.ΕΜ.ΕΚΦ.
ΒΟΗ.ΣΤΗ.ΜΑΘ.	ΠΡΕ.ΝΑ.ΕΞΕ.	ΔΥΣ.ΕΠΙ.	ΜΕΤ.ΠΡΟ.
ΑΠΑ.ΜΑΘ.ΔΙΑ.	ΕΙ.ΑΝΑ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ.ΕΠΙ.	ΝΑ.ΚΑΘ.ΣΥΜ.
ΕΧ.ΒΟΗ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ	ΔΥ.ΠΡΟ.	ΘΑ.ΜΠΟ.
ΑΙΤ.ΚΡΙ	ΔΕ.ΥΠ.ΣΧΕ.	ΠΑΡ.ΜΕ.ΚΙΝ.	ΒΕΛΤ.ΑΠΟ.
Ο.Π.	ΑΔΥ.ΕΠΙ.	ΜΗ.ΙΣΟ.ΠΡΟ.	ΛΕΙ.ΑΡΝ.
ΠΡΟΦΑΝΩΣ	ΣΥΝ.ΔΙΑ.	ΌΧΙ	ΕΠΗ.ΑΡΝ.

Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν αν η τηλεκαίδευση είναι μια ευκαιρία, για την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Από τους 14 συμμετέχοντες, οι 6 απάντησαν «ΝΑΙ», ότι η τηλεκαίδευση είναι μια ευκαιρία για την Τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ οι υπόλοιποι απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Στην ερώτηση αυτή, οι περισσότεροι έκαναν και κάποιο επεξηγηματικό σχόλιο. Παρακάτω αναφέρονται μερικές από τις απαντήσεις τους.

Η Α1 απάντησε ότι η τηλεκαίδευση είναι όντως μια ευκαιρία, και παρέθεσε πέντε συγκεκριμένους λόγους:

«Είναι ευκαιρία για πολλούς λόγους:

Α) αναβάθμιση ψηφιακών υποδομών και λογισμικού με Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση

B) αναβάθμιση ψηφιακών δεξιοτήτων της ακαδημαϊκής κοινότητας με Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση

Γ) θα υπάρχει η δυνατότητα παροχής blended learning (δια ζώσης και online) έτσι ώστε να μπορούν να συμμετέχουν φοιτητές/τριες που εργάζονται, άτομα με ειδικές δεξιότητες και άτομα που δε διαμένουν στην έδρα του πανεπιστημίου

Δ) αναβάθμιση των προσφερόμενων online ευκαιριών κατάρτισης από τα πανεπιστήμια μέσω των ΚΕΔΕΒΙΜ

Ε) Δυνατότητες διεθνοποίησης με online μαθήματα με ξένα πανεπιστήμια (σαν αυτό που έκανα με το πανεπιστήμιο Ben Gurion και Darmstadt University, Germany)

Ο Α2, σε αντίθεση με την Α1, ανέφερε ότι η τηλεκπαίδευση λειτούργησε περισσότερο βοηθητικά, στο να συνεχιστεί η εκπαιδευτική διαδικασία:

«Η τηλεκπαίδευση βοήθησε να συνεχιστεί η εκπαιδευτική διαδικασία γενικά αλλά θεωρώ ότι η έλλειψη της φυσικής παρουσίας των φοιτητών στον Ακαδημαϊκό χώρο αποδυναμώνει τόσο τις σχέσεις μεταξύ τους όσο και τις σχέσεις μεταξύ αυτών και των διδασκόντων.»

Η Α3 απάντησε ότι προωθείται ένα νέο μοντέλο:

«Είναι μια ευκαιρία γιατί δίνει τη δυνατότητα νέου μοντέλου εκπαίδευσης, που δεν είχε επιλεγεί πριν την πανδημία.»

Η Α4 έκανε λόγο για την τηλεκπαίδευση σαν μια «αναγκαία λύση», η οποία όμως ανέδειξε αδυναμίες του εκπαιδευτικού συστήματος, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν:

«Ναι, η τηλεκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει «ευκαιρία» και για την τριτοβάθμια αλλά και για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα. Η τηλεκπαίδευση ήταν μία αναγκαία λύση με την οποία έπρεπε να συμμορφωθεί το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Για να λειτουργήσει αυτή η λύση, έπρεπε ακαδημαϊκό, διοικητικό προσωπικό και φοιτητές να έχουν ψηφιακές δεξιότητες. Άρα, αυτό το αναγκαίο κακό μας έφερε αντιμέτωπους με μια πραγματικότητα: Ότι η Ελλάδα, υστερεί αρκετά (σε σχέση με τα Ευρωπαϊκά δεδομένα, αλλά και τα παγκόσμια) σε ψηφιακές δεξιότητες, ως προς την χρήση ΤΠΕ (στην εκπαίδευση) και την ψηφιοποίηση διαδικασιών (γραφειοκρατία δημοσίου κλπ.), που υποβοηθούν την διεξαγωγή της τηλεκπαίδευσης.

Από την άλλη πλευρά, το ότι η τηλεκπαίδευση λειτουργεί ήδη συμπληρωματικά με την τυπική εκπαίδευση, σε άλλες χώρες του κόσμου και έχει πολλαπλά οφέλη στην επίδοση των μαθητών (εξατομικευμένη εκπαίδευση, gamification στην εκπαίδευση), είναι μια πραγματικότητα που θα πρέπει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα να εξετάσει για να

δει σε ποιες περιπτώσεις μπορεί να το χρησιμοποιήσει προς όφελος των μαθητών, αλλά και για να μην μείνει απαρχαιωμένο.»

Παρόμοια απάντηση με τον A2, έδωσαν η A5, η A11 και η A12, A13, A14 και ανέφεραν επίσης ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει οδηγήσει στην έλλειψη επικοινωνίας των καθηγητών με τους φοιτητές. Ενδεικτικά, η A5 απάντησε ότι:

«Η τηλεεκπαίδευση έχει βοηθήσει να συνεχιστεί η διαδικασία της μάθησης και της εκπαίδευσης γενικά αλλά θεωρώ ότι χάνεται η επαφή με τον καθηγητή και τους συμφοιτητές»

Ο A7 επισήμανε ότι, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι απαραίτητη στην μαθησιακή διαδικασία:

«Η τηλεεκπαίδευση ήταν μια απαραίτητη μαθησιακή διαδικασία με την προϋπόθεση Ακαδημαϊκοί κ Διοικητικοί να διαθέτουν (ή να αποκτήσουν) τις κατάλληλες ψηφιακές δεξιότητες.»

Η A9 υποστήριξε ότι, η τηλεεκπαίδευση είναι πολύ σημαντική για τους φοιτητές, που εξαιτίας οικονομικών δυσκολιών δεν μπορούν να βρίσκονται στο πανεπιστήμιο που πέρασαν:

«Διότι δίνεται η ευκαιρία σε φοιτητές που δεν βρίσκονται για οικονομικούς λόγους στο μέρος που πέρασαν, να παρακολουθούν τα μαθήματα τους».

Στη δεύτερη ερώτηση ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να απαντήσουν, αν η τηλεεκπαίδευση έχει δεχθεί ορθώς κριτική από φοιτητές και καθηγητές ως προς την διαφάνεια την διαδικασιών και τη φυσική παρουσία. Οι 12 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», και οι υπόλοιποι απάντησαν «ΝΑΙ» και «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ». Οι απαντήσεις αυτές, συνδέονται και με τα σχόλια που έκαναν οι συμμετέχοντες.

Ειδικότερα, η A1 απάντησε ότι η κριτική που ασκείται είναι αιτιολογημένη, και έχει τις βάσεις της στο ότι, το εκπαιδευτικό προσωπικό δεν διαθέτει την απαιτούμενη κατάρτιση:

«Η κριτική αιτιολογείται ως προς την απουσία κατάρτισης των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων και στον πανεπιστημιακών για την αναδιαμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και των μαθημάτων σε συνθήκες πανδημίας όχι μόνο ως προς την online παροχή τους αλλά και των ψυχολογικών πιέσεων που δέχονται όλοι οι εμπλεκόμενοι στη μαθησιακή διαδικασία. Κατά την άποψή μου θα έπρεπε να προσληφθούν ειδικοί ψυχολόγοι/ψυχοπαιδαγωγοί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης».

Η Α4, η οποία απάντησε «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», υποστήριξε ότι, ίσως κακώς δέχεται κριτική η τηλεκπαίδευση, καθώς είναι πιθανό να δώσει λύσεις σε πολλά προβλήματα:

«Η μικρή μου εμπειρία δεν με καθιστά ικανή να κρίνω το αν έχει δεχθεί ή όχι δικαίως αυτήν την κριτική. Αυτό που γνωρίζω όμως είναι ότι υπάρχει τρόπος (η τεχνολογία είναι τόσο εξελιγμένη) που μπορεί να δώσει λύση σε αυτά τα προβλήματα. Αν λειτουργήσει το Υπουργείο Παιδείας με ωριμότητα και διαφάνεια θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα αυτά. (Παροχή δωρεάν υψηλής ταχύτητας ιντερνέτ και λάπτοπ σε φοιτητές (connectivity problems) - ειδικά διαμορφωμένα ηλεκτρονικά τεστ /εξετάσεις).»

Ο Α7 από την άλλη υποστηρίζει ότι δικαίως γίνεται η κριτική:

«Διότι πρέπει να εξελιχθούν με διαδραστικό τρόπο τα ψηφιακά μέσα».

Επομένως, προτείνει μια περαιτέρω έρευνα πάνω στην τηλεκπαίδευση, που θα προάγει την διαδραστικότητά της.

Στην τρίτη ερώτηση οι συμμετέχοντες έπρεπε να απαντήσουν αν θεωρούν αναγκαία την δημιουργία Μονάδας Προσβασιμότητας στο ΠΑ.ΠΕΙ για τις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Σε αυτή την ερώτηση και οι 14 απάντησαν «ΝΑΙ», κάτι που αποδεικνύει την περιορισμένη ή δύσκολη πρόσβαση, που έχουν κάποιες κοινωνικές ομάδες στην τηλεκπαίδευση.

Η Α4 μάλιστα, σχολίασε ότι η παιδεία είναι αγαθό, το οποίο δεν πρέπει να στερείται κανείς:

«Η Παιδεία είναι (και) αγαθό, επιπλέον στη χώρα μας προσφέρεται δωρεάν. Σύμφωνα με τα Ευρωπαϊκά Πλαίσια Ισότητας και Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης, ναι θα ήταν αναγκαίο να προάγεται η Εκπαίδευση χωρίς Αποκλεισμούς.»

Στην τέταρτη ερώτηση ζητήθηκε η άποψη τους, ως προς το αν τα άτομα ΑμεΑ είχαν ίση πρόσβαση στην τηλεκπαίδευση με τους υπόλοιπους φοιτητές. Η συντριπτική πλειοψηφία έδωσε αρνητική απάντηση. Πιο συγκεκριμένα, οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ», ενώ υπήρχε μόνο ένας συμμετέχων που υποστήριξε ότι έχουν ισότιμη πρόσβαση, απαντώντας «ΝΑΙ» στην ερώτηση.

Αντιπροσωπευτική, όσο αφορά την άποψη των συμμετεχόντων για την πρόσβαση των ΑμεΑ στην τηλεκπαίδευση, είναι η απάντηση της Α4, η οποία αναφέρει ότι, δεν

υπήρξε ο κατάλληλος σχεδιασμός των μαθημάτων έτσι ώστε να επιτευχθεί η ισότιμη πρόσβαση:

«Με βάση τη μικρή μου εμπειρία πάνω στο θέμα θεωρώ πως δεδομένης της ταχύτητας που μεταφέρθηκαν τα μαθήματα σε διαδικτυακό περιβάλλον, δεν δόθηκε ο χρόνος να σχεδιαστούν τα μαθήματα αναλόγως, αλλά προφανώς αυτό είναι ένα θέμα που αφορά την και τυπική τριτοβάθμια εκπαίδευση εν γένει.»

Στην πέμπτη ερώτηση, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν έχουν δεχθεί παράπονα από φοιτητές σχετικά με δυσκολίες στην πρόσβαση στην πλατφόρμα τηλεκπαίδευσης, αλλά και στην επικοινωνία με το διοικητικό προσωπικό. Όλοι οι συμμετέχοντες απάντησε καταφατικά, δίνοντας και οι 14 την απάντηση «ΝΑΙ», κάτι που ίσως αποτελεί και μια ένδειξη της μη σωστής ανταπόκρισης της εκπαιδευτικής κοινότητας στις αλλαγές που επέφερε η πανδημία.

Ενδεικτική είναι η απάντηση της A12, η οποία τόνισε τόσο την δυσκολία πρόσβασης, όσο και την δυσκολία στην επικοινωνία:

«Είναι δύσκολη η επικοινωνία με όλα τα συμβαλλόμενα μέρη λόγω της τηλεργασίας και του μεγάλου όγκου των email και της δουλειάς λόγω της πανδημίας. Οι φοιτητές δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν με τις Γραμματείες τους και τους καθηγητές.»

Η A9 έδωσε μια παρόμοια απάντηση με την A12, αναφέροντας και το πρόβλημα της μη εξοικείωσης με τις ψηφιακές διαδικασίες:

«Δεν γνωρίζω συγκεκριμένες γραμματείες. Απ' όσο ξέρω σε όλες έχει υπάρξει πρόβλημα. Το πρόβλημα ήταν με τους κωδικούς και την εξοικείωση των ηλεκτρονικών διαδικασιών»

Η A3 πέραν της δυσκολίας πρόσβασης, επισήμανε και την υπερφόρτωση της πλατφόρμας και τη δυσλειτουργία του ίντερνετ, λόγω του μεγάλου όγκου φοιτητών που συνδέονται:

«Φοιτητές είχαν προβλήματα ίντερνέτ, πρόσβασης λόγω υπερφόρτωσης από τους χρήστες στις πλατφόρμες, και αρκετά προβλήματα επικοινωνίας με διδακτικό και διοικητικό προσωπικό».

Το ενδιαφέρον της έκτης ερώτησης επικεντρώθηκε στο αν η τηλεκπαίδευση είχε κάποια επίδραση στα θέματα των κοινωνικών ανισοτήτων, όπως είναι για παράδειγμα το χαμηλό εισόδημα. Οι 12 από τους 14 απάντησε «ΝΑΙ», δηλαδή είχε επίδραση στις κοινωνικές ανισότητες η τηλεκπαίδευση.

Η Α1 αναφέρει ότι είχε αρνητική επίδραση, καθώς πολλοί φοιτητές δεν διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό για την τηλεκπαίδευση:

«Δε διαθέτουν όλοι οι φοιτητές την απαραίτητη υποδομή κάποιοι παρακολουθούσαν μέσω κινητών τηλεφώνων.»

Η Α3 υποστήριξε ότι το χαμηλό εισόδημα, και πολλές φορές και η γεωγραφική περιοχή, δεν δίνουν την δυνατότητα στην πρόσβαση των φοιτητών στην τηλεκπαίδευση:

«Οι φοιτητές με χαμηλό εισόδημα δεν είχαν ισότιμη πρόσβαση στην τηλεκπαίδευση όπως και το ίδιο παρατηρήθηκε και ανά γεωγραφική περιοχή.»

Σε δεύτερο υποερώτημα συζητήθηκε το αν η τηλεπαίδευση οδήγησε μείωση του φαινομένου του bullying. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ», καταδεικνύοντας ότι η τηλεκπαίδευση δεν έχει κάποια επίδραση όσον αφορά την εξάλειψη αυτών των φαινομένων.

Ωστόσο, η Α4 που ήταν η μόνη που απάντησε «ΝΑΙ», υποστηρίζει ότι η τηλεκπαίδευση έχει βοηθήσει στην εξάλειψη του άμεσου bullying, αλλά όχι του ψηφιακού:

«Το σωματικό - άμεσο λεκτικό προφανώς θα μειώθηκε, αλλά το έμμεσο και η δημιουργία «κλίματος» στην ψηφιακή τάξη ή το ηλεκτρονικό bullying φυσικά μπορεί να συνεχιστεί.»

Στην έβδομη ερώτηση, ερωτήθηκαν αν πρέπει η τηλεκπαίδευση να καθιερωθεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι 9 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», ενώ υπήρχαν και 3 που απάντησαν «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Η Α1 απάντησε «ΝΑΙ», υποστηρίζοντας ότι πρέπει να καθιερωθεί κυρίως στα μεταπτυχιακά προγράμματα:

«Ναι ειδικά στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών και σε κοινά online ξενόγλωσσα μαθήματα.»

Η Α4 από την άλλη, που ήταν στους 9 που απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», υποστηρίζει ότι πρέπει να καθιερωθεί συμπληρωματικά της δια ζώσης εκπαίδευσης:

«Πιστεύω ότι θα ήταν καλό να καθιερωθεί μόνο συμπληρωματικά της τυπικής εκπαίδευσης (για εργαζόμενους φοιτητές πχ).»

Στο δεύτερο υποερώτημα αυτής της ερώτησης έπρεπε να απαντήσουν αν πιστεύουν ότι η τηλεκπαίδευση θα είναι αποτελεσματική στα εργαστηριακά μαθήματα. Οι 13 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ». Η απάντηση αυτή δεν προκαλεί εντύπωση, αφού και

η μελέτη που κάναμε σε βιβλιογραφικό επίπεδο ανέδειξε ότι η τηλεκπαίδευση δεν εφαρμόστηκε στα εργαστηριακά μαθήματα, προφανώς γιατί είναι ξεκάθαρη η μη επιτυχής διεξαγωγή τους.

Η Α4 θεωρεί ότι, θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική αν υπήρχαν τα κατάλληλα τεχνολογικά μέσα, αλλά ακόμα και με αυτή την συνθήκη η αποτελεσματικότητα έχει μικρές πιθανότητες επίτευξης:

«Θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική με τη χρήση υψηλής τεχνολογίας - ειδικά σχεδιασμένες πλατφόρμες κ.λπ. (αυτή τη στιγμή δεν νομίζω ότι εφαρμόζεται στην Ελλάδα) και πάλι δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να λειτουργήσει αυτόνομα, χωρίς την εκπαίδευση με φυσική παρουσία.»

Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί όσον αφορά τις απόψεις των φοιτητών για τις συνέπειες από την κρίση της πανδημίας στην εκπαιδευτική διαδικασία είναι λίγες. Παρόλα αυτά, η πλειοψηφία των φοιτητών από τις έρευνες αυτές δείχνει ότι οι φοιτητές είναι θετικοί στην μετάβαση από τη δια ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, καθώς οι ίδιοι είναι εξοικειωμένοι με τα τεχνολογικά μέσα (Karalis & Raïkou, 2020). Οι φοιτητές μάλιστα θεωρούν αυτή την τροποποίηση της μαθησιακής διαδικασίας ως μια ευκαιρία ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων. Επομένως, είναι θετικά διακείμενοι ως προς αυτή την αλλαγή, και είναι πιο αισιόδοξοι για την ακαδημαϊκή τους εξέλιξη (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raïkou, 2020). Το μόνο που επισημαίνεται από τους φοιτητές ως αρνητικό είναι η αδυναμία αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας με τους συμφοιτητές τους (Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016).

Στον 2^ο θεματικό άξονα του ερωτηματολογίου επιδιώξαμε να αναδείξουμε τις απόψεις των ερωτώμενων σχετικά με την απόδοση των φοιτητών μέσα στην πανδημία. Οι ερωτήσεις σε αυτό τον θεματικό άξονα, ήταν οι 8 και 9.

Οι κώδικες από τις απαντήσεις στα σχόλια είναι οι ακόλουθοι:

Πίνακας 10: Κώδικες 2^{ου} θεματικού άξονα

ΒΕΛΤ.ΑΠΟ.

ΠΡΟΦΑΝΩΣ

ΛΕΙ.ΑΡΝ.

Στην ερώτηση 8 οι συμμετέχοντες εξέφρασαν την άποψη τους για το αν η πανδημία επηρέασε την απόδοση των φοιτητών. Οι 10 από τους 14, απάντησαν «ΟΧΙ», δηλ. ότι δεν επηρεάστηκε, ενώ υπήρξαν και 3 που απάντησαν «ΝΑΙ».

Η Α1 βέβαια ήταν η μόνη που απάντησε «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ» και υποστήριξε μάλιστα ότι οι αποδόσεις των φοιτητών όχι μόνο δεν επηρεάστηκαν, αλλά βελτιώθηκαν κιόλας:

«Δεν υπήρξε επιδείνωση αντίθετα οι αποδόσεις βελτιώθηκαν στις εξετάσεις. Ωστόσο, δεν συμμετέχουν όλοι ενεργά στο μάθημα.»

Η Α4 από την άλλη αντιπροσωπεύει την άποψη των περισσότερων συμμετεχόντων, καθώς θεωρεί ότι η απόδοση των φοιτητών επηρεάστηκε και μάλιστα αρνητικά:

«Πιστεύω ότι επηρέασαν την απόδοση, τουλάχιστον στην πλειονότητα των φοιτητών. Η παρατεταμένη έκθεση στην οθόνη (screen effect / απνία- παραίτηση - επιθετικότητα - κατάθλιψη) σε συνδυασμό με τα καταχρηστικά μέτρα της Κυβέρνησης για την covid (παρατεταμένος εγκλεισμός) μπορεί να λειτούργησαν αρνητικά στην απόδοση των φοιτητών, ειδικά αυτών που κατοικούν στα μεγάλα πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα, χωρίς επαρκή προσωπικό χώρο.»

Η ερώτηση 9 σχετιζόταν με το αν η κοινωνικοποίηση των φοιτητών, μειώθηκε με την τηλεκαίδηση. Όλοι απάντησαν «ΝΑΙ», με ενδεικτική την απάντηση της Α1:

«Προφανώς, ωστόσο συνομιλούν μεταξύ τους για τα μαθήματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.»

Ο 3^{ος} θεματικός άξονας επικεντρώνεται στο κατά πόσο η πανδημία είχε επιπτώσεις στο ερευνητικό έργο του ΠΑΠΕΙ, και καλύπτει τις ερωτήσεις 10 έως 12.

Οι κώδικες από τα σχόλια που δόθηκαν παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 11: Κώδικες 3^{ου} θεματικού άξονα

ΣΥΝ.ΔΙΑ.

ΌΧΙ

ΔΕ.ΓΝΩ.

ΕΠΗ.ΑΡΝ.

Στη δέκατη ερώτηση αναδείχθηκε η άποψη των συμμετεχόντων για το αν πιστεύουν ότι επηρεάστηκε το ερευνητικό έργο των φοιτητών από την πανδημία. Η απάντηση ήταν θετική, καθώς οι 10 από τους 14 απάντησαν «ΝΑΙ», και 2 «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Η Α4 απάντησε ότι, δεν μπορεί να έχει συνολική άποψη, αλλά εκ πρώτης όψεως η επίδραση υπήρχε και ήταν αρνητική:

«Δεν μπορώ να γνωρίζω αν επηρεάστηκε συνολικά. Προσωπικά, μέχρι να εξοικειωθώ με το χειρισμό ερευνητικών θεμάτων, το γεγονός ότι η βιβλιοθήκη ήταν κλειστή με επηρέασε αρνητικά στην αρχή.»

Το δεύτερο σκέλος της δέκατης ερώτησης αφορά την αρνητική απόδοση των φοιτητών. Οι 10 από τους 14, πιστεύουν ότι είχε αρνητική επίδραση στην απόδοση των φοιτητών απαντώντας «ΝΑΙ» ενώ μόνο 3 απάντησαν «ΟΧΙ».

Αντιπροσωπευτική είναι απάντηση της Α4, η οποία υποστήριξε ότι οι οικονομικές και ψυχολογικές επιπτώσεις καθώς και οι κλειστές βιβλιοθήκες επηρέασαν αρνητικά την απόδοση των φοιτητών:

«Δεδομένων των κλειστών βιβλιοθηκών και των ψυχολογικών - οικονομικών επιπτώσεων που έχουν περιγραφεί παραπάνω, πιστεύω ότι επηρεάστηκαν αρνητικά. Σε άλλες περιπτώσεις, λιγότερες θεωρώ, στις οποίες υπάρχει το οικονομικό- κοινωνικό ανάλογο υπόβαθρο θεωρώ ότι μπορεί και επηρεάστηκαν θετικά.»

Στην ενδέκατη ερώτηση, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν η εγκαθίδρυση της «Ερευνητικής Ταυτότητας» του φοιτητή θα επηρεάσει θετικά την απόδοσή του. Οι 13 από τους 14 απάντησαν «ΝΑΙ» και μόνο ένας απάντησε «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ». Οι συμμετέχοντες δεν πρόσθεσαν κάποιο σχετικό σχόλιο σε αυτή την ερώτηση.

Η δωδέκατη ερώτηση ήταν αν η εξομοίωση των Ευρωπαϊκών πιστοποιήσεων μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. θα βοηθούσε τους Ευρωπαίους φοιτητές στην ένταξη τους στο ΠΑΠΕΙ, αλλά και στην διεξαγωγή της έρευνάς τους. Οι 12 από τους 14 απάντησαν ΝΑΙ, χωρίς να αφήσουν κάποιο περαιτέρω σχόλιο.

Στον 4^ο θεματικό άξονα εξετάστηκε ο βαθμός επιτυχίας των πολιτικών που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας, στο ΠΑΠΕΙ. Οι ερωτήσεις σε αυτόν τον θεματικό άξονα ήταν από την 13 έως την 16. Τα κωδικοποιημένα σχόλια παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 12: Κώδικες 4^{ου} θεματικού άξονα

ΟΛ.ΤΑ.ΜΑΘ.	ΔΕ.ΥΠ.ΛΥ	ΥΠ.ΠΡΟ.	ΕΙΝ.ΑΝΑΠ.
ΛΕΙ.ΘΕΤ.	ΙΣ.ΟΧ.	ΜΑΛ.ΛΕΙ.	ΜΑΛ.ΕΞΑΡ.

Στη δέκατη τρίτη ερώτηση έπρεπε να απαντήσουν αν υπήρξε μείωση στα δίδακτρα των μεταπτυχιακών προγραμμάτων λόγω της τηλεκπαίδευσης. Μόνο 3 από τους συμμετέχοντες απάντησαν στην ερώτηση αυτή, και μάλιστα με «ΟΧΙ», καθώς οι περισσότεροι δεν γνώριζαν. Μόνο η Α1 απάντησε ότι μάλλον δεν υπήρξε μείωση στα δίδακτρα.

Στο δεύτερο υποερώτημα ερωτήθηκαν αν κατά την άποψη τους η τηλεκπαίδευση θα μπορούσε να είναι ένας τρόπος αύξησης των οικονομικών εσόδων στο ΠΑΠΕΙ. Οι απαντήσεις ποικίλλουν καθώς οι 6 από τους 13 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», 3 απάντησαν «ΝΑΙ», και 2 απάντησαν «ΟΧΙ».

Η Α6 ήταν μια από τους συμμετέχοντες που απάντησε «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ»:

«Η χρήση της τηλεκπαίδευσης θα μπορούσε να αποτελέσει αύξηση των οικονομικών εσόδων στο ΠαΠει».

Στον αντίποδα η Α4 επισήμανε ότι η τηλεκπαίδευση δεν πρέπει να είναι μέσο αύξησης εσόδων:

«Δεν θεωρώ ότι η τηλεκπαίδευση θα έπρεπε να είναι ένας υψηλά ενδεχόμενος τομέας για την αύξηση των οικονομικών του Πανεπιστημίου.»

Στη δέκατη τέταρτη ερώτηση, ερωτήθηκαν αν οι πολιτικές αυτές διευκόλυναν την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι 12 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ», και ένας «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ». Επομένως, δεν παρατηρείται κάποιο θετικό αποτέλεσμα από τους συμμετέχοντες με την εφαρμογή αυτών των πολιτικών. Μόνο η Α4 υποστήριξε ότι, λειτούργησε θετικά.

Στο δεύτερο σκέλος, συζητήθηκε αν μπορεί να είναι αποτελεσματική η μαθησιακή διαδικασία όταν στο μάθημα συμμετέχουν πάνω από το 50 άτομα. Η απάντηση είναι ξεκάθαρα αρνητική, καθώς οι 12 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ».

Ενδεικτική είναι η απάντηση της Α3:

«Με την τηλεκπαίδευση όχι δεν είναι αποτελεσματική, δεν υπάρχει συμμετοχή των φοιτητών»

Η Α4 απάντησε «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», σχολιάζοντας το εξής:

«Όσον αφορά την τηλεκπαίδευση ίσως να μην είναι αποτελεσματική, όμως εξαρτάται από το σχεδιασμό του μαθήματος. Υπό συνθήκες μπορεί να είναι (εργασίες σε υποομάδες κλπ)»

Η δέκατη πέμπτη ερώτηση αφορούσε το αν οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση της πανδημίας στο ΠΑΠΕΙ. Οι 12 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ» και οι υπόλοιποι απάντησαν «ΝΑΙ», κάτι που σημαίνει ότι οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ότι ικανοποιητικές.

Η Α1 αναφέρει ότι, υπάρχουν κάποια προβλήματα όσον αφορά το ΠΑΠΕΙ, αλλά οι πολιτικές ήταν ικανοποιητικές:

«Το πρόβλημα υπάρχει με τις mega-classes αλλά δεν ευθύνεται το ΠΑΠΕΙ για αυτό αλλά ο περιορισμένος αριθμός θέσεων ΔΕΠ που δίνει το Υπουργείο. Το ΠΑΠΕΙ παρείχε πλήρη υποστήριξη στην ψηφιακή λειτουργία των μαθημάτων»

Στην δέκατη έκτη ερώτηση έπρεπε να απαντήσουν αν αυτές οι πολιτικές πρέπει να καθιερωθούν. Οι 9 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ», ενώ 2 απάντησαν «ΝΑΙ» και 2 «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Η Α4 υποστήριξε ότι, εξαρτάται σε ποιες πολιτικές αναφερόμαστε:

«Αναλόγως. Πολιτικές που προάγουν τη Συμπεριληπτική Εκπαίδευση και βοηθούν την μαθησιακή επίδοση των φοιτητών, ναι θα ήταν καλό να καθιερωθούν (μαγνητοσκοπημένα μαθήματα για τους εργαζόμενους φοιτητές πχ - Ασύγχρονη εξατομικευμένη μάθηση)»

Στον 5^ο θεματικό άξονα επικεντρωθήκαμε στις αλλαγές που γίνονται αναφορικά με το ΠΑΠΕΙ και το πρόγραμμα Erasmus+. Ο άξονας αυτός αποτελούταν μόνο από την ερώτηση 17, και είχε δύο ερωτήματα. Τα σχόλια κωδικοποιήθηκαν και παρατίθενται παρακάτω:

Πίνακας 13: Κώδικες 5^{ου} θεματικού άξονα

ΔΕ. ΠΡΕ.

ΕΙΝ.ΠΡΩΤ.

Στην ερώτηση αυτή αρχικά ερωτήθηκαν αν το Erasmus+, πρέπει να ενσωματωθεί στην ψηφιακή πλατφόρμα. Σε αυτό οι 12 από τους 14 απάντησε θετικά. Μόνο η Α3 απάντησε με «ΟΧΙ», καθώς θεωρεί ότι αντιτίθεται στη φιλοσοφία του προγράμματος:

«Αναφορικά με τη διαχείριση ναι ήδη εφαρμόζεται πιλοτικά το ERASMUS + without paper, αναφορικά με την εκπαιδευτική διαδικασία όχι δεν πρέπει να γίνει ψηφιακά , γιατί είναι αντίθετη με την αρχική φιλοσοφία του προγράμματος.»

Στο δεύτερο σκέλος, ερωτήθηκαν αν ακόμα και στην περίοδο της υγειονομικής κρίσης το Erasmus θεωρείται καινοτόμο. Οι απαντήσεις ήταν θετικές, και οι 10 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Η Α4 σχολίασε ότι:

«Ναι, είναι πρωτοπόρο γιατί είναι σε φάση εφαρμογής ηλεκτρονικών (λιγότερων γραφειοκρατικών και χρονοβόρων) διαδικασιών - Dashboard. Επίσης προσαρμόστηκε γρήγορα στις συνθήκες πανδημίας εφαρμόζοντας μεικτές ευκαιρίες κινητικότητας - blended mobilities. »

Ο 6^{ος} θεματικός άξονας, παρουσιάζει προτάσεις έτσι ώστε η εξ αποστάσεως εκπαίδευση να προσφέρει τα κατάλληλα επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές, και οι ερωτήσεις εκτείνονται από την 18 έως την 21. Τα σχόλια κωδικοποιήθηκαν στον ακόλουθο πίνακα:

ΥΠ.ΠΛΕΟ.

ΙΣΩΣ

ΜΠΟ.ΝΑ.ΓΙΝ.

Στη δέκατη όγδοη ερώτηση ερωτήθηκαν αν η εξ αποστάσεως εκπαίδευση παρέχει περισσότερες πληροφορίες στους φοιτητές. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΝΑΙ», 2 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ» και ένας μόνο «ΟΧΙ».

Η Α4 σχολίασε μάλιστα ότι:

«Ρpτ και γενικά υλικό στέλνεται στους φοιτητές και κατά την τυπική εκπαίδευση. Έχει πλεονεκτήματα η τηλεεκπαίδευση αλλά δεν γίνεται κατά τη γνώμη μου να αντικαταστήσει τη φυσική παρουσία (δεδομένων και των ελλείψεων παροχής εξελιγμένων applications για τη διεξαγωγή του μαθήματος). Θα μπορούσε να είναι εφικτό αν αφιερωθεί χρόνος για τον κατάλληλο σχεδιασμό του υλικού κλπ του μαθήματος, και πάλι επικουρικά.»

Η δέκατη ερώτηση επικεντρώνεται στο αν η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αυξάνει το ενδιαφέρον των φοιτητών. Οι 12 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ».

Η Α4 απάντησε «ΟΧΙ», γιατί θεωρεί ότι λόγω της έλλειψης παρουσίας δεν αυξάνεται το ενδιαφέρον.

Στην εικοστή ερώτηση σχολιάζεται το εάν μέσα από την εξ αποστάσεως εκπαίδευση μειώνεται η κριτική ικανότητα των φοιτητών. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΝΑΙ».

Μέσα σε αυτούς είναι και η Α4, η οποία σχολίασε:

«Ισως, λόγω της έλλειψης προσωπικής επικοινωνίας»

Στην τελευταία ερώτηση αυτού του θεματικού άξονα, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν αν η εξ αποστάσεως εκπαίδευση προσφέρει ευκολότερη πρόσβαση των φοιτητών, στο εκπαιδευτικό υλικό. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», με αντιπροσωπευτικό το σχόλιο της Α4:

«Ευκολότερη θα γίνει αν η εξΑΕ συνοδεύεται από πλούσιο (ενδεχομένως και διαδραστικό) υλικό και κατάλληλες εύχρηστες πλατφόρμες, σύνδεση σε εθνικές και παγκόσμιες βιβλιοθήκες κλπ.»

Ο τελευταίος θεματικός άξονας αφορά την αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού/ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της Τ.Ε. Οι ερωτήσεις εκτείνονται από την 22 έως την 25.

Οι κώδικες είναι οι ακόλουθοι:

Πίνακας 14: Κώδικες 7^{ου} θεματικού άξονα

E.S.G	ΔΕ.ΔΙΑ.ΠΟ.	ΔΙΕ.ΠΑΝ.
ΜΑΛ.ΑΠΟ.	ΜΕ.ΠΡΟΪ.	

Στην ερώτηση 22 μελετήθηκε το εάν η Πολιτεία επιδιώκει τα Ελληνικά Πανεπιστήμια να γίνουν ισότιμα ερευνητικά με τα αντίστοιχα Ευρωπαϊκά. Οι απαντήσεις ήταν αρνητικές, καθώς οι 10 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ».

Η Α4 απάντησε «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», γιατί πιστεύει ότι η Πολιτεία αποτυγχάνει σε αυτό:

«Και να τον έχει ως στόχο με σκοπό τη βελτίωση, μάλλον αποτυγχάνει.»

Στην ερώτηση 23 ερωτήθηκαν αν θεωρούν ότι πρέπει να εφαρμοστούν Ευρωπαϊκές Διαδικασίες για την αξιολόγηση του Ακαδημαϊκού και Διοικητικού Προσωπικού. Οι 10 από τους 14 απάντησαν «ΟΧΙ». Η Α1 μάλιστα ανέφερε:

«Και η Ελλάδα έχει ήδη υιοθετήσει πλήρως τα European Standards and Guidelines του ΕΗΕΑ.»

Στην ερώτηση 24 ερωτήθηκαν αν πιστεύουν ότι το ΠΑΠΕΙ θα έχει μια επιτυχημένη πορεία ενσωμάτωσης στην Διεθνή Ακαδημαϊκή κοινότητα. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΝΑΙ», και μόνο η Α1 απάντησε «ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ» σχολιάζοντας: *«Έχει πολύ μικρό μέγεθος και δε διαθέτει τους ανθρώπινους και υλικούς πόρους».*

Στην 25η και τελευταία ερώτηση έπρεπε να απαντήσουν αν απόφοιτοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών προγραμμάτων του ΠΑΠΕΙ πρέπει να γίνονται δεκτοί σε Διεθνή Πανεπιστήμια. Οι 11 από τους 14 απάντησαν «ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ», και οι υπόλοιποι 3 «ΝΑΙ». Επομένως, υπάρχει θετική άποψη σχετικά με της σπουδές των αποφοίτων των μεταπτυχιακών και διδακτορικών προγραμμάτων του ΠΑΠΕΙ σε διεθνή πανεπιστήμια. Ενδεικτική είναι η απάντηση της Α1, η οποία θεωρεί ότι πρέπει το ΠΑΠΕΙ να αποκτήσει ένα πιο διεθνές προφίλ:

«Πρέπει να αυξηθεί η ορατότητα του Πανεπιστημίου διεθνώς.»

7. Συμπεράσματα-προτάσεις

Βασικός σκοπός της Διπλωματικής ήταν να διερευνήσει τις συνέπειες της πανδημίας στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και στην επανατοποθέτηση (rebranding) των Ελληνικών Ιδρυμάτων στην διαδικασία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σε θεσμικό αλλά και σε λειτουργικό επίπεδο. Ειδικότερα, στη Διπλωματική αναλύθηκε η περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως προς τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα.

Με την ολοκλήρωση της Διπλωματικής καλύφθηκε ένα βασικό κενό της Ελληνικής βιβλιογραφίας αναφορικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας στην Τ.Ε. Στην Ελλάδα έχουν δημοσιευτεί ελάχιστες έρευνες (Karalis & Raikou, 2020, Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020) που δεν εστιάζουν στις μεταρρυθμίσεις του Ελληνικού θεσμικού πλαισίου για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Επομένως στο πλαίσιο της Διπλωματικής συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν όλα τα πρόσφατα επιστημονικά δεδομένα για να οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα σε σχέση με το υπό εξέταση θέμα.

Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της Διπλωματικής είναι ότι σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020,

Karalis & Raikou, 2020), το νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον αποτελεί ευκαιρία να αναπτύξουν νέες δεξιότητες που μπορούν να τους βοηθήσουν στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Ιδιαίτερα σημαντικό κρίνεται το γεγονός ότι οι φοιτητές των πανεπιστημίων, όντας εξοικειωμένοι με τα νέα μέσα δεν αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη διαδικτυακή διδασκαλία (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raikou, 2020).

Ένα από τα βασικά μειονεκτήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σύμφωνα με τις απόψεις των σπουδαστών (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raikou, 2020, Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016) είναι η αδυναμία αλληλεπίδρασης με συναδέλφους και τους εκπαιδευτικούς.

Μέσα από τη μελέτη των επιπτώσεων της πανδημίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση διαπιστώθηκε ότι τα Πανεπιστήμια έχουν να αντιμετωπίσουν προκλήσεις σχετικά με τον ψηφιακό μετασχηματισμό που επέφερε η ραγδαία αύξηση και ζήτηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (Kedreka & Katsidis, 2020). Η αυξημένη ζήτηση για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση οδήγησε στην ανάδειξη μιας νέας ψηφιακής παιδαγωγικής πρακτικής που διαφέρει από την παραδοσιακή. Ωστόσο, τα περισσότερα Πανεπιστήμια δεν ήταν έτοιμα για την ψηφιακή μετάβαση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση (European University Association, 2020, OECD, 2020).

Στο επίπεδο της Ελλάδας τα πανεπιστήμια ακολούθησαν συγκεκριμένες θεσμικές μεταρρυθμίσεις για να ανταποκριθούν στις διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές ανάγκες των σπουδαστών επιχειρώντας παράλληλα να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες μάθησης.

Ειδικότερα, η ανασκόπηση των Ελληνικών εκπαιδευτικών πολιτικών της Τ.Ε. εν μέσω της πανδημίας έδειξε ότι η Ελλάδα ανταποκρίθηκε άμεσα στην αντιμετώπιση κομβικών εκπαιδευτικών ζητημάτων που προέκυψαν κατά την κρίση της πανδημίας. Ωστόσο, χρειάζονται και άλλες συντονισμένες κυβερνητικές προσπάθειες για την αναβάθμιση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των Ελληνικών Πανεπιστημίων με έμφαση στην ποιότητα των εκπαιδευτικών διαδικασιών, της διδασκαλίας και της μάθησης.

Τόσο η βιβλιογραφική ανασκόπηση (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raikou, 2020, Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016) όσο και η πρωτογενής έρευνα ανέδειξαν ότι η κρίση της πανδημίας είχε σημαντικές επιπτώσεις στην Ελληνική ΤΕ.

Εστιάζοντας στην περίπτωση του Πανεπιστημίου Πειραιά, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας, κρίνεται σημαντική η ανάπτυξη και η εφαρμογή νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων με την βοήθεια των νέων τεχνολογιών. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες στην έρευνα θεωρούν ότι η τηλεεκπαίδευση είναι μια σημαντική ευκαιρία. Σε αυτό το σημείο υπάρχει συμφωνία μεταξύ των πρωτογενών και των δευτερογενών ευρημάτων (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raïkou, 2020, Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016). Ωστόσο, σε αντίθεση με τις προηγούμενες έρευνες (Kamarianos συν άλλοι, 2020, Kedreka & Katsidis, 2020, Karalis & Raïkou, 2020, Farrel συν άλλοι, 2019, Kedreka, 2016) η παρούσα έρευνα ανέδειξε τους βασικούς λόγους που ο μετασχηματισμός της εκπαίδευσης συνιστά μια ευκαιρία, π.χ. για την αναβάθμιση ψηφιακών υποδομών και λογισμικού με Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, την αναβάθμιση ψηφιακών δεξιοτήτων της ακαδημαϊκής κοινότητας με Ευρωπαϊκή χρηματοδότηση, την αναβάθμιση των προσφερόμενων online ευκαιριών κατάρτισης από τα πανεπιστήμια μέσω των ΚΕΔΕΒΙΜ, καθώς και για την ευκαιρία που δίνεται σε φοιτητές να παρακολουθούν τα μαθήματά τους. Σε αυτό το σημείο τα αποτελέσματα της πρωτογενούς έρευνας συγκλίνουν με τα αποτελέσματα της διεθνούς έρευνας που διεξήχθη από το International Association of Universities (2021), η οποία έδειξε ότι η κρίση της πανδημίας οδήγησε στην ανάδυση μιας διαφορετικής παιδαγωγικής στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και μάθησης.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα συμφωνούν με την κριτική που έχει δεχτεί η τηλεεκπαίδευση για διάφορους λόγους (π.χ. έλλειψη κατάρτισης από το προσωπικό, έλλειψη υποστήριξης από το κράτος, μη εξελιγμένα τεχνολογικά μέσα, δυσκολίες πρόσβασης και επικοινωνίας). Σε αυτό το πλαίσιο, η Διπλωματική ανέδειξε κάποια από τα βασικά προβλήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Σε αυτό το σημείο η πρωτογενής έρευνα συμφωνεί με τα αποτελέσματα της έρευνας της Koutselini (2020) η οποία επίσης ανέδειξε τις ιδιαιτερότητες της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και την ανάγκη προσαρμογής της με τη χρήση ψηφιακά προηγμένων προσεγγίσεων διδασκαλίας και εκπαιδευτικών τεχνικών (Koutselini, 2020).

Από την Ελλάδα λείπουν έρευνες σε σχέση με τα βασικά προβλήματα αλλά η πρωτογενής έρευνα παρουσιάζει συγκλίσεις με την έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2020) και του ΟΟΟΣΑ (2020). Επομένως, διαπιστώνεται ότι τα προβλήματα είναι πάνω κάτω τα ίδια τόσο για την Ελληνική όσο και για την

Ευρωπαϊκή αλλά και την Παγκόσμια εκπαιδευτική Κοινότητα. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες της έρευνας από το Πανεπιστήμιο του Πειραιά πιστεύουν ότι θα πρέπει να συνεχιστεί και να καθιερωθεί η τηλεεκπαίδευση. Αυτό εν μέρει ίσως να οφείλεται στο γεγονός ότι η τηλεεκπαίδευση δεν επηρέασε την απόδοση των φοιτητών. Κάποιοι μάλιστα δήλωσαν ότι οι επιδόσεις των φοιτητών αυξήθηκαν. Όμως μειώθηκε η κοινωνικοποίησή τους αλλά και το ερευνητικό τους έργο. Ομοίως και άλλες έρευνες (Jethro, Grace & Thomas, 2021, Pande, Wadhai & Thakare, 2016) έχουν αναδείξει τις αρνητικές επιπτώσεις της χρήσης των νέων τεχνολογιών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση όπως η έλλειψη της διαπροσωπικής επαφής των διδασκόντων με τους φοιτητές κάτι που οδηγεί σε μειωμένη κοινωνικοποίηση αλλά και στη μη δυνατότητα επίλυσης αποριών.

Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των Ελληνικών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων σε θεσμικό πλαίσιο, οι συμμετέχοντες στην έρευνα δήλωσαν ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές δεν διευκόλυναν την εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, αρνητικές ήταν οι απόψεις των συμμετεχόντων για την γενική αποδοτικότητα και διευκόλυνση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Για παράδειγμα, οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μειώνει την κριτική ικανότητα των φοιτητών. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με τις απόψεις των συμμετεχόντων το ΠΑΠΕΙ θα έχει μια επιτυχημένη πορεία ενσωμάτωσης στην Διεθνή Ακαδημαϊκή κοινότητα.

Με την ολοκλήρωση της Διπλωματικής είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τόσο η πρωτογενής όσο και η δευτερογενής έρευνα (Jethro, Grace & Thomas, 2021, Pande, Wadhai & Thakare, 2016) ανέδειξαν τη σημασία της αποτελεσματικότερης αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών για την αναβάθμιση της ποιότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Με την ολοκλήρωση της έρευνας γίνονται κάποιες προτάσεις με σκοπό τη βελτίωση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης των Ελληνικών Πανεπιστημίων εν μέσω πανδημίας. Αρχικά, προτείνεται η επιμόρφωση των καθηγητών πάνω σε θέματα χρήσης νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση. Οι νέες τεχνολογίες μπορούν να βελτιώσουν τόσο τις υπάρχουσες παιδαγωγικές προσεγγίσεις όσο και την απόδοση των σπουδαστών. Σύμφωνα μάλιστα με τα αποτελέσματα της έρευνας κρίνεται απαραίτητη η εφαρμογή νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων με την βοήθεια των νέων τεχνολογιών. Οι νέες αυτές προσεγγίσεις θα πρέπει να είναι προσανατολισμένες στην ανάπτυξη της

διαδραστικής μάθησης και στην προώθηση της συνεργασίας τόσο μεταξύ των σπουδαστών όσο και μεταξύ των καθηγητών και των σπουδαστών.

Χρήσιμη κρίνεται επίσης η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ των Ελληνικών και Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων προκειμένου να γίνει ανταλλαγή καλών πρακτικών και να βελτιωθούν οι διαδικασίες της εκπαίδευσης και της μάθησης.

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας προτείνεται επιπλέον η επιμόρφωση του προσωπικού των Ελληνικών Πανεπιστημίων πάνω στην εξ αποστάσεως διδασκαλία. Η επιμόρφωση μπορεί να βοηθήσει τους καθηγητές τόσο στην ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών προσεγγίσεων όσο και στην προσαρμογή τους στην ανάδειξη των νέων παιδαγωγικών πρακτικών. Το κράτος θα πρέπει να παρέχει ανάλογη στήριξη στα Ελληνικά Πανεπιστήμια τόσο σε επίπεδο χρηματοδότησης όσο και σε επίπεδο ανάπτυξης προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης για τους καθηγητές, με σκοπό την περαιτέρω βελτίωση και ανάπτυξη των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων τους. Τέλος οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να γίνουν πιο ευέλικτες λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαίτερες ανάγκες του εκάστοτε Πανεπιστημίου.

Το θέμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εν μέσω της κρίσης της πανδημίας χρήζει περαιτέρω διερεύνησης καθότι από την Ελληνική βιβλιογραφία λείπουν σχετικές έρευνες. Το θέμα προτείνεται να μελετηθεί μελλοντικά με τη αξιοποίηση διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων (π.χ. ποσοτική ή μεικτή έρευνα) αλλά και με τη χρήση διαφορετικών μεθοδολογικών εργαλείων.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Azorín, C. (2020). Beyond COVID-19 supernova. Is another education coming? *Journal of Professional Capital and Community*, 5(3), pp. 381-390. <https://doi.org/10.1108/JPCC-05-2020-0019>

Alemano, A. (2020). The European Response to COVID-19: From Regulatory Emulation to Regulatory Coordination? Cambridge University Online. Διαθέσιμο: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/european-response-to-covid19-from-regulatory-emulation-to-regulatory-coordination/F4CA8FEC38915D31EC0D680E29A71A8B>

Chang, C. & Yano, C. (2020). *How countries addressing the covid 19 challenges in education?* UNESCO report Διαθέσιμο: <https://www.gecv.ac.in/uploads/ssip/UNESCO%20snap%20shot%20for%20maintaining%20education.pdf>

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Μεταίχμιο.

Denzin, N., & Lincoln, Y. (2005). *The SAGE handbook of qualitative research*. Sage Publications.

Dimopoulos, A. (2020). *The Greek universities and the pandemic covid-19*. Διαθέσιμο:

https://en.uoa.gr/announcements_and_events/view_announcement/the_greek_universities_and_the_pandemic_covid_19/

European University Association (2020). *European higher education and covid 19 crisis*. European University Association asb. Διαθέσιμο: https://eua.eu/downloads/publications/briefing_european%20higher%20education%20in%20the%20covid-19%20crisis.pdf

European Commission (2020). *European Universities Initiative Survey on the impact of COVID-19 on European Universities*.

European Center of Vocational Training (2021). *Greece Responsives to Covid 19 outbreak*. Διαθέσιμο: <https://www.cedefop.europa.eu/en/news-and-press/news/greece-responses-covid-19-outbreak>

Gannon, K. (2020). 4 Lessons from Moving a Face-to-Face Course Online. *The Chronicle of Higher Education. Special Issue "Moving Online Now"*, 1(2), pp.24-27. doi: 10.1007/s10755-006-9010-z.

Chahrour M, Assi S, Bejjani M, Nasrallah AA, Salhab H, Fares MY, Khachfe HH. *Cureus*. (2020). A bibliometric analysis of COVID-19 research activity: a call for increased output, 20(2), p. 12.

Cresswell KM, Worth A. & Sheikh A (2010). Actor-Network Theory and its role in understanding the implementation of information technology developments in healthcare. *BMC Med Inform Decis Mak*, 10 (1), pp. 67-10. Doi.1186/1472-6947-10-67.

Daniel, S.J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects* 49, pp. 91–96. <https://doi.org/10.1007/s11125-020-09464-3>

Digital education action plan (2017-2021). *European Educationa after Covid 19 era*. Διαθέσιμο: https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/deap-communication-sept2020_en.pdf

European Union (2021). *Tertiary Education and COVID-19: Impact and Mitigation Strategies in Europe and Central Asia*.

European Commission (2021). *Coronavirus Learning resources*. Διαθέσιμο: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/coronavirus-online-learning-resources/eu-funded-projects_en

European Commission (2021). *How universities cope with Covid 19*. Διαθέσιμο: <https://www.coe.int/en/web/education/how-do-schools-and-universities-cope>

Farrell O., Brunton J., Costello E., Donlon E., Trevaskis S., Eccles S., Ni She C. (2019). An investigation of effective online teaching: a needs analysis of online educators and online students, Dublin: #Openteach Project.

Fragoulis, I. & Valkanos, E. (2016). The continuing training of the Professors of ASPAITE in Heraklion, Crete, within the framework of University Pedagogy. In K. Kedraka, (Ed.), Proceedings of the University Pedagogy Symposium: Education and Teaching in Higher Education, a terra incognita? Alexandroupolis, 9 - 11 September 2016: 163-169.

Greek News Agenda (2021). *Distance learning after the closure of schools in Greece*. Διαθέσιμο: <https://greeknewsagenda.gr/topics/business-r-d/7178-distance-learning-after-the-closure-of-schools-in-greece>

Heale R , James S , Garceau ML. (2016). A multiple-case study in nurse practitioner-led clinics: an exploration of the quality of care for patients with multimorbidity. *Nurs Leadersh*, 23(1), pp. 29:37–45.doi:10.12927/cjnl.2016.24891

International Association of Universities (2021). *The impact of Covid 19 on higher education around the world*. Διαθέσιμο: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/iau_covid19_and_he_survey_report_final_may_2020.pdf

Karalis, T. (2020). Planning and evaluation during educational disruption: lessons learned from COVID-19 pandemic for treatment of emergencies in education. *European Journal of Education Studies*, 7(4), 125-142. doi: 10.5281/zenodo.3789022

Karalis, T. & Raikou, N. (2020). Teaching at the Times of COVID-19: Inferences and Implications for Higher Education Pedagogy. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(5), 479–493. doi:10.12927/cjnl.2016.24891

Kamarianos I., Adamopoulou A., Lambropoulos H. & Stamelos G. (2020). Towards an Understanding of University Students' Response in Times of Pandemic Crisis (Covid-19). *European Journal of Education Studies*, 7(7), pp. 20-40. DOI: 10.46827/ejes.v7i7.3149

Kedraka K. (2016). University Pedagogy: Past, Present and Future. In K. Kedraka, (Ed.) Proceedings of the University Pedagogy Symposium: Education and Teaching in Higher Education, a terra incognita? Alexandroupolis, 9 – 11, pp. -39. DOI: 10.46827/ejes.v7i7.3149

Kedraka, K., & Kaltsidis, C. (2020). Effects Of The Covid-19 Pandemic On University Pedagogy: Students Experiences And Considerations. *European Journal of Education Studies*, 7(8). doi:10.46827/ejes.v7i8.3176

Koutselini, M. (2020). Quality assurance of e-learning within higher education: The philosophical and operational framework. *Academia* 18, 132-144. doi: <https://doi.org/10.26220/aca.3214>.

Marinoni., G., Jensen., T Hilligje van't Land. (2020). The Impact Of Covid-19 On Higher Education Around The World IAU Global Survey Report.

Meho, L. I. (2006). E-mail interviewing in qualitative research: A methodological discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57, 1284–1295

OECD (2020). *Education responses to covid-19: Embracing digital learning and online collaboration*. Διαθέσιμο: https://oecd.dam-broadcast.com/pm_7379_120_120544-8ksud7oaj2.pdf.

Papaioanou, T. (2021). *Out of chaos, a new era emerges for Greek universities*. University World News. Διαθέσιμο: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20210217102114780>

Pifarré i Arolas, H., Acosta, E., López-Casasnovas, G. et al. Years of life lost to COVID-19 in 81 countries. *Sci Rep* 11, 3504 (2021). <https://doi.org/10.1038/s41598-021-83040-3>

Reimers, F. M. & Schleicher, A. (2020). A framework to guide an education response to the COVID-19 Pandemic of 2020. OECD. Διαθέσιμο: https://www.hm.ec/sites/default/files/framework_guide_v1_002_harward.pdf

Schwandt, T. (2007). *The Sage dictionary of qualitative inquiry*. Sage Publications.

Naujokaitytė, G. (2021). *Studying abroad will look very different for Erasmus students this September*. Science Business. Διαθέσιμο: <https://sciencebusiness.net/covid-19/news/studying-abroad-will-look-very-different-erasmus-students-september>

Tzifopoulos, M. (2020). In the shadow of Coronavirus: Distance education and digital literacy skills in Greece. *International Journal of Social Science and Technology*, 5(2), pp. 10-18. Διαθέσιμο: https://www.researchgate.net/profile/Menelaos-Tzifopoulos/publication/341358736_Tzifopoulos_M_2020_In_the_shadow_of_Coronavirus_Distance_education_and_digital_literacy_skills_in_Greece_International_Journal_of_Social_Science_and_Technology_52_1-14/links/5ebc533e458515626ca7e3f5/Tzifopoulos-M-2020-In-the-shadow-of-Coronavirus-Distance-education-and-digital-literacy-skills-in-Greece-International-Journal-of-Social-Science-and-Technology-52-1-14.pdf

UNESCO Institute for Statistics Data. (2020). *COVID-19 Impact on Education*. UNESCO. Διαθέσιμο: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>

Usher, R., & Edwards, R. (1996). *Postmodernism and education*. Routledge.

Van Doren, E. J., Lee, J. E., Breitman, L. S., Chutinan, S. & Ohyama, H. (2020). Students' perceptions on dental education in the wake of the COVID-19

pandemic. *Journal of dental education*, 2(1), pp. 8-13.
<https://doi.org/10.1002/jdd.12300>

Vogiatzaki, E. (2019). Teachers' roles and skills in distance education. *International Conference on Open & Distance Education* 10 (1), pp. 38-42. doi: <http://dx.doi.org/10.12681/icodl.2154>.

Ελληνική

Γαλάνης, Π. (2018). Μέθοδοι συλλογής δεδομένων στην ποιοτική έρευνα. *ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE*, 35(2), 268-277. Ανακτήθηκε 30 Ιανουαρίου 2021, από: <https://www.mednet.gr/archives/2018-2/pdf/268.pdf>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Περιφερειών. Σχέδιο δράσης για την ψηφιακή εκπαίδευση 2021-2027. Διαθέσιμο:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0624&from=EN>

Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ (ΣΕΑΒ). Ανακτήθηκε 26 Μαρτίου 2021, από <http://www.kallipos.gr>.

Λαγουμιντζής, Γ., Βλαχόπουλος, Γ., & Κουτσογιάννης, Κ. (2015). Μέθοδοι Συλλογής Δεδομένων [Κεφάλαιο Συγγραμματος]. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Μαγγόπουλος, Γ. (2014). Η μελέτη περίπτωσης ως ερευνητική στρατηγική στην αξιολόγηση προγραμμάτων: θεωρητικοί προβληματισμοί. *ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*, 16(64). Ανακτήθηκε 26 Μαρτίου 2021, από <http://ojs.lib.uth.gr/index.php/tovima/article/view/96/85>.

Μάγος, Κ. (2005). "Συνέντευξη ή Παρατήρηση"; Η έρευνα στην σχολική τάξη. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 10, 8-15. Ανακτήθηκε 30 Ιανουαρίου 2021, από <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos10/005-019.pdf>.

Πασχαλιώρη, Β., & Μίλεση, Χ. (2015). Η ποιοτική μέθοδος της "συμμετοχικής" παρατήρησης: Επισημάνσεις και προβληματισμοί. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*. Ανακτήθηκε 23 Μαρτίου 2021, από <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos10/020-033.pdf>.

ΦΕΚ 5727/Β/28.12.2020. Διαθέσιμο: https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/PROSKLHSH_%CE%95%CE%A

[7%CE%91%CE%95 EGYKLIOS 20201228 176818 %CE%952 98%CE%A0%CE%A746%CE%9C%CE%A4%CE%9B%CE%97-%CE%A1%CE%A7%CE%93.pdf](https://www.minedu.gov.gr/news/48210-29-03-21-niki-kerameos-stin-unesco-katalytikos-o-rolos-tis-pandimias-ston-psifiako-metasximatismo-tis-ekpaidefsis)

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2021). 29-03-21 Νίκη Κεραμέως στην UNESCO: «Καταλυτικός ο ρόλος της πανδημίας στον ψηφιακό μετασχηματισμό της εκπαίδευσης». Διαθέσιμο:

<https://www.minedu.gov.gr/news/48210-29-03-21-niki-kerameos-stin-unesco-katalytikos-o-rolos-tis-pandimias-ston-psifiako-metasximatismo-tis-ekpaidefsis>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2021). 17-03-20 Ενημέρωση του Υφυπουργού Παιδείας & Θρησκευμάτων για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στα ΑΕΙ. Διαθέσιμο:

<https://www.minedu.gov.gr/news/44365-17-03-20-enimerosi-tou-yfypourgoy-paideias-thriskevmaton-gia-tin-eks-apostaseos-ekpaidefsi-sta-aei-2>

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2021). 13-12-20 142 εκ. ευρώ αύξηση των δαπανών για την Παιδεία το 2021, παρά τις αντιξοότητες της πανδημίας: «Επενδύουμε στην εκπαίδευση, επενδύουμε στο μέλλον των παιδιών μας!» Διαθέσιμο:

<https://www.minedu.gov.gr/news/47289-13-12-20-142-ek-evro-ayksisi-ton-dapanon-gia-tin-paideia-to-2021-para-tis-antiksootites-tis-pandimias-ependyoume-stin-ekpaidefsi-ependyoume-sto-mellon-ton-paidion-mas-3>

Υπουργική Απόφαση (αρθμ.πρωτ.36148/Ζ1/31-3-21).

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας. Μεταίχμιο.

Glesne, C. (2018). Η ποιοτική Έρευνα. Οδηγός για νέους επιστήμονες [Μτφ. Γιώργος Α. Κουλαουζίδης]. Εκδόσεις Μεταίχμιο.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Συνέντευξη

Στα πλαίσια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας με τίτλο «Οι συνέπειες της πανδημίας του Covid-19 στις εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η περίπτωση της Ελλάδας», σας αποστέλλω το παρόν ερωτηματολόγιο.

Περιέχει είκοσι πέντε (25) ερωτήσεις σχετικές με τα τρέχοντα θέματα που αναλύονται στην εργασία, σχετικά με την τηλεεκπαίδευση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Θεωρώ ότι θα ήταν ωφέλιμο να απαντηθεί από τα μέλη ΔΕΠ του Πανεπιστημίου Πειραιά και επίσης από το Διοικητικό προσωπικό, που είναι άμεσα

εμπλεκόμενοι με τις πλατφόρμες της τηλεκπαίδευσης, ώστε οι απαντήσεις να ενσωματωθούν στην τελική επεξεργασία των δεδομένων και στη διεξαγωγή συμπερασμάτων στην εργασία μου.

Με εκτίμηση,

Κιαμίλη Αικατερίνη

1^{ος} θεματικός άξονας: Πανδημία και εκπαιδευτική κοινότητα ΠΑΠΕΙ

1. Θεωρείτε ότι η τηλεκπαίδευση είναι μια ευκαιρία εν μέσω πανδημίας Covid 19 για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και γιατί;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

2. Θεωρείτε ότι ορθώς έχει δεχθεί μια αυστηρή κριτική η τηλεκπαίδευση από φοιτητές και καθηγητές, ως προς την φυσική παρουσία και τη διαφάνεια των διαδικασιών;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

3. Θεωρείτε αναγκαία τη δημιουργία Μονάδας Προσβασιμότητας στο ΠαΠει; (Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων)

ΝΑΙ	
------------	--

ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

4. Θεωρείτε ότι οι φοιτητές ΑμΕΑ (άτομα με κινητικά προβλήματα, με προβλήματα όρασης και ακοής, κ.α.) συμμετείχαν ισότιμα στην τηλεεκπαίδευση και η προσβασιμότητα τους στις πλατφόρμες της ήταν η ίδια με των υπολοίπων φοιτητών/τριών;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

5. α. Έχετε δεχτεί παράπονα είτε για θέματα πρόσβασης στις πλατφόρμες τηλεεκπαίδευσης, είτε για προβλήματα επικοινωνίας με το διοικητικό προσωπικό από φοιτητές εξαιτίας της πανδημίας;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

β. Εάν ναι, μπορείτε να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα ;

ΣΧΟΛΙΑ: _____

6. α. Επέδρασε η τηλεκπαίδευση σε θέματα κοινωνικών ανισοτήτων σχετικά με την προσβασιμότητα φοιτητών όπως για παράδειγμα με χαμηλό εισόδημα, ανεπάρκεια τεχνολογικού εξοπλισμού;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β) Πιστεύετε ότι με την τηλεκπαίδευση μειώθηκε το φαινόμενο του εκφοβισμού (bullying) εάν έχετε αντιληφθεί ότι υπήρχε;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

7. α. Θεωρείτε ότι η τηλεκπαίδευση είναι ένας τρόπος παροχής γνώσης και μάθησης που πρέπει να καθιερωθεί στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β. Πιστεύετε ότι είναι αποτελεσματική η τηλεκπαίδευση στον τομέα των εργαστηριακών μαθημάτων;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

2^{ος} θεματικός άξονας: Πανδημία και συνέπειες στην απόδοση των φοιτητών

8. Οι συνέπειες της πανδημίας επηρέασαν την απόδοση των φοιτητών; Υπήρξε χειροτέρευση - επιδείνωση και γιατί;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

9. Κατά την άποψή σας η κοινωνικοποίηση των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια της τηλεκπαίδευσης μειώθηκε;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	

ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

3^{ος} θεματικός άξονας: Επιπτώσεις της πανδημίας στην έρευνα στο ΠΑΠΕΙ

10. α. Πιστεύετε ότι η ερευνητική διαδικασία των φοιτητών του ΠαΠει επηρεάστηκε από την Πανδημία;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β. Θεωρείτε ότι επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

11. Θεωρείτε ότι η καθιέρωση της «Ερευνητικής Ταυτότητας» του φοιτητή θα συμβάλλει θετικά στην διεξαγωγή της ερευνάς τους;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

12. Η εξομοίωση των Ευρωπαϊκών πιστοποιήσεων μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. θα διευκολύνει αρχικά την Πανεπιστημιακή ένταξη των Ευρωπαίων μεταπτυχιακών φοιτητών στο ΠαΠει και στην συνέχεια την διεξαγωγή της ερευνάς τους;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

4^{ος} θεματικός άξονας: Πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο Πανεπιστημιακό Ίδρυμα Πειραιά

13. α. Το μέτρο της μείωσης διδάκτρων λόγω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε μεταπτυχιακά μαθήματα στην Ευρώπη έχει εφαρμοστεί και στο ΠαΠει;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β. Ποια είναι η άποψη σας για την χρήση της τηλεκπαίδευσης ως μέσο αύξησης των οικονομικών εσόδων στο ΠαΠει;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

14. α. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο της πανδημίας για να διευκολύνουν το έργο της πανεπιστημιακής κοινότητας όπως: μαθήματα μικρών ομάδων φοιτητών, μαθήματα άνω των 50 ατόμων/φοιτητών με εξ αποστάσεως εκπαίδευση, υποχρεωτική χρήση μάσκας και τυποποιημένες μερίδες φαγητών, ήταν επαρκείς;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β. Είναι αποτελεσματική εκπαίδευση με μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων φοιτητών άνω των 50 ατόμων ανά μάθημα;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

15. Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν ήταν ικανοποιητικές για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο ΠαΠει;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

16. Οι προαναφερόμενες πολιτικές πρέπει να καθιερωθούν στην μετά Covid εποχή;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

5^ο θεματικός άξονας: ΠΑΠΕΙ ΚΑΙ Erasmus+

17. α. Πιστεύετε ότι το πρόγραμμα Erasmus+ πρέπει να ενσωματωθεί σε ψηφιακή πλατφόρμα και να υλοποιείται και ψηφιακά;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

β. Σε συνθήκες συνεχιζόμενης υγειονομικής κρίσης, θεωρείτε ότι το Erasmus + εξακολουθεί να είναι πρωτοπόρο με βάση τα σημερινά Ευρωπαϊκά δεδομένα;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

6^{ος} θεματικός άξονας: Προτάσεις που αφορούν στον τρόπο με τον οποίο η εξ αποστάσεως εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά εφόδια στους φοιτητές.

18. Πιστεύετε ότι με την εξΑΠΕ παρέχονται στους φοιτητές περισσότερες πληροφορίες τις οποίες έχουν στην διάθεση τους οποιαδήποτε στιγμή τις χρειαστούν;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

19. Θεωρείτε ότι η εξΑΠΕ είναι το εργαλείο το οποίο μεγιστοποιεί το ενδιαφέρον των φοιτητών;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

20. Θεωρείτε ότι η εξΑΠΕ μπορεί να οδηγήσει στην μείωση της κριτικής ικανότητας του φοιτητή;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

21. Σύμφωνα με την άποψή σας είναι εύκολη η πρόσβαση των φοιτητών στο εκπαιδευτικό υλικό του κάθε μαθήματος;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

7^{ος} θεματικός άξονας: Αναζήτηση των μηχανισμών με τους οποίους η Ελλάδα μπορεί να επιτύχει τη διεθνοποίηση του εκπαιδευτικού/ερευνητικού της «πακέτου» σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες οδηγίες στον τομέα της ΤΕ.

22. Πιστεύετε ότι η Πολιτεία έχει ως στόχο την σύγκριση του Ελληνικού Πανεπιστημιακού εκπαιδευτικού/ερευνητικού συστήματος με τα αντιστοιχα Ευρωπαϊκά;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

23. Θεωρείτε ότι η Πολιτεία θα πρέπει να υιοθετήσει Ευρωπαϊκές διαδικασίες σχετικά με την αξιολόγηση τόσο του Ακαδημαϊκού όσο και του Διοικητικού προσωπικού;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

24. Δεδομένου ότι το ΠαΠει έχει λάβει θετικές κριτικές στην αναπτυξη της στρατηγικής Διεθνοποίησης, θα καταφέρει να ενσωματωθεί στην Διεθνή Ακαδημαϊκή κοινότητα;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

25. Σε συνέχεια της προηγούμενης ερώτησης, θεωρείτε ότι οι απόφοιτοι του ΠαΠει θα γίνονται πιο εύκολα αποδεκτοί για μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδες σε κορυφαία Διεθνή Πανεπιστήμια;

ΝΑΙ	
ΣΥΜΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΔΙΑΦΩΝΩ ΜΕΡΙΚΩΣ	
ΟΧΙ	

ΣΧΟΛΙΑ: _____

Παράρτημα Β: Φόρμα συγκατάθεσης συμμετεχόντων

1.Σκοπός της ερευνητικής εργασίας: Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των συνεπειών της πανδημίας του Covid-19 στις εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η περίπτωση της Ελλάδας.

2.Διαδικασίες: Θα ακολουθήσει η διαδικασία Συνέντευξης από την ερευνήτρια και τους συμμετέχοντες αντίστοιχα, σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο που θα οριστεί. Η συνέντευξη θα διαρκέσει 30-40 λεπτά.

3.Προσδοκώμενες ωφέλειες: Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα προσθέσουν πληροφορίες και γνώση στο πεδίο της έρευνας. Δε πρόκειται να λάβετε κάποια αμοιβή για τη συμμετοχή σας στην έρευνα.

4.Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων: Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με τη δημοσίευση των δεδομένων και των

αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με αριθμό, ώστε το όνομα σας να μην φαίνεται πουθενά.

5. Πληροφορίες:

Οποιαδήποτε απορία έχετε σχετικά με το σκοπό, τον τρόπο διεξαγωγή της έρευνας αλλά και οποιαδήποτε ερώτηση σχετικά με το θέμα, μπορείτε να ρωτήσετε στον τόπο διεξαγωγής της έρευνας ή στο email:

6. Ελευθερία συναίνεσης

Η άδειά σας να συμμετάσχετε στην εργασία είναι εθελοντική. Μπορείτε να μη συναινέσετε ή να διακόψετε τη συμμετοχή σας όποτε το επιθυμείτε,

7. Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα εκτελέσω. Συναινώ να συμμετέχω στην έρευνα.

Όνοματεπώνυμο και υπογραφή συμμετέχοντος

Ημερομηνία: __/__/2021

Παράρτημα Γ: Φόρμα ενημέρωσης συμμετεχόντων

Τίτλος έρευνας:

Οι συνέπειες της πανδημίας του Covid-19 στις εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η περίπτωση της Ελλάδας.

Δελτίο πληροφοριών

Αγαπητέ κύριε/κυρία

Θα ήθελα να συμμετάσχετε στην ερευνά μου με τίτλο: Οι συνέπειες της πανδημίας του Covid-19 στις εκπαιδευτικές πολιτικές για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η περίπτωση της Ελλάδας.

Θα ήθελα να απαντήσετε γραπτά σε κάποιες ερωτήσεις σχετικά με το θέμα.

Η έρευνα είναι μέρος της Διπλωματικής μου εργασίας που έχει εγκριθεί από το

Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Οι πληροφορίες που θα συλλεχθούν από αυτή την συνέντευξη θα χρησιμοποιηθούν καθαρά και μόνο για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης.

Η συνέντευξη θα είναι γραπτή κατόπιν συνεννόησης μαζί σας. Τα αποτελέσματα, που θα αναλυθούν με την χρήση της θεματικής ανάλυσης, θα χρησιμοποιηθούν για την συγγραφή των συμπερασμάτων της εργασίας μου.

Παρακαλώ μη διστάσετε να επικοινωνήσετε μαζί μου για οποιαδήποτε διευκρίνιση ή περαιτέρω πληροφορίες.

Με εκτίμηση,

Παράρτημα Δ: Κώδικες

ΕΙΝ.ΕΥΚ	ΑΙΤ.ΚΡΙ	ΠΟΛ.ΗΛ.ΜΗΝ	ΔΕ.ΓΝΩ
ΒΟΗ.ΤΗΛ.	ΥΠ.ΛΥ.	ΠΡΟ.ΠΡΟΣ.ΕΠΙ.	ΥΠ.ΕΜ.ΕΚΦ.
ΒΟΗ.ΣΤΗ.ΜΑΘ.	ΠΡΕ.ΝΑ.ΕΞΕ.	ΔΥΣ.ΕΠΙ.	ΜΕΤ.ΠΡΟ.
ΑΠΑ.ΜΑΘ.ΔΙΑ.	ΕΙ.ΑΝΑ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ.ΕΠΙ.	ΝΑ.ΚΑΘ.ΣΥΜ.
ΕΧ.ΒΟΗ.	ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ	ΔΥ.ΠΡΟ.	ΘΑ.ΜΠΟ.
ΑΙΤ.ΚΡΙ	ΔΕ.ΥΠ.ΣΧΕ.	ΠΑΡ.ΜΕ.ΚΙΝ.	ΒΕΛΤ.ΑΠΟ.
Ο.Π.	ΑΔΥ.ΕΠΙ.	ΜΗ.ΙΣΟ.ΠΡΟ.	ΛΕΙ.ΑΡΝ.
ΠΡΟΦΑΝΩΣ	ΣΥΝ.ΔΙΑ.	ΌΧΙ	ΕΠΗ.ΑΡΝ.
ΟΛ.ΤΑ.ΜΑΘ.	ΕΙΝ.ΑΝΑΠ.	ΔΕ.ΥΠ.ΛΥ	ΔΕ.ΠΡΕ.
ΛΕΙ.ΘΕΤ.	ΙΣ.ΟΧ.	ΥΠ.ΠΡΟ.	ΕΙΝ.ΠΡΩΤ.
ΥΠ.ΠΛΕΟ.	ΜΠΟ.ΝΑ.ΓΙΝ.	ΜΑΛ.ΑΠΟ.	ΜΕ.ΠΡΟΫ.
Ε.Σ.Γ	ΔΕ.ΔΙΑ.ΠΟ.	ΕΙΝ.ΥΛΟ.	ΔΙΕ.ΠΑΝ.

ΥΠ. ΛΥ.= ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΛΥΣΕΙΣ

ΔΥΣΚ. ΕΠΙΚ.= ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΕΙΝ. ΕΥΚ.= ΕΙΝΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΑ
ΑΙΤ.ΚΡΙ.= ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΗ ΚΡΙΤΙΚΗ
ΠΟΛ.ΗΛ.ΜΗΝ.=ΠΟΛΛΑ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ
ΔΕ.ΓΝΩ.= ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ
ΒΟΗ.ΤΗΛ.= ΒΟΗΘΗΤΙΚΗ ΤΗΛΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΥΠ.ΛΥ.= ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΛΥΣΕΙΣ
ΠΡΟ.ΠΡΟΣ.ΕΠΙ.= ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΥΠ.ΕΜ.ΕΚΦ.= ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΜΜΕΣΟΣ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ
ΒΟΗ.ΣΤΗ.ΜΑΘ.= ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΗΝ ΜΑΘΗΣΗ
ΕΙΝ.ΑΝΑ.= ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟ
ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ.ΕΠΙ.= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΝΑ.ΚΑΘ.ΣΥΜ.= ΝΑ ΚΑΘΙΕΡΩΘΕΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ
ΕΧ.ΒΟΗ.= ΕΧΕΙ ΒΟΗΘΗΣΕΙ
ΔΕ.ΥΠ.ΠΡΟ.= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ
ΔΥ.ΠΡΟ.= ΔΥΣΚΟΛΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ
ΘΑ.ΜΠΟ.= ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ
ΔΕ.ΥΠ.ΣΧΕ= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
ΠΑΡ.ΜΕ.ΚΙΝ.= ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΜΕ ΚΙΝΗΤΟ
ΒΕΛΤ.ΑΠΟ.= ΒΕΛΤΙΩΜΕΝΗ ΑΠΟΔΟΣΗ
Ο.Π.= ΟΠΩΣ ΠΑΡΑΠΑΝΩ
ΑΔΥ.ΕΠΙ.= ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΜΗ.ΙΣΟ.ΠΡΟ.= ΜΗ ΙΣΟΤΙΜΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ
ΛΕΙ.ΑΡΝ.= ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΑΡΝΗΤΙΚΑ
ΣΥΝ.ΔΙΑ.= ΣΥΝΕΧΙΣΤΗΚΕ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΑ
ΕΠΗΡ.ΑΡΝ.= ΕΠΗΡΕΑΣΤΗΚΕ ΑΡΝΗΤΙΚΑ
ΟΛ.ΤΑ.ΜΑΘ.= ΟΛΑ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΕΙΝ. ΑΝΑΠ.= ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ
ΔΕ.ΥΠ.ΛΥ.= ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΛΥΣΕΙΣ
ΔΕ.ΠΡΕ.= ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ
ΛΕΙ.ΘΕΤ.= ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ ΘΕΤΙΚΑ
ΙΣ.ΟΧ.= ΙΣΩΣ ΟΧΙ
ΥΠ.ΠΡΟ.= ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑ
ΕΙΝ.ΠΡΩΤ.= ΕΙΝΑΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟ
ΥΠ.ΠΛΕΟ.= ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
ΜΠΟ.ΝΑ.ΓΙΝ.= ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ
ΜΑΛ.ΑΠΟ.= ΜΑΛΛΟΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟ
ΜΕ.ΠΡΟΪ= ΜΕ ΠΡΟΪΠΟΘΕΣΕΙΣ
Ε.Σ.Γ.= Ε.Σ.Γ.
ΔΕ.ΔΙΑ.ΠΟ= ΔΕΝ ΔΙΑΘΕΤΕΙ ΠΟΡΟΥΣ
ΕΙΝ.ΥΛΟ.= ΕΙΝΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΙΜΟ
ΔΙΕ.ΠΑΝ.= ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ